ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)
της 11ης Δεκεμβρίου 2003 *

Στην υπόθεση Τ-65/99,

Γραμμές Στρίντζη Ναυτιλιακή ΑΕ, με έδρα τον Πειραιά (Ελλάδα), εκπροσωπούμενη από τους Κ. Αδαμαντόπουλο, Β. Ακριτίδη και Α. Παπακριβόπουλο, δικηγόρους, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

προσφεύγουσα,

κατά

Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενης από τους R. Lyal και Δ. Τριανταφύλλου, επικουρούμενους από τον Γ. Αθανασίου, δικηγόρο, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

καθής,

που έχει ως αντικείμενο αίτημα περί ακυρώσεως της αποφάσεως 1999/271/ΕΚ της Επιτροπής, της 9ης Δεκεμβρίου 1998, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΚ (IV/34.466 — Ελληνικά Πορθμεία) (ΕΕ 1999, L 109, σ. 24),

* Γλώσσα διαδικασίας: η ελληνική.

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
(πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J. D. Cooke, Πρόεδρο, R. García-Valdecasas και P. Lindh, δικαστές,

γραμματέας: J. Plingers, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της προφορικής διαδικασίας της 1ης Ιουλίου 2002,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

Ιστορικό της διαφοράς

1 Η προσφεύγουσα, Γραμμές Στρίντζη Ναυτιλιακή ΑΕ, είναι ελληνική εταιρία εκμεταλλεύσεως πορθμείων, η οποία παρέχει υπηρεσίες μεταφοράς επιβατών και οχημάτων σε ναυτιλιακές γραμμές στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, περιλαμβανομένης της αγοράς των δρομολογίων μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας (στο εξής: αγορά Ελλάδας/Ιταλίας), όπου εκτελεί δρομολόγια μεταξύ Πάτρας και Ανκόνα, μέσω Κέρκυρας και Ηγουμενίτσας, μεταξύ Πάτρας και Μπρίντιζι και μεταξύ Πάτρας και Μπάρι.

2 Κατόπιν καταγγελίας που υπέβαλε ένας χρήστης το 1992, σύμφωνα με την οποία οι ναύλοι των πορθμείων ήσαν σχεδόν οι ίδιοι σε όλες τις γραμμές μεταξύ της Ελλάδας και της Ιταλίας, η Επιτροπή, ενεργώντας δυνάμει του άρθρου 16 του κανονισμού (ΕΟΚ) 4056/86 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1986, για τον καθορισμό του τρόπου εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης στις θαλάσσιες μεταφορές (ΕΕ L 378, σ. 4), απηύθυνε αιτήσεις παροχής πληροφοριών σε ορισμένες εταιρίες εκμεταλλεύσεως πορθμείων. Στη συνέχεια, σύμφωνα με το άρθρο 18, παράγραφος 3, του κανονισμού 4056/86, διεξήγαγε ελέγχους στα γραφεία έξι εταιριών εκμεταλλεύσεως πορθμείων, εκ των οποίων πέντε είναι εγκατεστημένες στην Ελλάδα και μία στην Ιταλία.

3 Ειδικότερα, στις 4 Ιουλίου 1994 η Επιτροπή εξέδωσε την απόφαση C(94) 1790/5 που επιβάλλει στην εταιρία Μινωικές Γραμμές να υποβληθεί σε έλεγχο (στο εξής: απόφαση διενέργειας ελέγχου). Στις 5 και στις 6 Ιουλίου 1994 οι υπάλληλοι της Επιτροπής προέβησαν σε επιθεώρηση των χώρων που βρίσκονται στη Λεωφόρο Κηφισίας 64Β, Μαρούσι, Αθήνα, οι οποίοι, όπως προέκυψε στη συνέχεια, ανήκουν στην εταιρία European Trust Agency (στο εξής: ETA), νομικό πρόσωπο ανεξάρτητο προς το αναφερόμενο στην απόφαση διενέργειας ελέγχου. Κατά τη διάρκεια του ελέγχου αυτού, η Επιτροπή έλαβε αντίγραφα μεγάλου αριθμού εγγράφων, τα οποία στη συνέχεια θεωρήθηκαν επιβαρυντικά έγγραφα εις βάρος διαφόρων επιχειρήσεων τις οποίες αφορούσε η έρευνα.

4 Ακολούθως, η Επιτροπή απηύθυνε και άλλες αιτήσεις παροχής πληροφοριών, βάσει του άρθρου 16 του κανονισμού 4056/86, στην προσφεύγουσα και σε άλλες ναυτιλιακές εταιρίες, με τις οποίες ζητούσε περισσότερα στοιχεία για τα έγγραφα που ανακαλύφθηκαν κατά τη διάρκεια των ελέγχων.

5 Με απόφαση της 21ης Φεβρουαρίου 1997, η Επιτροπή κίνησε επίσημη διαδικασία αποστέλλοντας ανακοίνωση αιτιάσεων σε εννέα εταιρίες, μεταξύ των οποίων η προσφεύγουσα.

6 Στις 9 Δεκεμβρίου 1998, η Επιτροπή εξέδωσε την απόφαση 1999/271/ΕΚ, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΚ (IV/34.466 — Ελληνικά Πορθμεία) (ΕΕ 1999, L 109, σ. 24, στο εξής: Απόφαση).

7 Η Απόφαση προβλέπει τα εξής:

«*Άρθρο 1*

1. Οι εταιρίες Μινωικές Γραμμές, Anek Lines, Karageorgis Lines, Marlines και Strintzis Lines παρέβησαν το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ με τη συμφωνία τους όσον αφορά τις τιμές για τις υπηρεσίες roll-on/roll-off πορθμείων μεταξύ Πάτρας και Ανκόνα. Η διάρκεια των παραβάσεων είναι η ακόλουθη:

α) στην περίπτωση των Μινωικών Γραμμών και της Strintzis Lines, από τις 18 Ιουλίου 1987 ως τον Ιούλιο του 1994·

β) στην περίπτωση της Karageorgis Lines, από τις 18 Ιουλίου 1987 ως τις 27 Δεκεμβρίου 1992·

γ) στην περίπτωση της Marlines, από τις 18 Ιουλίου 1987 μέχρι τις 8 Δεκεμβρίου 1989·

δ) στην περίπτωση της Anek Lines, από τις 6 Ιουλίου 1989 ως τον Ιούλιο του 1994.

2. Οι εταιρίες Μινωικές Γραμμές, Anek Lines, Karageorgis Lines, Adriatica Navigazione, Όμιλος Βεντούρη και Strintzis Lines παρέβησαν το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ, καθορίζοντας από κοινού τα επίπεδα των ναύλων για τα φορτηγά στις γραμμές Πάτρας προς Μπάρι και Μπρίντιζι. Η διάρκεια των παραβάσεων είναι η ακόλουθη:

α) στην περίπτωση των Μινωικών Γραμμών, της Ventouris Group Enterprises SA και της Strintzis Lines, από τις 8 Δεκεμβρίου 1989 μέχρι τον Ιούλιο του 1994·

β) στην περίπτωση της Karageorgis Lines, από τις 8 Δεκεμβρίου 1989 μέχρι τις 27 Δεκεμβρίου 1992·

γ) στην περίπτωση της Anek Lines, από τις 8 Δεκεμβρίου 1989 έως τον Ιούλιο του 1994·

δ) στην περίπτωση της Adriatica Navigazione, από τις 30 Οκτωβρίου 1990 έως τον Ιούλιο του 1994.

Άρθρο 2

Στις ακόλουθες επιχειρήσεις επιβάλλονται τα ακόλουθα πρόστιμα όσον αφορά την παράβαση που διαπιστώνεται στο άρθρο 1:

— Μινωικές Γραμμές: πρόστιμο 3,26 εκατομμύρια ECU,

— Strintzis Lines: πρόστιμο 1,5 εκατομμύρια ECU,

— Anek Lines: πρόστιμο 1,11 εκατομμύρια ECU,

— Marlines: πρόστιμο 0,26 εκατομμύρια ECU,

— Karageorgis Lines: πρόστιμο 1 εκατομμύριο ECU,

— Ventouris Group Enterprises SA: πρόστιμο 1,01 εκατομμύρια ECU,

— Adriatica: πρόστιμο 0,98 εκατομμύρια ECU.

[...]»

8 Η Απόφαση απευθύνθηκε σε επτά επιχειρήσεις: τις Μινωικές Γραμμές, με έδρα το Ηράκλειο, Κρήτη (Ελλάδα) (στο εξής: Μινωικές Γραμμές), τη Strintzis Lines, με έδρα τον Πειραιά (Ελλάδα) (στο εξής: προσφεύγουσα), την Anek Lines, με έδρα τα Χανιά, Κρήτη (στο εξής: ANEK), τη Marlines SA, με έδρα τον Πειραιά (στο εξής: Marlines), την Karageorgis Lines, με έδρα τον Πειραιά (στο εξής: Καραγεώργης), τη Ventouris Group Enterprises SA, με έδρα τον Πειραιά (στο εξής: Βεντούρης), και την Adriatica di Navigazione SpA, με έδρα τη Βενετία (Ιταλία) (στο εξής: Adriatica).

Διαδικασία και αιτήματα των διαδίκων

9 Με δικόγραφο που πρωτοκολλήθηκε στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου στις 3 Μαρτίου 1999, η προσφεύγουσα άσκησε προσφυγή ακυρώσεως κατά της Αποφάσεως.

10 Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή, το Πρωτοδικείο αποφάσισε να προχωρήσει στην προφορική διαδικασία και, στο πλαίσιο λήψεως μέτρων οργανώσεως της διαδικασίας, ζήτησε από την Επιτροπή να απαντήσει εγγράφως σε μία ερώτηση και να προσκομίσει ορισμένα έγγραφα. Η Επιτροπή συμμορφώθηκε προς τα αιτήματα αυτά εντός της ταχθείσας προθεσμίας.

11 Οι διάδικοι αγόρευσαν και απάντησαν στις προφορικές ερωτήσεις του Πρωτοδικείου κατά τη συνεδρίαση της 1ης Ιουλίου 2002.

12 Η προσφεύγουσα ζητεί από το Πρωτοδικείο:

— να ακυρώσει την Απόφαση στο σύνολό της·

— επικουρικώς, να ακυρώσει το άρθρο 1 της Αποφάσεως, όσον αφορά τη διάρκεια της καταλογιζόμενης παραβάσεως, και να ακυρώσει ή να μειώσει το πρόστιμο που επιβλήθηκε·

— να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

13 Η Επιτροπή ζητεί από το Πρωτοδικείο:

— να απορρίψει την προσφυγή στο σύνολό της·

— να καταδικάσει την προσφεύγουσα στα δικαστικά έξοδα.

Νομική εκτίμηση

14 Η προσφεύγουσα διατυπώνει τρεις λόγους προς στήριξη του αιτήματός της περί ακυρώσεως της Αποφάσεως. Με τον πρώτο λόγο ακυρώσεως προβάλλει το παράνομο του ελέγχου που διενήργησε η Επιτροπή στα γραφεία της ETA. Με τον δεύτερο προβάλλει ότι, λόγω εσφαλμένης και ελλιπούς εκτιμήσεως των πραγματικών περιστατικών, κακώς εφαρμόστηκε το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ) στην παρούσα υπόθεση. Με τον τρίτο προβάλλει ελλιπή αιτιολογία.

15 Προς στήριξη του επικουρικού της αιτήματος περί ακυρώσεως ή μειώσεως του προστίμου, η προσφεύγουσα διατυπώνει ένα λόγο ακυρώσεως, με τον οποίο προβάλλει παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας κατά τον καθορισμό του ύψους του προστίμου και ο οποίος έχει τρία σκέλη: εσφαλμένη εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως, της διάρκειάς της και του ύψους του προστίμου.

I — *Επί του αιτήματος περί ακυρώσεως της Αποφάσεως*

Επί του πρώτου λόγου ακυρώσεως, με τον οποίο προβάλλεται το παράνομο του ελέγχου που διενήργησε η Επιτροπή στα γραφεία της ETA

Επιχειρηματολογία των διαδίκων

16 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι ο έλεγχος που διενήργησε η Επιτροπή τον Ιούλιο του 1994 στα γραφεία της ETA, πράκτορα των Μινωικών Γραμμών, είναι παράνομος και, κατά συνέπεια, ισχυρίζεται ότι τα στοιχεία που βρέθηκαν κατά τον έλεγχο αυτό δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως αποδείξεις.

17 Κατ' αρχάς, δικαιολογεί το έννομο συμφέρον της να κριθεί παράνομος ο έλεγχος αυτός, ισχυριζόμενη ότι πολλά από τα στοιχεία που επικαλείται κατ' αυτής η Επιτροπή βρέθηκαν στα γραφεία της ETA. Ομοίως, ισχυρίζεται ότι η συμπεριφορά άλλων εμπλεκομένων επιχειρήσεων καθώς και η πορεία της όλης υπό κρίση υποθέσεως επηρεάστηκαν άμεσα από τα αποτελέσματα του παράνομου ελέγχου στα γραφεία της ETA. Για τον λόγο αυτό και στον βαθμό που τα έγγραφα που συνελέγησαν κατά τον πιο πάνω έλεγχο και άλλα έγγραφα που κατατέθηκαν αργότερα από άλλες επιχειρήσεις χρησιμοποιήθηκαν όλα από την Επιτροπή ως αποδεικτικά στοιχεία κατ' αυτής, η προσφεύγουσα θεωρεί ότι έχει έννομο συμφέρον να προβάλει τον παράνομο χαρακτήρα του ελέγχου αυτού.

18 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι, αντιθέτως προς τους ισχυρισμούς της Επιτροπής, δύναται να προβάλει ως λόγο ακυρώσεως της Αποφάσεως τον παράνομο χαρακτήρα του ελέγχου στα γραφεία της ETA, ακόμη και αν έχει ρητώς ομολογήσει τα πραγματικά περιστατικά όσον αφορά τις διαβουλεύσεις για τον καθορισμό των τιμών. Το γεγονός ότι έχει ομολογήσει ορισμένα πραγματικά περιστατικά σε καμιά περίπτωση δεν σημαίνει ότι αποδέχεται την αξιολόγησή τους από την Επιτροπή.

19 Η προσφεύγουσα παρατηρεί ότι η απόφαση να διενεργηθεί έλεγχος απευθύνθηκε στις Μινωικές Γραμμές και όχι στην ETA, τον πράκτορά τους. Αντιθέτως προς αυτό που ισχυρίζεται η Επιτροπή, η ETA και οι Μινωικές Γραμμές δεν αποτελούν ενιαία οικονομική και νομική ενότητα. Για να καταλήξει στο συμπέρασμα αυτό, η Επιτροπή παρέβλεψε μια οικονομική πραγματικότητα, δηλαδή το ότι μια εταιρία λαϊκής βάσεως όπως οι Μινωικές Γραμμές συνήθως αναθέτει την πρακτόρευση των διεθνών δρομολογίων της σε μια εταιρία όπως η ETA. Τούτο δεν δικαιολογεί το να ταυτιστεί η ETA με τις Μινωικές Γραμμές. Πράγματι, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι τα οικονομικά συμφέροντα της ETA μπορούν να είναι αντίθετα προς αυτά των Μινωικών Γραμμών.

20 Επιπλέον, η προσφεύγουσα αμφιβάλλει ως προς το αν η θεωρία περί οικονομικής ενότητας έχει εφαρμογή και στην περίπτωση των ελέγχων που διενεργεί η Επιτροπή. Θεωρεί ότι η Επιτροπή δεν μπορεί να επικαλεσθεί τη θεωρία αυτή για να διεξαγάγει έλεγχο σε εταιρία διαφορετική από αυτήν προς την οποία απηύθυνε την απόφαση διενέργειας ελέγχου. Διαφορετικά, η Επιτροπή θα είχε την απόλυτη διακριτική ευχέρεια να διενεργεί αιφνιδιαστικούς ελέγχους στα γραφεία κάθε επιχειρήσεως που αποτελεί μέρος της ίδιας οικονομικής ενότητας με την αποδέκτρια της αποφάσεως εταιρία, υπό τη μοναδική προϋπόθεση ότι η Επιτροπή έχει λάβει γενική απόφαση διεξαγωγής ελέγχου στα κεντρικά γραφεία της εταιρίας αυτής.

21 Τέλος, κατά την προσφεύγουσα, ενεργώντας κατά τον τρόπο που ενήργησε, η Επιτροπή προσέβαλε τα δικαιώματα άμυνας έναντι αυθαίρετης παρεμβάσεως και παραβίασε τις αρχές της αναλογικότητας, της χρηστής διοικήσεως, της περιορισμένης παρεμβάσεως και της ασφάλειας δικαίου.

22 Η Επιτροπή αμφισβητεί τους πιο πάνω ισχυρισμούς. Πρώτ' απ' όλα, θεωρεί ότι η προσφεύγουσα δεν έχει έννομο συμφέρον να προβάλει αυτόν τον λόγο ακυρώσεως, καθόσον έχει ήδη ρητώς ομολογήσει τα πραγματικά περιστατικά που αποδεικνύονται από τα έγγραφα που βρέθηκαν στα γραφεία της ΕΤΑ. Επιπλέον, διατείνεται ότι η απαγορευμένη σύμπραξη θα είχε διαπιστωθεί ακόμα και αν δεν είχαν ληφθεί υπόψη τα σχετικά έγγραφα.

23 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η προσφεύγουσα, αφήνοντας να νοηθεί ότι η συμπεριφορά της ίδιας αλλά και των άλλων εμπλεκομένων επιχειρήσεων θα ήταν διαφορετική αν δεν είχε γίνει ο δήθεν παράνομος έλεγχος, έρχεται σε πλήρη αντίθεση με το επιχείρημα περί πλήρους συνεργασίας των επιχειρήσεων αυτών, το οποίο προβλήθηκε κατά τη διοικητική διαδικασία, καθόσον η μη αμφισβήτηση από τους εμπλεκομένους των γεγονότων στα οποία στηρίχθηκαν οι αιτιάσεις της Επιτροπής ελήφθη υπόψη από την τελευταία ως ελαφρυντική περίσταση δικαιολογούσα τη μείωση του προστίμου (σημείο 169 του αιτιολογικού της Αποφάσεως). Στο μέτρο που η προσφεύγουσα υπονοεί πλέον ότι η συνεργασία αυτή πραγματοποιήθηκε μόνο διότι είχαν βρεθεί αποδεικτικά στοιχεία όσον αφορά τη σύσταση και λειτουργία των επίμαχων συμπράξεων, η Επιτροπή προτείνει στο Πρωτοδικείο να συνυπολογίσει το στοιχείο αυτό στο πλαίσιο της ασκήσεως της δικαιοδοσίας του για την εκτίμηση του ύψους του προστίμου και ενδεχομένως την αύξηση αυτού.

24 Όσον αφορά τη νομιμότητα του ελέγχου, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι εν προκειμένω δεν τίθεται ζήτημα αυθαιρέτου ελέγχου, δεδομένου ότι ο έλεγχος έγινε σε γραφεία που χρησιμοποιούνται για την άσκηση της εμπορικής δραστηριότητας των Μινωικών Γραμμών, δηλαδή της εταιρίας που αναφέρεται ως αποδέκτης της αποφάσεως διεξαγωγής ελέγχου. Η Επιτροπή θεωρεί ότι το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται τόσο από τον τρόπο με τον οποίο οι Μινωικές Γραμμές εμφανίζονταν στους τρίτους όσο και από τις μεταξύ των δύο εταιριών συμβάσεις αναθέσεως της διαχειρίσεως πλοίων, βάσει των οποίων η ΕΤΑ ενεργεί ως διαχειριστής των πλοίων των Μινωικών Γραμμών. Υπενθυμίζει ότι, στην εμπορική ναυτιλία, ο διαχειριστής ενεργεί υπό την ιδιότητα του αμέσου αντιπροσώπου στο όνομα και για λογαριασμό του πλοιοκτήτη, στο πρόσωπο του οποίου επέρχονται τα αποτελέσματα των υποχρεώσεων που αναλαμβάνει ο διαχειριστής και ο οποίος πλοιοκτήτης φέρει τελικά τον επιχειρηματικό κίνδυνο. Εν προκειμένω, από τις συμβάσεις που συνήφθησαν μεταξύ των δύο αυτών εταιριών προκύπτει ότι η ΕΤΑ ενεργεί ως μεσάζων μεταξύ της πλοιοκτήτριας εταιρίας και των συναλλασσομένων με αυτήν πρακτόρων, πελατών, τραπεζών και κρατικών και λιμενικών αρχών.

25 Συναφώς, η Επιτροπή επικαλείται πάγια νομολογία βάσει της οποίας, όταν ένας μεσάζων ασκεί δραστηριότητα προς όφελος του αντιπροσωπευομένου, μπορεί κατ' αρχήν να λογιστεί ως βοηθητικό όργανο αναπόσπαστα συνδεδεμένο με την επιχείρηση του αντιπροσωπευομένου και υποχρεωμένο να ακολουθεί τις οδηγίες του, αποτελώντας έτσι με την επιχείρηση αυτή, όπως ο εμπορικός υπάλληλος, οικονομική ενότητα (απόφαση του Δικαστηρίου της 16ης Δεκεμβρίου 1975, 40/73 έως 48/73, 50/73, 54/73 έως 56/73, 111/73 και 114/73, Suiker Unie, Συλλογή τόμος 1975, σ. 507, σκέψη 539). Κατά την Επιτροπή, η ETA ενεργεί ως όργανο αναπόσπαστα συνδεδεμένο με τις Μινωικές Γραμμές, δεδομένου ότι αυτές της έχουν αναθέσει την τρέχουσα διεκπεραίωση της λογιστικής και εμπορικής παρακολούθησης των πλοίων τους. Εξ αυτών συνάγει ότι οι δύο εταιρίες χαρακτηρίζονται, όσον αφορά την εκμετάλλευση των πλοίων που τελούν υπό τη διαχείριση της ETA, από ενότητα δράσεως και ότι αποτελούν οικονομική ενότητα. Κατά συνέπεια, η Επιτροπή δεν πλανήθηκε ως προς τον αποδέκτη της αποφάσεως ούτε ως προς τον τόπο διεξαγωγής του ελέγχου.

26 Επικουρικώς, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι, ακόμα και αν υποτεθεί ότι εμφιλοχώρησε πλάνη ως προς τον αποδέκτη της αποφάσεως διενέργειας ελέγχου, δεν πρέπει εξ αυτού να συναχθεί ότι τα αποδεικτικά στοιχεία δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν, καθόσον τέτοια συνέπεια προβλέπεται μόνο για τις περιπτώσεις που η Επιτροπή υπερβαίνει τις εξουσίες έρευνας που της έχουν παρασχεθεί για να ασκούνται κατά τρόπο που διασφαλίζει τον σεβασμό των δικαιωμάτων των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων (διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου της 26ης Μαρτίου 1987, 46/87 R, Hoechst κατά Επιτροπής, Συλλογή 1987, σ. 1549, σκέψη 34).

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

Α — Επί του εννόμου συμφέροντος της προσφεύγουσας να προβάλει τον υπό κρίση λόγο ακυρώσεως

27 Η Επιτροπή αμφισβητεί ότι η προσφεύγουσα έχει έννομο συμφέρον να προβάλει ως λόγο ακυρώσεως το παράνομο του ελέγχου που διενεργήθηκε στους χώρους της ETA, κατά το μέτρο που η προσφεύγουσα έχει ρητώς ομολογήσει τα πραγματικά περιστατικά που αποδεικνύονται από τα έγγραφα που βρέθηκαν στους εν λόγω χώρους.

28 Ωστόσο, το γεγονός ότι ομολόγησε ορισμένα πραγματικά περιστατικά δεν σημαίνει, σε καμία περίπτωση, ότι παραιτήθηκε του δικαιώματός της ή ότι κωλύεται να αμφισβητήσει τη νομμότητα των ελέγχων τους οποίους διενήργησε η Επιτροπή και κατά τη διάρκεια των οποίων έλαβε έγγραφα τα οποία μπορούν να αποτελέσουν στοιχεία αποδεικνύοντα παράβαση. Στην πραγματικότητα, όπως υπογραμμίζει η προσφεύγουσα, ακόμη και αν έχει ρητώς ομολογήσει τα πραγματικά περιστατικά όσον αφορά τις διαβουλεύσεις για τον καθορισμό των τιμών, δεν μπορεί να συμφωνήσει με τον τρόπο κατά τον οποίο η Επιτροπή έλαβε τα έγγραφα επί των οποίων βασίζεται η Απόφαση ή τον τρόπο που τα αξιολόγησε ως στοιχεία αποδεικνύοντα σύμπραξη.

29 Συγκεκριμένα, όπως έχει κρίνει το Πρωτοδικείο, «ο κίνδυνος μια επιχείρηση, που, χάρη στη συνεργασία της, έτυχε μειώσεως του προστίμου, να ασκήσει μεταγενεστέρως προσφυγή ακυρώσεως κατά της αποφάσεως της Επιτροπής, με την οποία διαπιστώνεται η παράβαση των κανόνων ανταγωνισμού και τιμωρείται η ευθυνόμενη γι' αυτήν επιχείρηση, και να δικαιωθεί ενώπιον του Πρωτοδικείου ή, κατόπιν ασκήσεως αναιρέσεως, ενώπιον του Δικαστηρίου αποτελεί φυσιολογική συνέπεια της ασκήσεως των προβλεπομένων από τη Συνθήκη και τον Οργανισμό [του Δικαστηρίου] ενδίκων βοηθημάτων. Συνεπώς, το γεγονός και μόνον ότι η συνεργασθείσα με την Επιτροπή και τυχούσα, γι' αυτό, μειώσεως του προστίμου της επιχείρηση δικαιώθηκε δεν δικαιολογεί νέα εκτίμηση της εκτάσεως της μειώσεως που της παραχωρήθηκε» (απόφαση του Πρωτοδικείου της 28ης Φεβρουαρίου 2002, Τ-354/94, Stora Kopparbergs Bergslags κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-843, σκέψη 85).

30 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, διαπιστώνεται, αφενός, ότι η προσφεύγουσα έχει έννομο συμφέρον να αμφισβητήσει τον τρόπο διενέργειας του επιμάχου ελέγχου και, αφετέρου, ότι πρέπει να απορριφθεί το αίτημα της Επιτροπής προς το Πρωτοδικείο να ασκήσει τις εξουσίες του πλήρους δικαιοδοσίας και να αυξήσει το επιβληθέν στην προσφεύγουσα πρόστιμο, ώστε να της στερήσει τα ευεργετήματα που της παρέσχε η Επιτροπή διότι ομολόγησε τα πραγματικά περιστατικά.

Β — Επί της ουσίας

31 Στο πλαίσιο αυτού του λόγου ακυρώσεως, η προσφεύγουσα προσάπτει κατ' ουσίαν στην Επιτροπή ότι συνέλεξε παρανόμως τις αποδείξεις επί των οποίων βασίζεται η Απόφαση, καθόσον τις έλαβε κατά τη διάρκεια ελέγχου διενεργηθέντος στα γραφεία εταιρίας που δεν ήταν ο αποδέκτης της αποφάσεως διενέργειας ελέγχου. Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι, κατά τον τρόπο αυτόν, η Επιτροπή ενήργησε κατά κατάχρηση της εξουσίας που διαθέτει όσον αφορά τη διενέργεια ελέγχων και παρέβη το άρθρο 18 του κανονισμού 4056/89 και τις γενικές αρχές του δικαίου.

32 Το Πρωτοδικείο κρίνει ότι το βάσιμο αυτού του λόγου ακυρώσεως πρέπει να εκτιμηθεί υπό το πρίσμα των γενικών αρχών που διέπουν τις εξουσίες της Επιτροπής όσον αφορά τη διενέργεια ελέγχων και των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως.

1. Εξουσίες της Επιτροπής όσον αφορά τη διενέργεια ελέγχων

33 Από τη δέκατη έκτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 4056/86 προκύπτει ότι ο νομοθέτης έκρινε ότι ο κανονισμός αυτός έπρεπε να προβλέπει «τις εξουσίες λήψεως αποφάσεων και τις κυρώσεις που είναι αναγκαίες προκειμένου να διασφαλισθεί η τήρηση των απαγορεύσεων που προβλέπονται στο άρθρο 85, παράγραφος 1, και στο άρθρο 86 [της Συνθήκης], καθώς και των προϋποθέσεων εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 3».

34 Ειδικότερα, οι εξουσίες που απονέμονται στην Επιτροπή όσον αφορά τους επιτοπίους ελέγχους εκτίθενται στο άρθρο 18 του κανονισμού 4056/86, το οποίο ορίζει τα εξής:

«*Άρθρο 18*

Ελεγκτικές εξουσίες της Επιτροπής

1. Κατά την εκπλήρωση των καθηκόντων που της ανατίθενται με τον παρόντα κανονισμό, η Επιτροπή μπορεί να διεξάγει όλους τους απαραίτητους ελέγχους στις επιχειρήσεις και ενώσεις επιχειρήσεων.

Για τον σκοπό αυτό οι εντεταλμένοι από την Επιτροπή υπάλληλοι έχουν την εξουσία:

α) να ελέγχουν τα βιβλία και άλλα επαγγελματικά έγγραφα·

β) να λαμβάνουν αντίγραφα ή αποσπάσματα των βιβλίων και επαγγελματικών εγγράφων·

γ) να ζητούν επιτόπου προφορικές διευκρινίσεις·

δ) να εισέρχονται σε όλους τους στεγασμένους και μη χώρους και στα μεταφορικά μέσα των επιχειρήσεων.

2. Οι εντεταλμένοι από την Επιτροπή για τον έλεγχο υπάλληλοι ασκούν την εξουσία τους επιδεικνύοντας έγγραφη εντολή ελέγχου, στην οποία ορίζεται το αντικείμενο και ο σκοπός του ελέγχου καθώς και οι κυρώσεις που προβλέπονται στο άρθρο 19, παράγραφος 1, στοιχείο γ', σε περίπτωση που τα βιβλία ή τα άλλα ζητούμενα

επαγγελματικά έγγραφα επιδειχθούν κατά τρόπο ελλιπή. Η Επιτροπή γνωστοποιεί, σε εύλογο χρόνο προ του ελέγχου, στην αρμόδια αρχή του κράτους μέλους στην επικράτεια του οποίου θα διενεργηθεί ο έλεγχος την εντολή ελέγχου και την ταυτότητα των εντεταλμένων υπαλλήλων της.

3. Οι επιχειρήσεις και ενώσεις επιχειρήσεων υποχρεούνται να δεχθούν τους ελέγχους τους οποίους διέταξε με απόφασή της η Επιτροπή. Η απόφαση αναφέρει το αντικείμενο και τον σκοπό του ελέγχου, ορίζει τον χρόνο ενάρξεως του ελέγχου και αναφέρει τις κυρώσεις που προβλέπονται στο άρθρο 19, παράγραφος 1, στοιχείο γ', και στο άρθρο 20, παράγραφος 1, στοιχείο δ', καθώς και το δικαίωμα προσφυγής στο Δικαστήριο κατά της απόφασης.

4. Η Επιτροπή εκδίδει τις αποφάσεις οι οποίες αναφέρονται στην παράγραφο 3 αφού προηγουμένως συμβουλευθεί την αρμόδια αρχή του κράτους μέλους στην επικράτεια του οποίου πρέπει να διενεργηθεί έλεγχος.

5. Οι υπάλληλοι της αρμόδιας αρχής του κράτους μέλους στην επικράτεια του οποίου πρόκειται να διενεργηθεί ο έλεγχος μπορούν, μετά από αίτηση της αρχής αυτής ή της Επιτροπής, να παράσχουν τη συνδρομή τους στους εντεταλμένους υπαλλήλους της Επιτροπής κατά την εκπλήρωση του έργου τους.

6. Όταν μία επιχείρηση αντιτίθεται στη διενέργεια ελέγχου ο οποίος διετάχθη δυνάμει του παρόντος άρθρου, το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος παρέχει στους εντεταλμένους από την Επιτροπή υπαλλήλους την απαραίτητη συνδρομή για να μπορέσουν να διενεργήσουν τον έλεγχο. Για τον σκοπό αυτό τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα πριν από την 1η Ιανουαρίου 1989 αφού προηγουμένως συνεννοηθούν με την Επιτροπή.»

35 Δεδομένου ότι το άρθρο 18 του κανονισμού 4056/86 ταυτίζεται με το άρθρο 14 του κανονισμού 17 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962, πρώτου κανονισμού εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25), και ότι οι δύο αυτοί κανονισμοί εκδόθηκαν κατ' εφαρμογήν του άρθρου 87 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρου 83 ΕΚ) προς διευκρίνιση των λεπτομερειών εφαρμογής των άρθρων 85 της Συνθήκης και 86 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 82 ΕΚ), η νομολογία περί του περιεχομένου των εξουσιών της Επιτροπής όσον αφορά τους ελέγχους, υπό την έννοια του άρθρου 14 του κανονισμού 17, έχει επίσης εφαρμογή στη συγκεκριμένη υπόθεση.

36 Κατά το άρθρο 87, παράγραφος 2, στοιχεία α' και β', της Συνθήκης, ο κανονισμός 17 έχει ως σκοπό να εξασφαλίσει την τήρηση των απαγορεύσεων των άρθρων 85, παράγραφος 1, και 86 της Συνθήκης και να καθορίσει τις λεπτομέρειες εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 3. Ο εν λόγω κανονισμός αποβλέπει κατ' αυτό τον τρόπο να εξασφαλίσει την επίτευξη του στόχου που αναφέρεται στο άρθρο 3, στοιχείο στ', της Συνθήκης. Προς τούτο, παρέχει στην Επιτροπή ευρεία εξουσία έρευνας και ελέγχου διευκρινίζοντας, στην όγδοη αιτιολογική σκέψη, ότι η Επιτροπή πρέπει να έχει την εξουσία, σε όλη την έκταση της κοινής αγοράς, να ζητεί πληροφορίες και να προβαίνει σε ελέγχους «οι οποίοι ειναι απαραίτητοι» προς εξακρίβωση παραβάσεων των άρθρων 85 καί 86 της Συνθήκης (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 26ης Ιουνίου 1980, 136/79, Συλλογή τόμος 1980/ΙΙ, σ. 347, σκέψη 20, και της 18ης Μαΐου 1982, 155/79, AM & S κατά Επιτροπής, Συλλογή 1982, σ. 1575, σκέψη 15). Η δέκατη έκτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 4056/86 είναι επίσης διατυπωμένη στο ίδιο πνεύμα.

37 Ομοίως, ο κοινοτικός δικαστής έχει υπογραμμίσει τη σπουδαιότητα που ενέχει ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων και, ειδικότερα, των δικαιωμάτων άμυνας σε όλες τις διαδικασίες εφαρμογής των κανόνων ανταγωνισμού της Συνθήκης και έχει διευκρινίσει με τις αποφάσεις του τον τρόπο κατά τον οποίο πρέπει τα δικαιώματα άμυνας να συμβιβάζονται με τις εξουσίες της Επιτροπής κατά τη διοικητική διαδικασία και κατά τις προκαταρκτικές φάσεις της έρευνας και της λήψεως πληροφοριών.

38 Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι η Επιτροπή πρέπει να σέβεται τα δικαιώματα άμυνας τόσο κατά τις διοικητικές διαδικασίες που μπορούν να καταλήξουν σε επιβολή κυρώσεων όσο και κατά τις διαδικασίες προκαταρκτικής έρευ-

νας, διότι είναι σημαντικό να αποφεύγεται η μη θεραπεύσιμη προσβολή των δικαιωμάτων αυτών στο πλαίσιο διαδικασιών προκαταρκτικής έρευνας, όπως είναι οι έλεγχοι, οι οποίες μπορούν να παίξουν καθοριστικό ρόλο για την εξακρίβωση στοιχείων σχετικά με τον παράνομο χαρακτήρα ενεργειών ορισμένων επιχειρήσεων ικανών να επισύρουν την ευθύνη τους (απόφαση του Δικαστηρίου της 21ης Σεπτεμβρίου 1989, 46/87 και 227/88, Hoechst κατά Επιτροπής, Συλλογή 1989, σ. 2859, σκέψη 15).

39 Όσον αφορά, ειδικότερα, τις εξουσίες ελέγχου που αναγνωρίζει στην Επιτροπή το άρθρο 14 του κανονισμού 17 και το ζήτημα κατά πόσον τα δικαιώματα άμυνας περιορίζουν το περιεχόμενο των εξουσιών αυτών, το Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει ότι η ανάγκη προστασίας έναντι παρεμβάσεων της δημόσιας αρχής στη σφαίρα της ιδιωτικής δραστηριότητας ενός προσώπου, είτε φυσικού είτε νομικού, που είναι αυθαίρετες ή δυσανάλογα επαχθείς συνιστά γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου (προπαρατεθείσα απόφαση Hoechst κατά Επιτροπής, σκέψη 19, και απόφαση του Δικαστηρίου της 22ας Οκτωβρίου 2002, C-94/00, Roquette Frères, Συλλογή 2002, σ. I-9011, σκέψη 27). Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έκρινε ότι σε όλα τα νομικά συστήματα των κρατών μελών οι παρεμβάσεις της δημόσιας αρχής στη σφαίρα της ιδιωτικής δραστηριότητας κάθε προσώπου, είτε φυσικού είτε νομικού, πρέπει να είναι νομικώς θεμελιωμένες και να δικαιολογούνται από λόγους προβλεπόμενους στον νόμο και, όπως είναι επόμενο, τα συστήματα αυτά προβλέπουν, καίτοι με διαφορές ως προς τις λεπτομέρειες, την προστασία από παρεμβάσεις που είναι αυθαίρετες ή δυσανάλογα επαχθείς.

40 Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι οι εξουσίες που έχουν παρασχεθεί στην Επιτροπή με το άρθρο 14 του κανονισμού 17 αποσκοπούν στο να της δώσουν τη δυνατότητα να εκπληρώσει την ανατεθείσα σ' αυτήν από τη Συνθήκη ΕΚ αποστολή της μέριμνας για την τήρηση των κανόνων περί ανταγωνισμού στο πλαίσιο της κοινής αγοράς. Οι κανόνες αυτοί αποσκοπούν, όπως προκύπτει από το τέταρτο εδάφιο του προοιμίου της Συνθήκης, από το άρθρο 3, στοιχείο στ', καθώς και από τα άρθρα 85 και 86, στο να αποφεύγεται η νόθευση του ανταγωνισμού κατά τρόπο που να αποβαίνει σε βάρος του γενικού συμφέροντος, των επιμέρους επιχειρήσεων και των καταναλωτών. Ετσι, η άσκηση των εξουσιών αυτών συντελεί στη διατήρηση του επιδιωχθέντος από τη Συνθήκη συστήματος ανταγωνισμού που οι επιχειρήσεις οφείλουν να τηρούν οπωσδήποτε (προπαρατεθείσα απόφαση Hoechst κατά Επιτροπής, σκέψη 25).

41 Το Δικαστήριο έχει κρίνει ομοίως ότι τόσο από τον σκοπό του κανονισμού 17 όσο και από την απαρίθμηση, στο άρθρο 14, των εξουσιών που έχουν παρασχεθεί στα όργανα της Επιτροπής προκύπτει ότι οι έλεγχοι μπορούν να είναι λίαν εκτεταμένοι. Ειδικότερα, το Δικαστήριο έχει κρίνει ρητώς ότι «το δικαίωμα εισόδου σε κάθε χώρο, γήπεδο ή μέσο μεταφοράς των επιχειρήσεων έχει ιδιάζουσα σημασία καθόσον καθιστά δυνατή για την Επιτροπή τη συλλογή των αποδείξεων για παραβάσεις των κανόνων περί ανταγωνισμού στον τόπο όπου ανευρίσκονται συνήθως, δηλαδή στους χώρους ασκήσεως των εμπορικών δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων» (προπαρατεθείσα απόφαση Hoechst κατά Επιτροπής, σκέψη 26).

42 Το Δικαστήριο έχει υπογραμμίσει επίσης τη σπουδαιότητα της διαφυλάξεως της πρακτικής αποτελεσματικότητας των ελέγχων ως αναγκαίου οργάνου προκειμένου η Επιτροπή να έχει τη δυνατότητα να ασκεί τα καθήκοντά της ως θεματοφύλακας της Συνθήκης στον τομέα του ανταγωνισμού, επισημαίνοντας τα εξής (προπαρατεθείσα απόφαση Hoechst κατά Επιτροπής, σκέψη 27): «[...] το δικαίωμα εισόδου θα ήταν άχρηστο αν τα όργανα της Επιτροπής όφειλαν να περιορίζονται στο να ζητούν την προσκόμιση εγγράφων ή φακέλων που θα μπορούσαν να προσδιορίσουν επακριβώς εκ των προτέρων. Αντιθέτως, το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ευχέρεια αναζητήσεως διαφόρων στοιχείων, που δεν είναι ακόμη γνωστά ή πλήρως εξακριβωμένα. Χωρίς αυτή την ευχέρεια θα ήταν αδύνατη για την Επιτροπή η συλλογή των αναγκαίων για τον έλεγχό της στοιχείων, σε περίπτωση που θα προσέκρουε στην άρνηση συνεργασίας ή ακόμα στην παρακωλυτική στάση των οικείων επιχειρήσεων».

43 Πάντως, επισημαίνεται η ύπαρξη διαφόρων εγγυήσεων απορρεουσών από το κοινοτικό δίκαιο, οι οποίες παρέχονται στις οικείες επιχειρήσεις, κατά των αυθαιρέτων ή δυσανάλογα επαχθών παρεμβάσεων της δημόσιας αρχής στη σφαίρα των ιδιωτικών τους δραστηριοτήτων (προπαρατεθείσα απόφαση Roquette Frères, σκέψη 43).

44 Το άρθρο 14, παράγραφος 3, του κανονισμού 17 επιβάλλει στην Επιτροπή να αιτιολογεί την επιτάσσουσα τη διενέργεια ελέγχου απόφαση αναφέροντας το αντικείμενο και τον σκοπό του ελέγχου, πράγμα το οποίο, όπως έχει διευκρινίσει το Δικαστήριο, αποτελεί θεμελιώδη προϋπόθεση όχι μόνο για να αποδεικνύεται ότι η μελετώμενη παρέμβαση στο εσωτερικό των οικείων επιχειρήσεων είναι δικαιολογημένη, αλλά, επίσης, για να είναι οι τελευταίες σε θέση να αντιληφθούν την έκταση του καθήκοντος συνεργασίας που υπέχουν, διατηρώντας ταυτόχρονα τα δικαιώματα άμυνάς τους (προπαρατεθείσες αποφάσεις Hoechst κατά Επιτροπής, σκέψη 29, και Roquette Frères, σκέψη 47).

45 Ομοίως, εναπόκειται στην Επιτροπή να αναφέρει στην εν λόγω απόφαση, με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια, αυτό που αναζητείται και τα στοιχεία που πρέπει να αποτελέσουν το αντικείμενο του ελέγχου (προπαρατεθείσα απόφαση National Panasonic κατά Επιτροπής, σκέψεις 26 και 27). Όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο, η υποχρέωση αυτή αποβλέπει στην προστασία των δικαιωμάτων άμυνας των οικείων επιχειρήσεων, στο μέτρο που τα δικαιώματα αυτά θα διακυβεύονταν σοβαρώς, αν μπορούσε η Επιτροπή να επικαλείται σε βάρος των επιχειρήσεων αποδείξεις οι οποίες, συλλεγείσες κατά τη διάρκεια ενός ελέγχου, είναι άσχετες προς το αντικείμενο και τον σκοπό του τελευταίου (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 17ης Οκτωβρίου 1989, 85/87, Dow Benelux κατά Επιτροπής, Συλλογή 1989, σ. 3137, σκέψη 18, και Roquette Frères, προπαρατεθείσα, σκέψη 48).

46 Εξάλλου, υπενθυμίζεται ότι επιχείρηση κατά της οποίας διέταξε έλεγχο η Επιτροπή μπορεί, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 173, τέταρτο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρου 230, τέταρτο εδάφιο, ΕΚ), να ασκήσει προσφυγή κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του κοινοτικού δικαστή. Στην περίπτωση που ο δικαστής αυτός ακυρώσει την εν λόγω απόφαση, η Επιτροπή θα βρεθεί σε αδυναμία, ως εκ τούτου, να χρησιμοποιήσει, στο πλαίσιο της διαδικασίας παραβάσεως των κοινοτικών κανόνων ανταγωνισμού, όλα τα έγγραφα και αποδεικτικά στοιχεία που θα έχει ενδεχομένως συγκεντρώσει στο πλαίσιο αυτού του ελέγχου, διότι άλλως ο κοινοτικός δικαστής θα ακυρώσει την απόφασή της περί παραβάσεως, κατά το μέτρο που στηρίζεται σε τέτοια αποδεικτικά μέσα (βλ. διατάξεις του Προέδρου του Δικαστηρίου Hoechst κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 34, και της 28ης Οκτωβρίου 1987, 85/87 R, Dow Chemical Nederland κατά Επιτροπής, Συλλογή 1987, σ. 4367, σκέψη 17· προπαρατεθείσα απόφαση Roquette Frères, σκέψη 49).

47 Υπό το πρίσμα των ανωτέρω σκέψεων πρέπει να εξετασθεί το βάσιμο του λόγου ακυρώσεως με τον οποίο προβάλλεται το παράνομο του ελέγχου.

2. Επί του βασίμου του λόγου ακυρώσεως

48 Η εξέταση του βασίμου του υπό κρίση λόγου ακυρώσεως επιβάλλει να εκτεθούν προηγουμένως οι περιστάσεις υπό τις οποίες πραγματοποιήθηκε εν προκειμένω ο έλεγχος.

α) Ουσιώδη πραγματικά περιστατικά μη αμφισβητηθέντα από τους διαδίκους

49 Στις 12 Οκτωβρίου 1992, ενεργώντας δυνάμει του κανονισμού 4056/86, κατόπιν καταγγελίας περί της ομοιότητας μεταξύ των ναύλων των πορθμείων στις θαλάσσιες γραμμές μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας, η Επιτροπή απηύθυνε αίτηση παροχής πληροφοριών στις Μινωικές Γραμμές στη διεύθυνση της έδρας τους (Αγίου Τίτου 38, Ηράκλειο, Κρήτη).

50 Στις 20 Νοεμβρίου 1992, η Επιτροπή έλαβε επιστολή απαντήσεως στην αίτησή της παροχής πληροφοριών, η οποία υπογραφόταν από τον Π. Σφηνιά, σε επιστολόχαρτο της εταιρίας Μινωικές Γραμμές το οποίο έφερε στο πάνω μέρος του και αριστερά ένα μόνον εμπορικό λογότυπο, ήτοι «Minoan Lines», κάτω από τον οποίο αναγραφόταν η διεύθυνση: «2, Vas. Konstantinou Av. (Stadion)· 116 35, ATHENS».

51 Την 1η Μαρτίου 1993, η Επιτροπή απηύθυνε δεύτερη αίτηση παροχής πληροφοριών στις Μινωικές Γραμμές πάλι στην έδρα τους στο Ηράκλειο.

52 Στις 5 Μαΐου 1993, δόθηκε απάντηση στην από 1ης Μαρτίου 1993 επιστολή της Επιτροπής, με επιστολή η οποία ομοίως υπογραφόταν από τον Π. Σφηνιά, καταρτισθείσα σε επιστολόχαρτο της εταιρίας Μινωικές Γραμμές, το οποίο έφερε στο πάνω μέρος του και αριστερά ένα μόνον εμπορικό λογότυπο, ήτοι «Minoan Lines», αλλά, αυτή τη φορά, πιο κάτω δεν αναγραφόταν διεύθυνση. Στο υποσέλιδο αναγράφονταν δύο διευθύνσεις: «INTERNATIONAL LINES HEAD OFFICES: 64B Kifissias Ave., GR, 151 25, Maroussi, Athens» και από κάτω «PASSENGER OFFICE: 2 Vassileos Konstantinou Ave., GR, 116 35 Athens».

53 Στις 5 Ιουλίου 1994, υπάλληλοι της Επιτροπής μετέβησαν στους χώρους που βρίσκονται στη Λεωφόρο Κηφισίας 64Β, Μαρούσι, Αθήνα, και επέδωσαν στα πρόσωπα που τους δέχθηκαν, τα οποία στη συνέχεια αποδείχθηκε ότι είναι υπάλληλοι της εταιρίας ΕΤΑ, αφενός, την απόφαση της Επιτροπής περί διενέργειας ελέγχου και, αφετέρου, τα εντάλματα ελέγχου D/06658 και D/06659, της 4ης Ιουλίου 1994, τα οποία υπογράφονταν από τον γενικό διευθυντή της Γενικής Διευθύνσεως Ανταγωνισμού και παρείχαν σε δύο υπαλλήλους την εξουσία να προβούν στον έλεγχο.

54 Στηριζόμενοι στα έγγραφα αυτά, οι υπάλληλοι της Επιτροπής ζήτησαν από τους υπαλλήλους της ΕΤΑ να δεχθούν να γίνει ο έλεγχος. Όμως, οι υπάλληλοι της ΕΤΑ επέστησαν την προσοχή τους στο γεγονός ότι βρίσκονται στα γραφεία της ΕΤΑ, ότι είναι υπάλληλοι της ΕΤΑ και ότι η ΕΤΑ είναι ανεξάρτητο νομικό πρόσωπο, χωρίς καμία σχέση με τις Μινωικές Γραμμές εκτός από το ότι είναι πράκτοράς τους. Οι υπάλληλοι της Επιτροπής επέμειναν, μετά από τηλεφωνική συνεννόηση με τους ιεραρχικώς προϊσταμένους τους στις Βρυξέλλες, στη διενέργεια του ελέγχου και υπενθύμισαν στους υπαλλήλους της ΕΤΑ ότι, σε περίπτωση αρνήσεώς τους, μπορούσαν να επιβληθούν οι κυρώσεις του άρθρου 19, παράγραφος 1, και του άρθρου 20, παράγραφος 1, του κανονισμού 4056/86, διατάξεις παρατιθέμενες στην απόφαση διενέργειας ελέγχου, των οποίων το επί λέξει κείμενο περιλαμβάνεται στο παράρτημα της αποφάσεως. Επιπλέον, οι υπάλληλοι αυτοί της Επιτροπής ζήτησαν από τη Διεύθυνση Έρευνας Αγοράς και Ανταγωνισμού του ελληνικού Υπουργείου Εμπορίου, ως αρμόδια εθνική αρχή για τον ανταγωνισμό, να αποστείλει υπάλληλό της στα γραφεία της ΕΤΑ.

55 Οι υπάλληλοι της Επιτροπής δεν ανέφεραν ρητώς στους υπαλλήλους της ΕΤΑ ότι είχαν τη δυνατότητα να συμβουλευθούν δικηγόρο, αλλά τους επέδωσαν δισέλιδο επεξηγηματικό σημείωμα σχετικό με τη φύση και τη συνήθη διεξαγωγή του ελέγχου.

56 Οι υπάλληλοι της ΕΤΑ, αφού τηλεφώνησαν στον διευθυντή τους, ο οποίος τότε ήταν εκτός Αθηνών, αποφάσισαν τελικά να υποβληθούν στον έλεγχο, επισημαίνοντας ότι στο πρακτικό διενέργειας ελέγχου θα εκφράσουν τη σχετική διαφωνία τους.

57 Στη συνέχεια, οι υπάλληλοι της Επιτροπής άρχισαν τον έλεγχο, ο οποίος ολοκληρώθηκε στο τέλος της επόμενης ημέρας, της 6ης Ιουλίου 1994.

58 Τέλος, επισημαίνεται ότι η ΕΤΑ, ως αντιπρόσωπος των Μινωικών Γραμμών, είχε πλήρη εξουσιοδότηση να ενεργεί και να αυτοχαρακτηρίζεται στο πλαίσιο των εμπορικών της δραστηριοτήτων ως «Μινωικές Γραμμές Αθηνών» καθώς και να χρησιμοποιεί το εμπορικό σήμα και τον λογότυπο των Μινωικών γραμμών στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της ως πράκτορα.

59 Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, το Πρωτοδικείο διαπιστώνει ότι ως πραγματικά περιστατικά προκύπτουν σαφώς τα εξής:

— πρώτον, κατά τη διεξαγωγή και τη διαχείριση των δραστηριοτήτων της ως πράκτορας και αντιπρόσωπος των Μινωικών γραμμών, η ΕΤΑ ήταν εξουσιοδοτημένη να εμφανίζεται στο κοινό εν γένει και στην Επιτροπή ως Μινωικές Γραμμές, με αποτέλεσμα η ΕΤΑ ως διαχειριστής των εν λόγω εμπορικών δραστηριοτήτων να έχει στην πράξη ταυτιστεί πλήρως προς τις Μινωικές Γραμμές·

— δεύτερον, το γεγονός ότι οι επιστολές που απηύθυνε η Επιτροπή στις Μινωικές Γραμμές διαβιβάστηκαν στον Π. Σφηνιά, για άμεση απάντηση στην Επιτροπή, εμφαίνει ότι τόσο οι Μινωικές Γραμμές όσο και η ΕΤΑ και ο Π. Σφηνιάς γνώριζαν από την αρχή της παρεμβάσεως της Επιτροπής ότι η Επιτροπή ενεργούσε κατόπιν καταγγελίας· έλαβαν επίσης γνώση της φύσεως της καταγγελίας, του αντικειμένου της αιτήσεως παροχής πληροφοριών και του γεγονότος ότι η Επιτροπή ενεργούσε βάσει του κανονισμού 4056/86, που παρατίθεται στις εν λόγω επιστολές· επομένως, διαβιβάζοντας τις επιστολές στον Π. Σφηνιά για απάντηση, οι Μινωικές Γραμμές ανέθεσαν εν τοις πράγμασι όχι μόνον σ' αυτόν, αλλά και στην ΕΤΑ, να εμφανιστεί ενώπιον της Επιτροπής ως ο δεόντως εξουσιοδοτημένος εκ μέρους των Μινωικών Γραμμών συνομιλητής στο πλαίσιο της εν λόγω έρευνας·

— τρίτον, από όλα τα ανωτέρω καθώς και από το γεγονός ότι οι Μινωικές Γραμμές ανέθεσαν την άσκηση των εμπορικών τους δραστηριοτήτων στην ΕΤΑ προκύπτει ότι τα γραφεία που βρίσκονται στη Λεωφόρο Κηφισίας 64Β ήσαν, στην πράξη, το αληθές κέντρο των εμπορικών δραστηριοτήτων των Μινωικών Γραμμών και, για τον λόγο αυτόν, ο χώρος όπου φυλάσσονταν τα επαγγελματικά βιβλία και έγγραφα που αφορούσαν τις επίμαχες δραστηριότητες.

60 Επομένως, οι εν λόγω χώροι ήσαν χώροι των Μινωικών Γραμμών ως αποδέκτη της αποφάσεως διενέργειας ελέγχου, υπό την έννοια του άρθρου 18, παράγραφος 1, στοιχείο δ', του κανονισμού 4056/86.

β) Επί της εν προκειμένω τηρήσεως των αρχών που διέπουν την εκ μέρους της Επιτροπής άσκηση των εξουσιών της όσον αφορά τη διενέργεια ελέγχων

61 Από τη δικογραφία προκύπτει ότι τόσο τα εντάλματα ελέγχου όσο και η απόφαση διενέργειας ελέγχου, τα οποία οι υπάλληλοι της Επιτροπής παρουσίασαν στους υπαλλήλους της ΕΤΑ, πληρούσαν την επιταγή περί καθορισμού του αντικειμένου και του σκοπού του ελέγχου. Συγκεκριμένα, η απόφαση περί διενέργειας ελέγχου αφιερώνει μιάμιση σελίδα των αιτιολογικών της σκέψεων στους λόγους για τους

οποίους η Επιτροπή εκτιμά ότι μπορούσε να υπάρχει σύμπραξη αφορώσα τους ναύλους των πορθμείων που ίσχυαν για τους επιβάτες, για τα αυτοκίνητα και για τα φορτηγά, μεταξύ των κυρίων επιχειρήσεων που εκτελούν τα δρομολόγια μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας, αντιβαίνουσα στο άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Εκθέτει τα κύρια χαρακτηριστικά της σχετικής αγοράς, τις κύριες εταιρίες που δραστηριοποιούνται στην αγορά αυτή, μεταξύ των οποίων οι Μινωικές Γραμμές, τα μερίδια αγοράς των επιχειρήσεων που εκτελούν τα τρία διαφοροποιημένα δρομολόγια και περιγράφει λεπτομερώς το είδος συμπεριφοράς το οποίο μπορεί κατ' αυτήν να αποδειχθεί αντίθετο προς το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Η Επιτροπή εκθέτει σαφώς ότι η αποδέκτρια επιχείρηση, δηλαδή οι Μινωικές Γραμμές, είναι μία από τις κύριες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στη σχετική αγορά και υπογραμμίζει ότι η επιχείρηση αυτή γνωρίζει ήδη την ύπαρξη της εν λόγω έρευνας.

62 Στη συνέχεια, στο διατακτικό της αποφάσεως διενέργειας ελέγχου, το άρθρο 1 ορίζει ρητώς ότι σκοπός του ελέγχου είναι να προσδιοριστεί εάν τα συστήματα προσδιορισμού των τιμών ή ναύλων που εφαρμόζουν οι εταιρίες που δραστηριοποιούνται στον τομέα των roll-on/roll-off πορθμείων μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας αποτελούν παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Το άρθρο 1 της αποφάσεως διενέργειας ελέγχου εκθέτει επίσης την υποχρέωση της αποδέκτριας επιχειρήσεως να υποβληθεί στον έλεγχο και περιγράφει τις εξουσίες που απονέμονται στους υπαλλήλους της Επιτροπής στο πλαίσιο του εν λόγω ελέγχου. Το άρθρο 2 αναφέρεται στην ημερομηνία κατά την οποία έπρεπε να διεξαχθεί ο έλεγχος. Το άρθρο 3 αναφέρει τον αποδέκτη της αποφάσεως. Διευκρινίζεται ότι η απόφαση διενέργειας ελέγχου απευθύνεται στις Μινωικές Γραμμές. Τρεις διευθύνσεις αναγράφονται ως πιθανοί τόποι επιθεωρήσεως: πρώτον, Ακτή Ποσειδώνος 28, Πειραιάς, δεύτερον, Ακτή Ποσειδώνος 24, Πειραιάς, και, τρίτον, Λεωφόρος Κηφισίας 64Β, Μαρούσι, Αθήνα, όπου και μετέβησαν εν τέλει οι υπάλληλοι της Επιτροπής. Τέλος, στο άρθρο 4 αναγράφεται ότι υπάρχει δυνατότητα ασκήσεως προσφυγής κατά της αποφάσεως ενώπιον του Πρωτοδικείου και υπογραμμίζεται συγχρόνως ότι η εν λόγω προσφυγή δεν έχει ανασταλτικό αποτέλεσμα εκτός εάν το Πρωτοδικείο ορίσει διαφορετικά.

63 Τα εντάλματα που χορηγήθηκαν στον υπαλλήλους της Επιτροπής προκειμένου να προβούν στον έλεγχο αναγράφουν ρητώς ότι οι υπάλληλοι αυτοί έχουν εξουσιοδοτηθεί να προβούν στον έλεγχο σύμφωνα με το πνεύμα και τον σκοπό της αποφάσεως διενέργειας ελέγχου, επισυναφθείσας συγχρόνως στα εντάλματα αυτά.

64 Υπό τις συνθήκες αυτές, από το περιεχόμενο των ως άνω πράξεων προκύπτει σαφώς, αφενός, ότι η Επιτροπή επιθυμούσε να συλλέξει ενδείξεις και αποδείξεις της συμμετοχής των Μινωικών Γραμμών στην εικαζόμενη σύμπραξη μεταξύ επιχειρήσεων και, αφετέρου, ότι πίστευε ότι θα έβρισκε τις εν λόγω ενδείξεις και αποδείξεις, μεταξύ άλλων τόπων, στους χώρους που βρίσκονταν στη Λεωφόρο Κηφισίας 64Β, Μαρούσι, Αθήνα, ως προς τους οποίους θεωρούσε ότι ανήκαν στις Μινωικές Γραμμές. Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι η διεύθυνση αυτή ήταν τυπωμένη στο χαρτί αλληλογραφίας που χρησιμοποίησαν οι Μινωικές Γραμμές για να απαντήσουν στις 5 Μαΐου 1993 στο από 1ης Μαρτίου 1993 έγγραφο της Επιτροπής περί αιτήσεως παροχής πληροφοριών, το υποσέλιδο του οποίου έφερε την εξής μνεία: «INTERNATIONAL LINES HEAD OFFICES: 64B Kifissias Ave., GR, 151 25, Maroussi, Athens».

65 Το Πρωτοδικείο κρίνει ότι η απόφαση και τα εντάλματα ελέγχου περιείχαν όλα τα ουσιώδη στοιχεία προκειμένου να παράσχουν στους υπαλλήλους της ΕΤΑ τη δυνατότητα να κρίνουν αν, βάσει της αιτιολογίας της εν λόγω αποφάσεως και υπό το πρίσμα της γνώσεως που είχαν περί της φύσεως και του περιεχομένου των σχέσεων που υπήρχαν μεταξύ της ΕΤΑ και των Μινωικών Γραμμών, ήσαν υποχρεωμένοι να επιτρέψουν τον σκοπούμενο από την Επιτροπή έλεγχο στους χώρους τους.

66 Συνεπώς, πρέπει να συναχθεί ότι, όσον αφορά την απόφαση και τα εντάλματα ελέγχου, οι απορρέουσες από τη νομολογία επιταγές τηρήθηκαν πλήρως, ως προς τον κάτοχο των επιθεωρηθέντων χώρων, δηλαδή την ΕΤΑ, διότι, αφενός, ως επιχείρηση που διαχειρίζεται τις υποθέσεις των Μινωικών Γραμμών στην αγορά των roll-on/roll-off πορθμείων που εκτελούν τα θαλάσσια δρομολόγια μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας, ήταν σε θέση να αντιληφθεί το περιεχόμενο του καθήκοντός της συνεργασίας με τους υπαλλήλους της Επιτροπής και, αφετέρου, τα δικαιώματά της άμυνας διαφυλάχθηκαν πλήρως λαμβανομένων υπόψη της λεπτομερούς αιτιολογίας των εν λόγω πράξεων και της ρητής μνείας της δυνατότητας ασκήσεως προσφυγής ενώπιον του Πρωτοδικείου κατά της αποφάσεως διενέργειας ελέγχου. Το γεγονός ότι ούτε η ΕΤΑ ούτε οι Μινωικές Γραμμές άσκησαν προσφυγή στη συνέχεια αποτελεί επιλογή τους και μόνον και δεν μπορεί να αποδυναμώσει το συμπέρασμα αυτό, αλλά αντιθέτως το ενισχύει.

67 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, μολονότι η ΕΤΑ αποτελούσε από νομικής απόψεως ανεξάρτητο νομικό πρόσωπο προς τις Μινωικές Γραμμές, ωστόσο, ως αντιπρόσωπος της εταιρίας αυτής και ως αποκλειστικός διαχειριστής των δραστηριοτήτων που αποτελούσαν αντικείμενο της έρευνας της Επιτροπής, εξομοιωνόταν πλήρως προς τον εντολέα της και, επομένως, υπείχε την ίδια υποχρέωση συνεργασίας που υπείχε και ο εντολέας αυτός.

68 Εξάλλου, εφόσον επιτραπεί στις Μινωικές Γραμμές να επικαλεσθούν τα δικαιώματα άμυνας της ΕΤΑ ως ανεξαρτήτου νομικού προσώπου, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι τα δικαιώματα αυτά ουδέποτε διακυβεύθηκαν. Συγκεκριμένα, ούτε οι αυτοτελείς δραστηριότητες, αν υποτεθεί ότι υπήρχαν, ούτε τα βιβλία και επαγγελματικά έγγραφα που ανήκαν στην ΕΤΑ αποτέλεσαν αντικείμενο του επίμαχου ελέγχου.

69 Ομοίως δεν μπορεί να προσαφθεί στην Επιτροπή, υπό τις συνθήκες της υπό κρίση υποθέσεως, το ότι θεώρησε ότι οι Μινωικές Γραμμές είχαν δικούς τους χώρους στη διεύθυνση στην οποία μετέβησαν, στην Αθήνα, οι υπάλληλοι της Επιτροπής, ούτε το ότι, κατά συνέπεια, περιέλαβαν την εν λόγω διεύθυνση στην απόφαση διενέργειας ελέγχου ως τη διεύθυνση ενός από τα κέντρα δραστηριοτήτων των Μινωικών Γραμμών.

70 Στη συνέχεια, πρέπει να εξετασθεί το ζήτημα αν η Επιτροπή, επιμένοντας να προβεί στον έλεγχο, τήρησε το πλαίσιο της νομιμότητας.

71 Από την ανωτέρω υπομνησθείσα νομολογία προκύπτει ότι η Επιτροπή, στο πλαίσιο των ελεγκτικών της δραστηριοτήτων, πρέπει να διασφαλίζει την τήρηση της αρχής της νομιμότητας της δράσεως των κοινοτικών οργάνων και της αρχής της προστασίας έναντι των αυθαιρέτων παρεμβάσεων της δημόσιας αρχής στη σφαίρα της ιδιωτικής δραστηριότητας κάθε φυσικού ή νομικού προσώπου (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Hoechst κατά Επιτροπής, σκέψη 19). Θα ήταν υπερβολικό και αντίθετο προς τον κανονισμό 4056/86 και προς τις θεμελιώδεις αρχές του δικαίου να αναγνωρίζεται γενικώς στην Επιτροπή δικαίωμα προσβάσεως, βάσει αποφάσεως διε-

νέργειας ελέγχου απευθυνόμενης προς συγκεκριμένο νομικό πρόσωπο, στους χώρους ενός τρίτου νομικού προσώπου, με το απλό πρόσχημα ότι το πρόσωπο αυτό συνδέεται στενά με τον αποδέκτη της αποφάσεως διενέργειας ελέγχου ή ότι η Επιτροπή θεωρεί ότι μπορεί να βρει στους χώρους αυτούς έγγραφα του αποδέκτη αυτού, και το δικαίωμα να διενεργεί ελέγχους στους εν λόγω χώρους βάσει της ως άνω αποφάσεως.

72 Εν προκειμένω όμως η προσφεύγουσα δεν μπορεί να προσάψει στην Επιτροπή ότι επιχείρησε να διευρύνει τις εξουσίες της ελέγχου επισκεπτόμενη τους χώρους μιας εταιρίας διαφορετικής από την αποδέκτρια της αποφάσεως. Αντιθέτως, από τη δικογραφία προκύπτει ότι η Επιτροπή ενήργησε με επιμέλεια και τηρώντας σε μεγάλο βαθμό το καθήκον της να βεβαιώνεται κατά το δυνατόν, πριν από τον έλεγχο, ότι οι χώροι που σκοπεύει να επιθεωρήσει είναι πράγματι οι χώροι του νομικού προσώπου ως προς το οποίο επιθυμεί να διεξαγάγει έρευνα. Υπενθυμίζεται, συναφώς, ότι είχε προηγηθεί αλληλογραφία μεταξύ της Επιτροπής και των Μινωικών Γραμμών, στο πλαίσιο της οποίας η εταιρία αυτή απάντησε σε δύο έγγραφα της Επιτροπής με δύο επιστολές υπογεγραμμένες από τον Π. Σφηνιά, ο οποίος, όπως προέκυψε εν τέλει, ήταν ο διαχειριστής της ΕΤΑ, χωρίς ωστόσο να προβεί στην παραμικρή μνεία έστω και της υπάρξεως της ΕΤΑ ούτε του γεγονότος ότι οι Μινωικές Γραμμές δρούσαν στην αγορά μέσω ενός αποκλειστικού πράκτορα.

73 Επιπλέον, διαπιστώνεται ότι, όπως επισήμανε η Επιτροπή με το υπόμνημα αντικρούσεως, χωρίς να αντιλέξει η προσφεύγουσα, στον κατάλογο των μελών της Ενώσεως Ελλήνων Ιδιοκτητών Πορθμείων αναγράφεται το όνομα του Π. Σφηνιά, ο οποίος υπέγραψε τις δύο επιστολές εξ ονόματος των Μινωικών Γραμμών, ότι ο κατάλογος τιμών που δημοσίευσαν οι Μινωικές Γραμμές αναφέρει ένα κεντρικό γραφείο στη Λεωφόρο Κηφισίας 64Β, Αθήνα, και, τέλος, ότι στον τηλεφωνικό κατάλογο των Αθηνών υπάρχει καταχώριση της εταιρίας Μινωικές Γραμμές στη διεύθυνση στην οποία μετέβησαν οι υπάλληλοι της Επιτροπής για να διενεργήσουν τον έλεγχο.

74 Παραμένει το ζήτημα αν, άπαξ οι υπάλληλοι της Επιτροπής έμαθαν ότι η ΕΤΑ ήταν άλλη εταιρία για την οποία δεν διέθεταν απόφαση διενέργειας ελέγχου, έπρεπε να αποχωρήσουν και να επιστρέψουν, ενδεχομένως, με απόφαση απευθυνόμενη στην ΕΤΑ και δεόντως αιτιολογημένη όσον αφορά τους λόγους που δικαιολογούν τον έλεγχο αυτόν στο πλαίσιο της εν λόγω υποθέσεως.

75 Διαπιστώνεται ότι, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαιτέρων συνθηκών που εκτέθηκαν ανωτέρω, η Επιτροπή ευλόγως θεώρησε ότι οι «διευκρινίσεις» των υπαλλήλων της ΕΤΑ δεν ήσαν αρκετές για να διαφωτίσουν αμέσως το ζήτημα της διακρίσεως μεταξύ αυτών των νομικών προσώπων ούτε να δικαιολογήσουν την αναστολή της διεξαγωγής του ελέγχου, πολλώ δε μάλλον όταν, όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, η απόφαση περί του αν επρόκειτο για την ίδια επιχείρηση ή όχι απαιτούσε ουσιαστική αξιολόγηση και ιδίως ερμηνεία του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 18 του κανονισμού 4056/86.

76 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, υπό τις συνθήκες της υπό κρίση υποθέσεως, η Επιτροπή ορθώς έκρινε, ακόμη και αφού πληροφορήθηκε ότι οι χώροι τους οποίους επισκέφθηκαν οι υπάλληλοί της ανήκαν στην ΕΤΑ και όχι στις Μινωικές Γραμμές, ότι παρά ταύτα αυτοί έπρεπε να θεωρηθούν ως χώροι τους οποίους χρησιμοποιούσαν οι Μινωικές Γραμμές για την ανάπτυξη των εμπορικών τους δραστηριοτήτων και, επομένως, ότι μπορούσαν να εξομοιωθούν προς τους χώρους ασκήσεως των εμπορικών δραστηριοτήτων της επιχειρήσεως που είναι αποδέκτρια της αποφάσεως διενέργειας ελέγχου. Υπενθυμίζεται συναφώς ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το δικαίωμα εισόδου σε κάθε χώρο, γήπεδο ή μέσο μεταφοράς των επιχειρήσεων έχει ιδιάζουσα σημασία καθόσον καθιστά δυνατή για την Επιτροπή τη συλλογή των αποδείξεων για παραβάσεις των κανόνων περί ανταγωνισμού στον τόπο όπου ανευρίσκονται συνήθως, δηλαδή στους «χώρους ασκήσεως των εμπορικών δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων» (προπαρατεθείσα απόφαση Hoechst κατά Επιτροπής, σκέψη 26). Επομένως, η Επιτροπή μπορούσε να λάβει υπόψη, κατά την άσκηση των ελεγκτικών της εξουσιών, τη λογική κατά την οποία οι πιθανότητές της να βρει αποδείξεις της εικαζομένης παραβάσεως είναι μεγαλύτερες αν ερευνήσει τους χώρους από τους οποίους η ερευνόμενη επιχείρηση αναπτύσσει συνήθως και de facto την επιχειρηματική της δραστηριότητα.

77 Τέλος και εν πάση περιπτώσει, πρέπει να προστεθεί ότι εν τέλει οι υπάλληλοι της ΕΤΑ δεν ενέμειναν στις αντιρρήσεις τους για την εκ μέρους της Επιτροπής διενέργεια ελέγχου.

78 Επομένως, εν προκειμένω η Επιτροπή, επιμένοντας να διενεργήσει έλεγχο σε περίπτωση όπως η υπό κρίση, δεν υπερέβη τα όρια των ελεγκτικών εξουσιών τις οποίες της αναγνωρίζει το άρθρο 18, παράγραφος 1, του κανονισμού 4056/86.

γ) Επί του σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας και της μη υπερβολικής αναμείξεως της δημόσιας αρχής στη σφαίρα δραστηριότητας της ETA

79 Όπως υπομνήσθηκε ανωτέρω, από τη νομολογία του Δικαστηρίου και του Πρωτοδικείου προκύπτει ότι, μολονότι πρέπει να διαφυλάσσεται η πρακτική αποτελεσματικότητα των ελέγχων της Επιτροπής, η Επιτροπή από την πλευρά της πρέπει να διασφαλίζει τον σεβασμό των δικαιωμάτων άμυνας των υποβαλλομένων σε έλεγχο επιχειρήσεων και να απέχει από κάθε αυθαίρετη ή δυσανάλογα επαχθή παρέμβαση στη σφαίρα των ιδιωτικών τους δραστηριοτήτων (προπαρατεθείσες αποφάσεις Hoechst κατά Επιτροπής, σκέψη 19, Dow Benelux κατά Επιτροπής, σκέψη 30, απόφαση του Δικαστηρίου της 17ης Οκτωβρίου 1989, 97/87 έως 99/87, Dow Chemical Ibérica κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1989, σ. 3165, σκέψη 16, και απόφαση του Πρωτοδικείου της 20ής Απριλίου 1999, T-305/94 έως T-307/94, T-313/94 έως T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 και T-335/94, Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, καλούμενη «PVC II», Συλλογή 1999, σ. II-931, σκέψη 417).

80 Όσον αφορά τον σεβασμό των δικαιωμάτων άμυνας, διαπιστώνεται ότι ούτε η προσφεύγουσα ούτε το νομικό πρόσωπο που ήταν κάτοχος των επιθεωρηθέντων χώρων, ήτοι η ETA, έκρινε σκόπιμη την άσκηση προσφυγής κατά της αποφάσεως διενέργειας ελέγχου βάσει της οποίας έγινε ο έλεγχος, ενώ είχαν τη δυνατότητα να το πράξουν, όπως προβλέπει ρητώς το άρθρο 18, παράγραφος 3, του κανονισμού 4056/86.

81 Επιπλέον, όσον αφορά την προσφεύγουσα, αρκεί η διαπίστωση ότι η εταιρία αυτή προβάλλει το δικαίωμά της να ζητήσει τον έλεγχο της εγγενούς νομιμότητας του ελέγχου στο πλαίσιο της υπό κρίση προσφυγής ακυρώσεως κατά της τελικής αποφάσεως που εξέδωσε η Επιτροπή κατ' εφαρμογήν του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

82 Δεν αμφισβητείται επίσης ότι, κατά το μέτρο που οι υπάλληλοι της ETA εν τέλει δεν ενέμειναν στις αντιρρήσεις τους για την εκ μέρους της Επιτροπής διενέργεια του ελέγχου, η Επιτροπή δεν αναγκάστηκε να ζητήσει δικαστική εντολή και/ή την αρωγή της δημόσιας εξουσίας για να προβεί στον έλεγχο. Επομένως, ένας έλεγχος όπως ο επίδικος πρέπει να θεωρηθεί ως έλεγχος πραγματοποιηθείς με τη συνεργασία της οικείας επιχειρήσεως. Το γεγονός ότι ειδοποιήθηκε η ελληνική αρχή ανταγωνισμού

και ότι ένας υπάλληλός της μετέβη στον τόπο του ελέγχου δεν αντικρούει το προεκτεθέν συμπέρασμα, διότι ένα τέτοιο μέτρο προβλέπεται στο άρθρο 18, παράγραφος 5, του κανονισμού 4056/86 για τις περιπτώσεις στις οποίες η επιχείρηση δεν αντιτάσσεται στον έλεγχο. Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν τίθεται θέμα υπερβολικής αναμείξεως της δημόσιας αρχής στη σφαίρα δραστηριότητας της ETA, καθόσον δεν έγινε επίκληση κανενός στοιχείου με το οποίο να υποστηρίζεται ότι η Επιτροπή υπερέβη τα όρια της συνεργασίας την οποία προσέφεραν οι υπάλληλοι της ETA (βλ., υπό την έννοια αυτή, προπαρατεθείσα απόφαση PVC II, σκέψη 422).

Γ — Συμπέρασμα

83 Από όλα τα ανωτέρω προκύπτει ότι εν προκειμένω η Επιτροπή τήρησε πλήρως τη νομιμότητα, τόσο ως προς τις πράξεις περί διενέργειας ελέγχου τις οποίες εξέδωσε όσο και ως προς τον τρόπο διεξαγωγής του ελέγχου στη συνέχεια, και ότι στο πλαίσιο αυτό διαφύλαξε τα δικαιώματα άμυνας των εμπλεκομένων επιχειρήσεων και σεβάστηκε πλήρως τη γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου η οποία εγγυάται την προστασία έναντι αυθαίρετων ή δυσανάλογα επαχθών παρεμβάσεων της δημόσιας αρχής στη σφαίρα των ιδιωτικών δραστηριοτήτων ενός προσώπου, είτε φυσικού είτε νομικού.

84 Επομένως, ο λόγος αυτός ακυρώσεως πρέπει να κριθεί αβάσιμος.

Επί του δευτέρου λόγου ακυρώσεως, με τον οποίο προβάλλεται ότι κακώς εφαρμόστηκε το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης στην παρούσα υπόθεση, καθόσον οι επιχειρήσεις δεν διέθεταν την απαιτούμενη αυτονομία, δεδομένου ότι η συμπεριφορά τους επιβαλλόταν από το νομοθετικό πλαίσιο και από τις παροτρύνσεις των ελληνικών αρχών

Επιχειρηματολογία των διαδίκων

85 Η προσφεύγουσα δέχεται ότι, όπως οι περισσότερες ναυτιλιακές εταιρίες μεταφοράς επιβατών και οχημάτων οι οποίες δραστηριοποιούνταν στην αγορά Ελλάδας-Ιταλίας, έτσι και αυτή μετείχε για αρκετά χρόνια σε διαπραγματεύσεις για τη διαμόρφωση των ναύλων στην αγορά αυτή.

86 Πάντως, προσάπτει στην Επιτροπή ότι προέβη σε ελλιπή εκτίμηση των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών, αγνοώντας πλήρως τον αντίκτυπο που είχε στη δραστηριότητα των εν λόγω εταιριών το νομοθετικό και κανονιστικό πλαίσιο που διέπει την εμπορική ναυτιλία στην Ελλάδα, η παρέμβαση του Υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας (στο εξής: YEN) στην αγορά Ελλάδας-Ιταλίας και η επιβολή στις εταιρίες αυτές υποχρεώσεως παροχής υπηρεσιών δημοσίου συμφέροντος.

87 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η κατά τα ως άνω παραγνώριση του πλαισίου εντός του οποίου εκτυλίχθηκαν τα πραγματικά περιστατικά οδήγησε την Επιτροπή να θεωρήσει εσφαλμένως ότι οι εταιρίες διέθεταν επαρκή αυτονομία όσον αφορά την τιμολογιακή πολιτική στο διεθνές τμήμα των δρομολογίων μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας και ως εκ τούτου υπέπεσε σε πρόδηλο σφάλμα όταν θεώρησε ότι εν προκειμένω εφαρμογή έχει το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

88 Για να αποδείξει ότι δεν είχε αυτονομία όσον αφορά τη διαμόρφωση των διεθνών ναύλων κατά το επίμαχο χρονικό διάστημα, η προσφεύγουσα αναφέρεται, πρώτον, στον αντίκτυπο της εφαρμογής του ελληνικού νομοθετικού και κανονιστικού πλαισίου περί ναυτιλίας, καθώς και στις συνέπειες του νόμου 4195/1929 περί αθεμίτου ανταγωνισμού των επιβατηγών πλοίων.

89 Αφού υπογράμμισε τη σημασία που προσδίδει η Ελλάδα στις ναυτιλιακές γραμμές μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας, η προσφεύγουσα υπενθυμίζει ότι στις γραμμές αυτές περιλαμβάνεται ένα εσωτερικό ελληνικό τμήμα (από την Πάτρα/Ηγουμενίτσα μέχρι την Κέρκυρα). Η έγκριση των αντιστοίχων δρομολογίων και ο καθορισμός ενιαίων ναύλων για το εσωτερικό τμήμα των γραμμών απόκεινται στο YEN. Ειδικότερα, οι ναύλοι καθορίζονται με υπουργική απόφαση κατόπιν προτάσεως της Ενώσεως Ελλήνων Εφοπλιστών Ακτοπλοΐας και μετά από γνωμοδότηση της Γνωμοδοτικής Επιτροπής Ακτοπλοϊκών Συγκοινωνιών. Η προσφεύγουσα διευκρινίζει ότι η εφαρμοστέα νομοθεσία στο τμήμα αυτό του δρομολογίου είναι ο Κώδικας Δημοσίου Ναυτικού Δικαίου (κεφάλαιο περί ακτοπλοΐας, άρθρα 158 έως 180 Α), ο νόμος 4195/1929 περί αθεμίτου ανταγωνισμού των επιβατηγών πλοίων και το νομοθετικό διάταγμα 288/69, περί ελέγχου της δι' ελληνικών επιβατηγών πλοίων εκτελέσεως δρομολογίων μεταξύ ελληνικών λιμένων και λιμένων ετέρων μεσογειακών χωρών.

90 Η προσφεύγουσα παρατηρεί ότι τα άρθρα 1, 2 και 4 του νόμου 4195/1929 περί αθέμιτου ανταγωνισμού των επιβατηγών πλοίων προβλέπουν υποχρεώσεις και απαγορεύσεις για τις εταιρίες που εκτελούν δρομολόγια μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας, αφορώσες το αμιγώς ελληνικό τμήμα του δρομολογίου. Φρονεί ότι η Επιτροπή αξιολόγησε εσφαλμένως τον αντίκτυπο του νόμου αυτού, διότι εξέτασε μόνον το γράμμα του και όχι την ουσία του, δηλαδή το πώς λειτουργεί ο νόμος αυτός στο όλο πλαίσιο της αγοράς Ελλάδας/Ιταλίας. Υπενθυμίζει ότι κατά τον νόμο αυτόν απαγορεύεται «πάσα υποτίμησις των ναύλων επιβατών και εμπορευμάτων εις όρια ευτελή και δυσανάλογα προς τας εκ των παρεχομένων υπηρεσιών και των απαιτήσεων της ασφαλείας και ανέσεως των επιβατών ευλόγους και δικαίας αποζημιώσεις ή εις όρια κατώτερα των συνήθως κρατούντων εν τω λιμένι ναύλων, προκειμένου περί γραμμών εξωτερικού, ενεργουμένη επί σκοπώ αθέμιτου ανταγωνισμού». Κατά την προσφεύγουσα, δεδομένου ότι οι εταιρίες ήσαν υποχρεωμένες να διατηρούν τις γραμμές σε λειτουργία τον χειμώνα, θα ήσαν έτοιμες να μειώσουν τις τιμές σε πολύ χαμηλά επίπεδα για να καλύψουν μέρος του πλεονάσματος δυναμικού που τους επιβαλλόταν να διατηρούν. Έτσι, μια πολιτική χαμηλών τιμών σε συγκεκριμένη αγορά θα οδηγούσε αναπόφευκτα σε πόλεμο τιμών και σε υποτίμηση των ναύλων σε όρια «ευτελή και δυσανάλογα προς τας εκ των παρεχομένων υπηρεσιών [...] αποζημιώσεις» οι οποίοι θα είχαν ως συνέπεια την εφαρμογή του προπαρατεθέντος νόμου 4195/1929 και, ασφαλώς, την άμεση παρέμβαση του ΥΕΝ. Υπό τις συνθήκες αυτές, ακόμα και αν το γράμμα του νόμου αυτού θέτει μόνον ένα κατώτατο όριο τιμών, το πραγματικό του αποτέλεσμα είναι να περιορίζει κάθε δυνατότητα τιμολογιακού ανταγωνισμού όταν πρόκειται για εταιρίες στις οποίες έχει ανατεθεί η παροχή υπηρεσιών δημοσίου συμφέροντος. Επομένως, μη αντιλαμβανόμενη ότι ο συνδυασμός της υποχρεώσεως παροχής των εν λόγω υπηρεσιών με τον εν λόγω νόμο δεν άφηνε κανένα άλλο περιθώριο στις εμπλεκόμενες εταιρίες από το να συμφωνήσουν για τη σύγκλιση των ναύλων, η Επιτροπή εκτίμησε εσφαλμένως τις πραγματικές συνέπειες του νόμου αυτού στη σχετική αγορά.

91 Στη συνέχεια, η προσφεύγουσα παρατηρεί ότι το νομοθετικό διάταγμα 288/69, στο οποίο υπόκεινται όλα τα υπό ελληνική σημαία επιβατηγά πλοία που παραλαμβάνουν από ελληνικούς λιμένες επιβάτες οι οποίοι ταξιδεύουν προς άλλους μεσογειακούς λιμένες, επιβάλλει πολύ αυστηρές υποχρεώσεις στους πλοιοκτήτες. Βάσει των άρθρων 2 και 3 του νομοθετήματος αυτού, οι πλοιοκτήτες οφείλουν να καταθέσουν στο ΥΕΝ έγγραφη δήλωση όλων των δρομολογίων, από την οποία δεν μπορούν να παρεκκλίνουν.

92 Η προσφεύγουσα υπενθυμίζει ότι η εξυπηρέτηση εσωτερικών γραμμών είναι δυνατή μόνο μετά τη χορήγηση για κάθε πλοίο «άδειας σκοπιμότητας» από το YEN. Ισχυρίζεται ότι το YEN θεωρεί στην ουσία ότι το διεθνές τμήμα του δρομολογίου αποτελεί φυσική προέκταση του εσωτερικού τμήματος, όπως αποδεικνύεται από το γεγονός ότι για δύο πλοία της προσφεύγουσας (το *Ionian Island* και το *Ionian Galaxy*) το YEN περιέλαβε στις άδειες σκοπιμότητας τον τελικό προορισμό των πλοίων. Τέλος, το YEN ουδέποτε χορήγησε, τουλάχιστον κατά την τελευταία δεκαπενταετία, άδεια σκοπιμότητας σε πλοία για την εκτέλεση δρομολογίων μεταξύ Πάτρας και Κέρκυρας όταν στη συνέχεια τα πλοία δεν προσέγγιζαν ιταλικούς λιμένες.

93 Κατά την προσφεύγουσα, λαμβανομένης υπόψη της εφαρμογής της νομοθεσίας αυτής από το YEN, στις εταιρίες που εξυπηρετούσαν τις γραμμές μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας και εκτελούσαν και το εσωτερικό τμήμα του δρομολογίου επιβάλλονταν επαχθείς υποχρεώσεις που πρέπει να χαρακτηριστούν ως υποχρεώσεις παροχής δημόσιας υπηρεσίας, όπως αυτές που χαρακτηρίζουν τη ρύθμιση περί εσωτερικής ακτοπλοΐας. Ειδικότερα, στις υποχρεώσεις αυτές περιλαμβάνονταν η εκτέλεση τακτικών δρομολογίων καθ' όλη τη διάρκεια του έτους· η εκτέλεση τακτικών δρομολογίων καθ' όλη τη διάρκεια της εβδομάδας, καταμερισμένων μεταξύ των μεγαλύτερων επιχειρήσεων· ο υποχρεωτικός έλεγχος της συχνότητας ακινησίας των πλοίων· ειδικές ρυθμίσεις για τη μεταφορά εμπορευμάτων, ιδίως η υποχρέωση κρατήσεως ορισμένων θέσεων για φορτηγά αυτοκίνητα, ανεξαρτήτως πληρότητας ή εποχής· ο σεβασμός των καθορισθέντων ναύλων για το εσωτερικό τμήμα του δρομολογίου, αλλά και η τήρηση των ανώτατων και κατώτατων ορίων που καθορίζει το YEN για το διεθνές τμήμα της αγοράς Ελλάδας/Ιταλίας προκειμένου να διατηρηθεί το διαθέσιμο δυναμικό καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, ανεξαρτήτως της σημαντικότατης μειώσεως της ζητήσεως τον χειμώνα.

94 Η προσφεύγουσα διευκρινίζει ότι οι εν λόγω υποχρεώσεις παροχής δημόσιας υπηρεσίας αφορούν μόνον τις εταιρίες που εξυπηρετούν μεν τις διεθνείς γραμμές αλλά και εκτελούν δρομολόγια μεταξύ Πάτρας-Ηγουμενίτσας-Κέρκυρας. Ισχυρίζεται ότι οι υποχρεώσεις αυτές συνδέονται άμεσα με την ανάγκη των εν λόγω εταιριών να λάβουν και να διατηρήσουν άδειες σκοπιμότητας για το εσωτερικό τμήμα των γραμμών, διότι, αν οι εταιρίες αυτές δεν τηρήσουν τις πιο πάνω υποχρεώσεις, υπάρχει κίνδυνος ανακλήσεως των αδειών τους σκοπιμότητας που είναι υποχρεωτικές για την εκτέλεση δρομολογίων εσωτερικού.

95 Οι υποχρεώσεις αυτές δείχνουν ότι άμεσος στόχος της παρεμβάσεως του YEN στην αγορά αυτή είναι να εξασφαλιστεί ισόρροπη χρονική κατανομή του συνολικά διαθέσιμου δυναμικού στην αγορά Ελλάδας/Ιταλίας κατά τρόπο που εγγυάται τη συνεχή ροή προσώπων, οχημάτων και εμπορευμάτων καθ' όλη τη διάρκεια του έτους και καθ' όλη τη διάρκεια της εβδομάδας.

96 Η προσφεύγουσα προσθέτει ότι, λόγω της πολιτικής του YEN, οι εταιρίες δεν είναι σε θέση να αποσύρουν τα πλοία τους κατά τους χειμερινούς μήνες και να τα δρομολογήσουν σε άλλες επικερδέστερες αγορές, καθόσον η εκτέλεση δρομολογίων στη γραμμή Πάτρα-Κέρκυρα-Ηγουμενίτσα-Ιταλία τον χειμώνα είναι αναγκαία προϋπόθεση για την εκτέλεση δρομολογίων στην εν λόγω αγορά και κατά την τουριστική περίοδο. Δεδομένου ότι δεν δικαιολογείται από τη ζήτηση, η υποχρέωση εκτελέσεως των δρομολογίων αυτών καθ' όλη τη διάρκεια του έτους απαιτεί την ύπαρξη πλεονάζοντος δυναμικού το οποίο θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο τη βιωσιμότητα των εταιριών αυτών, αν η εν λόγω υποχρέωση δεν συνοδευόταν με παρότρυνση του YEN να προβαίνουν σε ορθολογική διαμόρφωση των ναύλων, σεβόμενες μεταξύ άλλων ορισμένα κατώτατα όρια.

97 Στη συνέχεια, η προσφεύγουσα παρατηρεί ότι η εν λόγω αγορά χαρακτηριζόταν από μεγάλη διαφάνεια: οι εμπλεκόμενες εταιρίες γνώριζαν ακριβέστατα τις παραμέτρους σχετικά με τους εσωτερικούς ναύλους και τα εσωτερικά δρομολόγια λόγω των ετήσιων διαβουλεύσεων στο πλαίσιο της Γνωμοδοτικής Επιτροπής Ακτοπλοϊκών Συγκοινωνιών για τον καθορισμό των ναύλων και δρομολογίων εσωτερικού, οι δε παράμετροι αυτές ήσαν όμοιες με εκείνες των διεθνών γραμμών. Επομένως, όλοι οι πλοιοκτήτες ήσαν βασικά σε θέση να γνωρίζουν με ακρίβεια την κατάσταση των ανταγωνιστών τους, οπότε δημιουργήθηκε μια φυσική τάση να ευθυγραμμίζονται οι ναύλοι για το σύνολο των γραμμών μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας.

98 Κατά την προσφεύγουσα, το πρακτικό αποτέλεσμα που έχει η επιβολή της υποχρεώσεως να παρέχονται υπηρεσίες δημοσίου συμφέροντος είναι η ύπαρξη διαρθρωτικού πλεονάζοντος δυναμικού στην αγορά, οπότε η κατάσταση αυτή ήταν αδύνατον να διατηρηθεί υπό καθεστώς ελεύθερου ανταγωνισμού. Υπό τις συνθήκες

αυτές, κατά την προσφεύγουσα, η μόνη λύση ήταν να εξασφαλιστεί σύγκλιση των τιμών, και ιδιαίτερα στο κατώτατο όριό τους. Κατά συνέπεια, οι διαβουλεύσεις για τη σύγκλιση των τιμών ήταν ένα μέσο για την παροχή των υπηρεσιών δημοσίου συμφέροντος τις οποίες ζητούσε το YEN. Τέλος, η συμπεριφορά αυτή των εταιριών είχε έμμεσα εγκριθεί από την Ελληνική Κυβέρνηση.

99 Εν προκειμένω, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι στην αγορά Ελλάδας/Ιταλίας το YEN έχει λάβει προληπτικώς τα διορθωτικά μέτρα που προβλέπει ο νόμος 4195/1929 και ότι το YEN, για να διατηρήσει το πλεονάζον δυναμικό σε ανταγωνιστικό κόστος στην αγορά Ελλάδας/Ιταλίας, παρότρυνε τις εμπλεκόμενες εταιρίες να καθορίζουν τα ναυλολόγια εντός στενών ανωτάτων και κατωτάτων ορίων, να μη προβαίνουν σε αυξήσεις τιμών πέραν του ποσοστού του πληθωρισμού και να μη μειώνουν τους ναύλους τους σε επίπεδα που θα οδηγούσαν σε πόλεμο τιμών μεταξύ των εμπλεκομένων εταιριών.

100 Η προσφεύγουσα επικαλείται επίσης τις επιπτώσεις στην αυτονομία των εταιριών τις οποίες έχει ο νόμος 4195/1929 και προσθέτει ότι το γεγονός ότι κατά την επίμαχη περίοδο το YEN ουδέποτε παρενέβη δραστικώς για τη ριζική αναδιάρθρωση της εν λόγω αγοράς, όπως θα μπορούσε να πράξει κατ' εφαρμογήν του νόμου 4195/1929, οφείλεται στο ότι οι εμπλεκόμενες εταιρίες ανταποκρίνονταν στις επιταγές του, στήριζαν την εθνική πολιτική για την εξυπηρέτηση των γραμμών Ελλάδας/Ιταλίας και διαμόρφωναν τους ναύλους τους ορθολογικά, σύμφωνα με τις «παροτρύνσεις» του.

101 Επιπλέον, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι οι «επιθυμίες» ή «προτροπές» ή ακόμα και «συστάσεις» του YEN προς τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις είχαν στην πράξη δεσμευτικό χαρακτήρα, καθόσον αυτές διέθεταν άδειες σκοπιμότητας τόσο στην αγορά Ελλάδας/Ιταλίας όσο και σε άλλες εσωτερικές γραμμές (cabotage). Κατά συνέπεια, η προσφεύγουσα δεν είχε επιλογή όσον αφορά το αν θα εκτελέσει ή όχι τις υποχρεώσεις παροχής υπηρεσιών δημοσίου συμφέροντος.

102 Η προσφεύγουσα συνάγει εξ αυτών ότι το ελληνικό κανονιστικό πλαίσιο, η πρακτική του ΥΕΝ και οι υποχρεώσεις τις οποίες επέβαλλε το ΥΕΝ, η ανάγκη έγκαιρου προγραμματισμού και η αβεβαιότητα ως προς το μέγεθος της ζητήσεως κατά τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου, ο κίνδυνος δραστικής μεταβολής του κόστους ως συνέπεια απρόβλεπτης ετήσιας διολισθήσεως της δραχμής, η αναγκαστική αποκάλυψη του σχεδιασμού της στο πλαίσιο των υποχρεωτικών διαβουλεύσεων για το εσωτερικό τμήμα των γραμμών και η ανάγκη συμμορφώσεώς της προς τις παροτρύνσεις του ΥΕΝ να διαμορφώνει μέσα στα όρια του πληθωρισμού τους ναύλους της στο διεθνές τμήμα της αγοράς Ελλάδας/Ιταλίας την ανάγκασαν να προστατευθεί, μέχρι ενός σημείου, από ένα χωρίς όρια ανταγωνισμό κατά του οποίου δεν θα είχε τα περιθώρια να αντιδράσει διακόπτοντας ή μειώνοντας τις δραστηριότητές της. Διαφορετικά, η επιδιωκόμενη από το ΥΕΝ «ισορροπία» στην αγορά αυτή θα ήταν ευάλωτη από τη μονομερή επιχειρηματική πρακτική οποιασδήποτε από τις εταιρίες, πράγμα που θα είχε ανεπιθύμητα αποτελέσματα για το ΥΕΝ (π.χ. διακοπή της μεταφοράς προϊόντων, υψηλές τιμές, εμπορικό πόλεμο μεταξύ των εταιριών και αναπόφευκτη μείωση του υπάρχοντος δυναμικού). Η προσφεύγουσα δέχεται ότι, υπό τις συνθήκες αυτές, η σύγκλιση τιμών επιτυγχανόταν με συμφωνίες-πλαίσια μεταξύ των εταιριών, αλλά διευκρινίζει ότι οι εν λόγω συμφωνίες άφηναν άθικτη τη δυνατότητα κάθε εταιρίας να αποκλίνει από αυτές, καθόσον δεν επέβαλλαν υποχρεώσεις ή ρήτρες για να εξασφαλίσουν την τήρησή τους.

103 Η προσφεύγουσα θεωρεί ότι οι συμφωνίες-πλαίσια για τον καθορισμό του ύψους των ναύλων δεν είχαν αρνητικές συνέπειες για τον τιμολογιακό ανταγωνισμό στην αγορά των υπηρεσιών πορθμειακής συνδέσεως της Ελλάδας με την Ιταλία, διότι απλούστατα δεν υπήρχε τέτοιος ανταγωνισμός. Πράγματι, το νομοθετικό και κανονιστικό πλαίσιο περιόριζε τη δυνατότητα των εταιριών να καθορίζουν το ύψος των ναύλων στα επίπεδα που επιθυμούσαν (βάσει των δικών τους επιχειρηματικών κριτηρίων) και καθιστούσε απολύτως διαφανή τη σχετική αγορά.

104 Για να στηρίξει το συμπέρασμα αυτό, η προσφεύγουσα υπενθυμίζει, πρώτον, ότι, όπως η μόνιμη ελληνική αντιπροσωπεία (στο εξής: ΜΕΑ) υπογράμμισε με την από 17 Μαΐου 1995 επιστολή της προς την Επιτροπή, το ΥΕΝ καθορίζει του ναύλους στις εσωτερικές γραμμές, περιλαμβανομένου του εσωτερικού τμήματος των διεθνών γραμμών, ενώ για το διεθνές τμήμα του δρομολογίου οι ναύλοι καθορίζονται ελεύθερα από τις εταιρίες. Επιπλέον, όσον αφορά τους ναύλους για το διεθνές τμήμα του δρομολογίου, η ΜΕΑ υπογράμμισε, στην ίδια επιστολή, ότι το ΥΕΝ ερευνά, για την

προστασία των εθνικών συμφερόντων της Ελλάδας, αν εφαρμόζονται οι τιμές από τις εταιρίες, τις οποίες προτρέπει να διατηρούν τους ναύλους τους σε επίπεδο ανταγωνιστικό και χαμηλό έτσι ώστε σε καμιά περίπτωση οι ετήσιες αυξήσεις να μην υπερβαίνουν τα όρια του πληθωρισμού. Επιπλέον, η ΜΕΑ δέχθηκε ότι η ελευθερία των εταιριών να καθορίζουν αυτόνομα τους ναύλους τους περιορίζεται από τις διατάξεις του νόμου 4195/1929 οι οποίες, μεταξύ άλλων, απαγορεύουν να καθοριστούν ναύλοι ευτελείς και δυσανάλογοι σε σχέση με τις παρεχόμενες υπηρεσίες. Τέλος, η ΜΕΑ ανέφερε επίσης ότι βασικό μέλημα της κυβερνήσεως είναι να αποφευχθεί με κάθε τρόπο η κατάρρευση της αγοράς κατόπιν πιθανού εμπορικού πολέμου μεταξύ των εταιριών που δραστηριοποιούνται στην αγορά αυτή.

105 Κατά την προσφεύγουσα, από τους ισχυρισμούς αυτούς προκύπτει, αφενός, ότι το YEN και ο νόμος 4195/1929 θέτουν ανώτατα και κατώτατα όρια και, αφετέρου, ότι οι ναύλοι στις διεθνείς γραμμές επηρεάζονται έμμεσα και μερικά από το ναυλολόγιο που το κράτος έχει καθορίσει για το εσωτερικό τμήμα της διεθνούς γραμμής. Ο επηρεασμός αυτός εξηγείται από το ότι ο καθορισμός του ναύλου για το εσωτερικό τμήμα των γραμμών επηρεάζει τον υπολογισμό του ναύλου που αντιστοιχεί στο διεθνές τμήμα των γραμμών, λαμβανομένου υπόψη ότι όλα τα σχετικά στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη όταν υπολογίζεται ο ναύλος που αντιστοιχεί στο εσωτερικό τμήμα της γραμμής (δηλαδή κόστος ανά μονάδα, εργατικό κόστος, χρήση δυναμικού, διαθέσιμο επιπλέον δυναμικό κ.λπ.) είναι πανομοιότυπα με τα στοιχεία που συνθέτουν τον ναύλο για το διεθνές τμήμα της γραμμής. Επομένως, κατά την προσφεύγουσα, κάθε φορά που υφίστανται λόγοι επιβάλλοντες τη (συντηρητική) αύξηση των ναύλων εσωτερικού από το YEN, οι ίδιοι λόγοι επιβάλλουν την αύξηση και των ναύλων που αντιστοιχούν στο διεθνές τμήμα των γραμμών.

106 Η προσφεύγουσα προσάπτει στην Επιτροπή ότι στην πραγματικότητα δεν θέλησε να εξετάσει το ζήτημα που της έθεσε από τα πρώτα ήδη στάδια της διοικητικής διαδικασίας, δηλαδή τη σημασία που από την άποψη των συνθηκών ανταγωνισμού στην αγορά Ελλάδας/Ιταλίας έχουν οι υποχρεώσεις παροχής υπηρεσιών δημοσίου συμφέροντος. Η Επιτροπή αρκέστηκε να θέσει μια αποσπασματική και παραπλανητική ερώτηση στις ελληνικές αρχές, δηλαδή την ερώτηση σε ποιο μέτρο το YEN απειλούσε τις εμπλεκόμενες εταιρίες με ανάκληση των αδειών σκοπιμότητας αν δεν συμφωνούσαν μεταξύ τους για το ύψος των ναύλων στο διεθνές τμήμα των γραμμών μεταξύ

Ελλάδας και Ιταλίας. Η προσφεύγουσα, ναι μεν δέχεται ότι το YEN δεν επέβαλλε ευθέως στους πλοιοκτήτες την υποχρέωση να συμφωνούν ως προς τους ναύλους για το διεθνές τμήμα των δρομολογίων, πλην όμως θεωρεί ότι η Επιτροπή έπρεπε να ρωτήσει την Ελληνική Κυβέρνηση ποιες θα ήταν οι συνέπειες αν οι εμπλεκόμενες εταιρίες δεν τηρούσαν τις, όπως τις αποκαλεί η Ελληνική Κυβέρνηση, υποχρεώσεις παροχής υπηρεσιών δημοσίου συμφέροντος, αν οι εταιρίες αυτές δεν συμμορφώνονταν προς τις προτροπές του YEN να διαμορφώνουν μέσα στα όρια που πληθωρισμού τους ναύλους για το διεθνές τμήμα των γραμμών Ελλάδας/Ιταλίας και αν ανταγωνίζονταν αθέμιτα η μία την άλλη. Η προσφεύγουσα φρονεί ότι ενδεχόμενη μη συμμόρφωσή της προς τις υποχρεώσεις που επέβαλλαν οι ελληνικές αρχές θα συνεπαγόταν την ανάκληση των αδειών σκοπιμότητας που διαθέτει και θα την εξέθετε σε άλλες δυσμενείς συνέπειες.

107 Υπό τις συνθήκες αυτές, η προσφεύγουσα θεωρεί ότι η συμμόρφωσή της προς το ελληνικό κανονιστικό και νομοθετικό πλαίσιο, προς την πολιτική του YEN όσον αφορά τη διαμόρφωση των ναύλων στην αγορά Ελλάδας/Ιταλίας και προς τις υποχρεώσεις παροχής υπηρεσιών δημοσίου συμφέροντος καθώς και η διαφάνεια που ως εκ τούτου επικρατούσε στην αγορά αυτή είχαν ως αποτέλεσμα να χάσει την επιχειρηματική της αυτονομία στην αγορά Ελλάδας/Ιταλίας.

108 Κατά συνέπεια, η συμπεριφορά της προσφεύγουσας δεν μπορεί να εμπίπτει στην απαγόρευση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Η νομική εκτίμηση της Επιτροπής είναι λανθασμένη, διότι εκκινεί από την εσφαλμένη αφετηρία ότι οι διαβουλεύσεις σχετικά με τους ναύλους επιβατών, επιβατηγών οχημάτων και φορτηγών οχημάτων μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας ήσαν ηθελημένες από τις εταιρίες, ενώ ήσαν αποτέλεσμα των ποικιλότροπων παρεμβάσεων του YEN, το οποίο μπορούσε να στηριχθεί προς τούτο στο ισχύον στην Ελλάδα κανονιστικό και νομοθετικό πλαίσιο.

109 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η παρούσα υπόθεση έχει όμοιο ιστορικό με την υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση του Πρωτοδικείου της 18ης Σεπτεμβρίου 1996, T-387/94, Asia Motor France κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 1996,

σ. II-961, σκέψη 65), με την οποία το Πρωτοδικείο έκρινε ότι μια επιχείρηση έχει χάσει την αυτονομία της αν από αντικειμενικά, κρίσιμα και συγκλίνοντα στοιχεία προκύπτει ότι οι εθνικές αρχές μονομερώς της επέβαλαν ένα τύπο συμπεριφοράς ασκώντας αφόρητες πιέσεις, όπως είναι π.χ. η απειλή λήψεως κρατικών μέτρων ικανών να της προκαλέσουν σημαντική βλάβη. Παραπέμπει και στην προπαρατεθείσα απόφαση Suiker Unie κ.λπ. κατά Επιτροπής (σκέψεις 63 έως 73), με την οποία το Δικαστήριο συνήγαγε, όσον αφορά την επιρροή της ιταλικής ρυθμίσεως στον ανταγωνισμό, ότι η συμπεριφορά κατά της οποίας η Επιτροπή είχε διατυπώσει αντιρρήσεις δεν ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης, εκτιμώντας ειδικότερα ότι η Επιτροπή έλαβε ανεπαρκώς υπόψη την αποφασιστική επιρροή της ιταλικής ρυθμίσεως και την εφαρμογή της σε ουσιώδη στοιχεία της επικρινόμενης συμπεριφοράς των σχετικών επιχειρήσεων, οπότε παραμέλησε ένα απαραίτητο στοιχείο για την εκτίμηση των προβαλλομένων παραβάσεων.

110 Προσάπτει στην Επιτροπή ότι δεν εξέτασε σε ποιο βαθμό οι ιδιαίτερες περιστάσεις που υφίσταντο εν προκειμένω κατέστησαν ανεφάρμοστο το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, παρά το ότι οι περιστάσεις αυτές προέκυπταν σαφώς από τις επιστολές των ελληνικών αρχών προς την Επιτροπή.

111 Η Επιτροπή αμφισβητεί τον ισχυρισμό ότι εν προκειμένω δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης και ειδικότερα ότι η διάταξη αυτή δεν έχει εφαρμογή λόγω ελλείψεως αυτονομίας των εμπλεκομένων επιχειρήσεων κατά τον καθορισμό των ναύλων του διεθνούς τμήματος των γραμμών μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας.

112 Κατ' αρχάς, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι, όπως άλλωστε ομολογεί η προσφεύγουσα, τόσο στο σύνολό τους όσο και ο καθένας χωριστά οι παράγοντες που η προσφεύγουσα επικαλείται προς στήριξη της απόψεώς της περί ελλείψεως αυτονομίας ουδόλως επέβαλλαν στις εμπλεκόμενες εταιρίες να καθορίζουν από κοινού τους ναύλους για το διεθνές τμήμα των γραμμών μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας. Ουδεμία διάταξη νομοθετικού ή κανονιστικού περιεχομένου ούτε και η συμπεριφορά των κρατικών αρχών υποχρέωσαν νομικά ή εν τοις πράγμασι τις εμπλεκόμενες εταιρίες να συνάψουν τις συμφωνίες που καταδίκασε η Απόφαση. Προσθέτει ότι οι παράγοντες αυτοί δεν εξάλειψαν, άμεσα ή έμμεσα, τον ανταγωνισμό ως προς τον καθορισμό των διεθνών ναύλων.

113 Στη συνέχεια, η Επιτροπή αμφισβητεί τη φερόμενη έλλειψη αυτονομίας των επιχειρήσεων, η οποία κατά την προσφεύγουσα δημιουργήθηκε από το ελληνικό νομοθετικό και κανονιστικό πλαίσιο, από την εφαρμογή του νόμου 4195/1929 περί αθεμίτου ανταγωνισμού και από τις παροτρύνσεις των ελληνικών αρχών προς τις επιχειρήσεις να ενεργούν με συγκεκριμένο τρόπο.

114 Όσον αφορά την επιρροή την οποία οι ασκηθείσες από τις δημόσιες αρχές πιέσεις φέρονται ότι είχαν στην αυτονομία της προσφεύγουσας, η Επιτροπή αμφισβητεί τον ισχυρισμό ότι η επίμαχη σύμπραξη συνήφθη κατόπιν πρωτοβουλίας των ελληνικών αρχών, οι οποίες έμμεσα επικροτούσαν δήθεν την πρακτική αυτή ως μέσο για την υλοποίηση της εθνικής τους πολιτικής στην αγορά Ελλάδας/Ιταλίας.

115 Η Επιτροπή αμφισβητεί και τους λοιπούς ισχυρισμούς της προσφεύγουσας ότι κακώς εφαρμόστηκε στην παρούσα υπόθεση το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

116 Πρώτον, αμφισβητεί το επιχείρημα της προσφεύγουσας ότι, αν ληφθεί υπόψη ένα είδος «εθισμού» των εταιριών στις υποχρεωτικές διαβουλεύσεις, ήταν αδύνατον να καθοριστούν με ακρίβεια τα επιτρεπτά όρια των τακτικών αυτών διαβουλεύσεων. Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, πολύ μικρή σημασία έχει το αν η προσφεύγουσα είχε ή δεν είχε επίγνωση του ότι παραβαίνει το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Αρκεί να αποδειχθεί ότι γνώριζε ότι η επίμαχη συμπεριφορά της μπορεί να περιορίσει τον ανταγωνισμό (απόφαση του Δικαστηρίου της 7ης Ιουνίου 1983, 100/80 έως 103/80, Musique diffusion française κατά Επιτροπής, Συλλογή 1983, σ. 1825, σκέψη 112).

117 Δεύτερον, η Επιτροπή διατείνεται ότι, αντιθέτως προς όσα ισχυρίζεται η προσφεύγουσα, όντως έλαβε υπόψη το περιεχόμενο των επιστολών της ΜΕΑ και του ΥΕΝ, οι οποίες, κατά την προσφεύγουσα, αναφέρουν ότι, πλην των τιμών, οι ελλη-

νικές αρχές ουσιαστικά ρύθμιζαν τις περισσότερες παραμέτρους του ανταγωνισμού στο διεθνές τμήμα των γραμμών μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας (σημεία 101 έως 105 του αιτιολογικού της Αποφάσεως).

118 Τρίτον, σε απάντηση του επιχειρήματος ότι η συμφωνία δεν είχε δεσμευτικό χαρακτήρα, η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, για να θεωρηθεί ότι ένας περιορισμός συνιστά σύμπραξη υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, αρκεί να αποτελεί πιστή έκφραση της βουλήσεως των εμπλεκομένων επιχειρήσεων χωρίς να είναι αναγκαίο η συμφωνία αυτή να περιέχει τα συστατικά στοιχεία δεσμευτικής συμβάσεως. Όσον αφορά τη δυνατότητα τιμολογιακών αποκλίσεων, τα όρια των εν λόγω αποκλίσεων είχαν εν μέρει συμφωνηθεί από τις εμπλεκόμενες εταιρίες, όπως προκύπτει από τα αποδεικτικά στοιχεία.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

119 Από τη νομολογία προκύπτει ότι τα άρθρα 85 και 86 της Συνθήκης δεν αφορούν παρά αντίθετες προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορές που υιοθετούν οι επιχειρήσεις με δική τους πρωτοβουλία (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις του Δικαστηρίου της 20ής Μαρτίου 1985, 41/83, Ιταλία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1985, σ. 873, σκέψεις 18 έως 20, της 19ης Μαρτίου 1991, C-202/88, Γαλλία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1991, σ. I-1223, σκέψη 55, της 13ης Δεκεμβρίου 1991, C-18/88, GB-INNO-BM, Συλλογή 1991, σ. I-5941, σκέψη 20, και της 11ης Νοεμβρίου 1997, C-359/95 P και C-379/99 P, Επιτροπή και Γαλλία κατά Ladbroke Racing, Συλλογή 1997, σ. I-6265, σκέψη 33). Αν η αντίθετη προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορά επιβάλλεται στις επιχειρήσεις από εθνική νομοθεσία ή αν η νομοθεσία αυτή διαμορφώνει ένα νομικό πλαίσιο το οποίο, από μόνο του, αποκλείει κάθε δυνατότητα ανταγωνιστικής συμπεριφοράς των επιχειρήσεων, τα άρθρα 85 και 86 δεν έχουν εφαρμογή. Στην περίπτωση αυτή, ο περιορισμός του ανταγωνισμού δεν οφείλεται, όπως προϋποθέτουν οι διατάξεις αυτές, σε αυτοτελείς συμπεριφορές των επιχειρήσεων (απόφαση Επιτροπή και Γαλλία κατά Ladbroke Racing, προπαρατεθείσα, σκέψη 33, αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 7ης Οκτωβρίου 1999, T-228/97, Irish Sugar κατά Επιτροπής, Συλλογή 1999, σ. II-2969, σκέψη 130, και της 30ής Μαρτίου 2000, T-513/93, Consiglio Nazionale degli Spedizionieri Doganali κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. II-1807, σκέψη 58).

120 Αντιθέτως, τα άρθρα 85 και 86 της Συνθήκης μπορούν να εφαρμοστούν αν αποδεικνύεται ότι η εθνική νομοθεσία αφήνει να υπάρχει δυνατότητα ανταγωνισμού δυναμένου να εμποδιστεί, περιοριστεί ή στρεβλωθεί από αυτοτελείς συμπεριφορές των επιχειρήσεων (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 29ης Οκτωβρίου 1980, 209/78 έως 215/78 και 218/78, Van Landewyck κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1980/III, σ. 207, και Επιτροπή και Γαλλία κατά Ladbroke Racing, προπαρατεθείσα, σκέψη 34, προπαρατεθείσες αποφάσεις του Πρωτοδικείου Irish Sugar κατά Επιτροπής, σκέψη 130, και Consiglio Nazionale degli Spedizionieri Doganali κατά Επιτροπής, σκέψη 59).

121 Επιπλέον, πρέπει να υπομνηστεί ότι η δυνατότητα αποκλεισμού δεδομένης αντίθετης προς τον ανταγωνισμό συμπεριφοράς από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, λόγω του ότι η συμπεριφορά αυτή επιβλήθηκε στις εν λόγω επιχειρήσεις από υφισταμένη εθνική νομοθεσία ή λόγω του ότι η νομοθεσία αυτή εξάλειψε κάθε δυνατότητα ανταγωνιστικής συμπεριφοράς των επιχειρήσεων, εφαρμόστηκε περιοριστικά από τα κοινοτικά δικαστήρια (προπαρατεθείσες αποφάσεις Van Landewyck κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψεις 130 και 133, Ιταλία κατά Επιτροπής, σκέψη 19, απόφαση του Δικαστηρίου της 10ης Δεκεμβρίου 1985, 240/82 έως 242/82, 261/82, 262/82, 268/82 και 269/82, Stichting Sigarettenindustrie κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1985, σ. 3831, σκέψεις 27 έως 29, και αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 18ης Σεπτεμβρίου 1996, Τ-387/94, Asia Motor France κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. II-961, σκέψεις 60 και 65, και Consiglio Nazionale degli Spedizionieri Doganali κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 60).

122 Έτσι, ελλείψει αναγκαστικής κανονιστικής διατάξεως επιβάλλουσας αντίθετη προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορά, η Επιτροπή δεν μπορεί να καταλήξει ότι οι εγκαλούμενοι επιχειρηματίες στερούνται αυτονομίας, παρά μόνον αν προκύπτει, βάσει αντικειμενικών, κρισίμων και συγκλινουσών ενδείξεων, ότι τη συμπεριφορά αυτή τους την επέβαλαν μονομερώς οι εθνικές αρχές, ασκώντας τους ακαταμάχητες πιέσεις, όπως απειλώντας τους ότι θα λάβουν κρατικά μέτρα δυνάμενα να τους προκαλέσουν σοβαρή οικονομική ζημία (προπαρατεθείσα απόφαση Asia Motor France κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 65).

123 Εν προκειμένω, η άποψη της προσφεύγουσας συνίσταται στο ότι το υφιστάμενο στην Ελλάδα νομοθετικό και κανονιστικό πλαίσιο καθώς και η πολιτική του YEN περιόρισαν αποφασιστικά την αυτονομία των ναυτιλιακών εταιριών, ειδικότερα δε

όσον αφορά τη διαμόρφωση των ναύλων που έχουν εφαρμογή τόσο στις εσωτερικές γραμμές όσο και στο διεθνές τμήμα των γραμμών Ελλάδα-Ιταλία. Συνεπώς, οι ναυτιλιακές εταιρίες αναγκάζονταν να πραγματοποιούν επαφές, συνεννοήσεις και διαβουλεύσεις μεταξύ τους σχετικά με τις βασικές παραμέτρους της επιχειρηματικής τους πολιτικής, όπως είναι οι τιμές.

124 Επομένως, πρέπει να καθοριστεί αν η συμπεριφορά που προσάπτει εν προκειμένω η Επιτροπή οφείλεται αποκλειστικά στην εθνική νομοθεσία ή στην πρακτική των ελληνικών εθνικών αρχών ή αν αντιθέτως οφείλεται, τουλάχιστον εν μέρει, στη βούληση της προσφεύγουσας και των άλλων επιχειρήσεων που μετέσχαν στις συμφωνίες. Πρέπει συνεπώς να καθορισθεί αν αντιθέτως το νομοθετικό και κανονιστικό πλαίσιο καθώς και η πολιτική του YEN είχαν ως σωρευτικό αποτέλεσμα να εξαλείψουν την αυτονομία των επιχειρήσεων όσον αφορά τη διαμόρφωση της τιμολογιακής τους πολιτικής στις γραμμές μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας και συνεπώς να αποκλείσουν κάθε δυνατότητα μεταξύ τους ανταγωνισμού.

125 Η εμπορική ναυτιλία στην Ελλάδα διέπεται από τον Κώδικα Δημοσίου Ναυτικού Δικαίου, από τον Κώδικα Ιδιωτικού Ναυτικού Δικαίου και από άλλα ειδικά νομοθετήματα που περιέχουν διατάξεις σχετικές με τον αθέμιτο ανταγωνισμό στις θαλάσσιες μεταφορές, μεταξύ των οποίων είναι ο νόμος 4195/1929 περί αθέμιτου ανταγωνισμού και ο νόμος 703/1977 περί προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1979, ενόψει της επικείμενης εντάξεως της Ελληνικής Δημοκρατίας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες.

126 Το YEN, ασκώντας όλες τις εξουσίες που του παρέχει η πιο πάνω νομοθεσία, λαμβάνει, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα μέτρα: α) χορήγηση «αδειών σκοπιμότητας» για τις εσωτερικές γραμμές, περιλαμβανομένου του εσωτερικού τμήματος των διεθνών δρομολογίων· β) καθιέρωση ενιαίων και υποχρεωτικών ναύλων για τις εσωτερικές γραμμές ή για το εσωτερικό τμήμα των διεθνών γραμμών, όπως της γραμμής Πάτρα-Ηγουμενίτσα-Κέρκυρα· γ) ετήσια έγκριση των δρομολογίων· δ) έλεγχο της ακινησίας των πλοίων, προκειμένου να διασφαλίζεται η πραγματοποίηση των πιο

πάνω υποχρεωτικών δρομολογίων· ε) επιβολή υποχρεωτικών διαπραγματεύσεων μεταξύ των ναυτιλιακών εταιριών για να προγραμματίσουν και να συντονίσουν τα δρομολόγιά τους έτσι ώστε να εγκριθούν από το ΥΕΝ για το επόμενο έτος, στο πλαίσιο νέων διαβουλεύσεων μεταξύ του ΥΕΝ και των εταιριών.

127 Δεν αμφισβητείται από τους διαδίκους ότι η εκ μέρους του ΥΕΝ χορήγηση αδειών σκοπιμότητας, η καθιέρωση υποχρεωτικών ναύλων, η ετήσια έγκριση δρομολογίων και ο έλεγχος ακινησίας πλοίων αφορούν τις εσωτερικές και όχι τις διεθνείς γραμμές. Επιπλέον, η Επιτροπή διευκρίνισε με τα υπομνήματά της, χωρίς να αντιλέξει η προσφεύγουσα, ότι η υποχρέωση εκτελέσεως τακτικών δρομολογίων, η οποία συναρτάται με την άδεια σκοπιμότητας, αφορά μόνον τα πλοία υπό ελληνική σημαία που εκτελούν αποκλειστικώς δρομολόγια εσωτερικών γραμμών ή που εκτελούν δρομολόγια διεθνών γραμμών, αλλά στην περίπτωση αυτή μόνον όσον αφορά το εσωτερικό τμήμα των δρομολογίων. Ομοίως, η Επιτροπή επισήμανε, χωρίς να αντιλέξει επ' αυτού η προσφεύγουσα, ότι οι επιχειρήσεις ήσαν ελεύθερες να επιλέξουν να εξυπηρετούν διεθνείς γραμμές, με ή χωρίς εσωτερικό τμήμα, ή μόνον εσωτερικές γραμμές. Επομένως, αν μια επιχείρηση είχε επιλέξει να εξυπηρετεί διεθνείς γραμμές χωρίς εσωτερικό τμήμα, τότε δεν υπήρχε ανάγκη χορηγήσεως άδειας σκοπιμότητας και επιβολής των δεσμεύσεων που τη συνοδεύουν.

128 Ομοίως, προκειμένου να καθορίσει τους ναύλους των εσωτερικών γραμμών, το ΥΕΝ ζητούσε από τις ναυτιλιακές εταιρίες να του υποβάλουν συνολικές προτάσεις για κάθε γραμμή εσωτερικού, συνοδευόμενες από αιτιολόγηση του προτεινόμενου ποσού με βάση στοιχεία κόστους εκμεταλλεύσεως, πληθωρισμού, αποδοτικότητας των γραμμών, συχνότητας των δρομολογίων κ.λπ. Στη συνέχεια, βάσει των προτεινόμενων ναύλων, της αιτιολογήσεώς τους και άλλων γενικότερων κριτηρίων αναγομένων στη συνολική κυβερνητική πολιτική, το ΥΕΝ ενέκρινε ή τροποποιούσε τις προτάσεις μετά από γνωμοδότηση της επιτροπής τιμών και εισοδημάτων που λειτουργούσε στο πλαίσιο του ελληνικού Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, η δε έγκριση ή τροποποίηση γινόταν υπό μορφή καθορισμού των εν λόγω ναύλων. Συνεπώς, ο διοικητικός καθορισμός των ναύλων για το εσωτερικό τμήμα των αντιστοίχων δρομολογίων επηρεάζει τους ναύλους του διεθνούς τμήματος των γραμμών μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας, καθόσον οι ναύλοι αυτοί επιτελούν λειτουργία αντίστοιχη προς αυτή των ενδεικτικών τιμών.

129 Η ελληνική νομοθεσία περί αθέμιτου ανταγωνισμού και ειδικότερα το άρθρο 2 του νόμου 4194/1929 απαγορεύει «πάσα[ν] υποτίμησι[ν] των ναύλων επιβατών και εμπορευμάτων εις όρια ευτελή και δυσανάλογα προς τας εκ των παρεχομένων υπηρεσιών και των απαιτήσεων της ασφαλείας και ανέσεως των επιβατών ευλόγους και δικαίας αποζημιώσεις ή εις όρια κατώτερα των συνήθως κρατούντων εν τω λιμένι ναύλων, προκειμένου περί γραμμών εξωτερικού, ενεργουμένη επί σκοπώ αθέμιτου ανταγωνισμού». Το άρθρο 4 του νόμου 4195/1929 ορίζει τα εξής:

«Εάν η ελευθερία του καθορισμού των ναύλων επί των εξωτερικών γραμμών ήθελεν εκτραπή εις αθέμιτον συναγωνισμόν, πλην της εφαρμογής των διατάξεων των προηγουμένων άρθρων, το Υπουργείον των Ναυτικών (διεύθυνσις εμπορικού ναυτικού) δικαιούται να καθορίζη εκάστοτε τα κατώτερα και τα μέγιστα όρια των ναύλων επιβατών και εμπορευμάτων διά τας μεταξύ των ελληνικών λιμένων και της αλλοδαπής ενεργουμένας μεταφοράς υπό ελληνικών επιβατηγών ατμοπλοίων, κατόπιν προηγουμένης γνωμοδοτήσεως του συμβουλίου του εμπορικού ναυτικού. Ο περαιτέρω υποβιβασμός ή αύξησις των ούτω καθοριζομένων κατωτέρων και μεγίστων ορίων ναύλων απαγορεύεται, οι δε παραβάται τιμωρούνται κατά τας διατάξεις του άρθρου 3.»

130 Εξάλλου, προβλήθηκε ο ισχυρισμός ότι το YEN προέτρεπε τις ναυτιλιακές εταιρίες να καθορίζουν σε χαμηλό επίπεδο τους ναύλους για το διεθνές τμήμα των γραμμών και να αποφεύγουν τις ετήσιες αυξήσεις πέραν των ορίων του πληθωρισμού καθώς και κάθε μορφή εμπορικού πολέμου μεταξύ τους, έτσι ώστε να μη χρειαστεί να παρέμβει και να χρησιμοποιήσει τις εξουσίες που του αναγνωρίζονται από τον νόμο 4195/1929.

131 Με την από 23 Δεκεμβρίου 1994 επιστολή του, μνεία της οποίας γίνεται στο σημείο 101 του αιτιολογικού της αποφάσεως, το YEN, απαντώντας στην από 28 Οκτωβρίου 1994 επιστολή της Επιτροπής, εξέθεσε τα εξής:

«[...]

Όσον αφορά το υποβληθέν από τη Στρίντζης υπόμνημα, δεν έχω ιδιαίτερα σχόλια εκτός από τη διευκρίνιση ότι το ΥΕΝ δεν παρεμβαίνει στην πολιτική καθορισμού των ναύλων την οποία ακολουθούν οι εταιρίες στα διεθνή δρομολόγια. Παρεμβαίνουμε μόνον στον καθορισμό των ναύλων στα δρομολόγια μεταξύ ελληνικών λιμένων.

Όπως σας εξήγησα ήδη κατά τη σύσκεψή μας τον Σεπτέμβριο, η Ελλάδα θεωρεί τον θαλάσσιο διάδρομο μεταξύ των λιμένων της δυτικής της ακτής και των λιμένων της ανατολικής ακτής της Ιταλίας ως υψίστης σημασίας τόσο για τη χώρα μας όσο και για την Κοινότητα, δεδομένου ότι είναι η μόνη σημαντική άμεση σύνδεση μεταξύ της Ελλάδας και της λοιπής Ευρωπαϊκής Ενώσεως.

Συνεπώς, είναι προς το εθνικό μας συμφέρον και προς το κοινοτικό συμφέρον τα πλοία να εκτελούν καθ' όλη τη διάρκεια του έτους το δρομολόγιο μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας, προς διευκόλυνση των εισαγωγών μας και των εξαγωγών μας καθώς και της διακινήσεως επιβατών. Αφετέρου, θα αντιλαμβάνεστε ότι είναι προς το συμφέρον μας οι ισχύοντες ναύλοι να είναι ανταγωνιστικοί, αλλά συγχρόνως να καθορίζονται έτσι ώστε η τιμή της μεταφοράς να παραμένει χαμηλή, προκειμένου οι εισαγωγές και οι εξαγωγές μας να παραμείνουν ανταγωνιστικές στις ευρωπαϊκές αγορές.

Για να έλθω στο συγκεκριμένο ερώτημα που μου θέσατε, πρέπει να πω ότι δεν είδα τίποτε στο υπόμνημα της Στρίντζης το οποίο θα μπορούσε να με οδηγήσει στο συμπέρασμα αυτό.

Είμαι σίγουρος ότι πρόκειται περί παρεξηγήσεως. Είναι αδιανόητο και αποκλείεται να απειλεί το ΥΕΝ με ανάκληση των αδειών σκοπιμότητας για τα δρομολόγια μεταξύ λιμένων εσωτερικού οσάκις οι εταιρίες αρνούνται να συμφωνήσουν για τους ναύλους των διεθνών δρομολογίων.

Όπως θα δείτε από τη συνημμένη σχετική νομοθεσία, η άδεια σκοπιμότητας που χορηγείται από το ΥΕΝ για τα εσωτερικά δρομολόγια συνεπάγεται την επιβολή ορισμένων υποχρεώσεων (εκτέλεση του δρομολογίου καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, συχνότητα των δρομολογίων κ.λπ.)· αν δεν τηρούνται οι υποχρεώσεις αυτές, το ΥΕΝ έχει δικαίωμα να ανακαλεί την άδεια. Επιπλέον, οι ναύλοι καθορίζονται με υπουργική απόφαση που εκδίδεται περιοδικώς. Αυτή η ειδική νομοθεσία έχει εφαρμογή στα πλοία των εταιριών που έχουν άδειες εκμεταλλεύσεως για το εσωτερικό τμήμα του δρομολογίου μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας (Πάτρα-Ηγουμενίτσα-Κέρκυρα) [...].»

132 Ομοίως, με επιστολή της 17ης Μαρτίου 1995, μνεία της οποία γίνεται στο σημείο 103 του αιτιολογικού της Αποφάσεως, ο αναπληρωτής μόνιμος αντιπρόσωπος της Ελληνικής Δημοκρατίας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, απαντώντας σε επιστολή της Επιτροπής της 13ης Ιανουαρίου 1995, εξέθεσε τα εξής:

«1. Η Ελληνική Κυβέρνηση αποδίδει μεγάλη σημασία στην αδιατάρακτη ανάπτυξη του θαλασσίου διαδρόμου που συνδέει τα λιμάνια της Δυτικής Ελλάδας (κυρίως την Πάτρα, την Ηγουμενίτσα και την Κέρκυρα) με τα ιταλικά λιμάνια Ανκόνα, Μπάρι, Μπρίντιζι και Τεργέστη.

[...]

Η τακτική και απρόσκοπτη, καθόλη τη διάρκεια του έτους, εκτέλεση δρομολογίων από τα ελληνικά προς τα ιταλικά λιμάνια και το αντίστροφο είναι παράγων αποφασιστικής σημασίας για τη διευκόλυνση και ανάπτυξη του ελληνικού εξαγωγικού εμπορίου και, κατ' επέκταση, επηρεάζει και το κοινοτικό εμπόριο στο σύνολό του.

Είναι επόμενο λοιπόν, το ενδιαφέρον της Ελληνικής Κυβέρνησης, και ειδικότερα του Υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας, στην αρμοδιότητα του οποίου ανήκει η εκπόνηση της εθνικής πολιτικής για τις θαλάσσιες μεταφορές, να είναι στραμμένο προς τη διατήρηση της ομαλής λειτουργίας της γραμμής Ελλάδα-Ιταλία.

Έτσι, τις υπηρεσίες που προσφέρονται στη γραμμή αυτή τις χαρακτηρίζουμε υπηρεσίες δημοσίου συμφέροντος για τη χώρα μας. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, όπως αντιλαμβάνεστε, βασικό μέλημα της κυβέρνησης είναι η βιωσιμότητα της γραμμής και η με κάθε τρόπο αποφυγή δημιουργίας τυχόν πολέμου τιμών που ενδεχόμενα θα δημιουργήσει προβλήματα στην ομαλή προώθηση του εισαγοεξαγωγικού μας εμπορίου αλλά και στην ομαλή διακίνηση οχημάτων και επιβατών. Κύρια φροντίδα μας, επαναλαμβάνουμε, είναι η εξυπηρέτηση της κίνησης με τη θαλάσσια αυτή γραμμή καθόλη τη διάρκεια του έτους και οπωσδήποτε η αποφυγή κατάρρευσής της από τυχόν πόλεμο τιμών.

2. Με γνώμονα τις παραπάνω διαπιστώσεις και θέσεις, έχουν εκδοθεί αποφάσεις από τις αρμόδιες διευθύνσεις του YEN προκειμένου να ρυθμιστεί κατά τον πλέον κατάλληλο τρόπο το πρόβλημα της ομαλής διακίνησης των οχημάτων, ανάλογα με τη διανυόμενη χρονική περίοδο του έτους. Λαμβάνεται δηλαδή μέριμνα ώστε να υπάρχει πάντοτε εξασφαλισμένος χώρος στα επιβατηγά-οχηματαγωγά πλοία για φορτηγά αυτοκίνητα που μεταφέρουν εμπορεύματα και να μην πληρούται —ιδιαίτερα κατά τους θερινούς μήνες οπότε παρουσιάζεται και αυξημένη επιβατική κίνηση— το γκαράζ των πλοίων μόνο από επιβατηγά αυτοκίνητα. Με αυτό τον τρόπο εξασφαλίζεται η διεξαγωγή του εμπορίου και γίνεται δυνατός ο ομαλός εφοδιασμός των αγορών.

Μέριμνα λαμβάνεται επίσης και για την επακριβή τήρηση των δρομολογίων των πλοίων, ώστε να μην παρατηρούνται καθυστερήσεις, αλλά και για να ρυθμίζονται θέματα όπως η ύπαρξη κατάλληλων χώρων υποδοχής των πλοίων στα λιμάνια προσέγγισης, προκειμένου να εξασφαλίζεται η ασφάλεια των πλοίων και να βελτιώνεται η εξυπηρέτηση των διακινουμένων επιβατών και οχημάτων.

3. Αναφορικά με το ύψος των ναύλων που χρεώνουν οι πλοιοκτήτριες εταιρίες, διευκρινίζουμε ότι η εμπλοκή του Υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας, σαν διοικητικού φορέα αρμόδιου για τον έλεγχο της ναυτιλίας, όσον αφορά τους ναύλους των ακτοπλοϊκών συγκοινωνιών, περιορίζεται στον καθορισμό των τιμών μόνο για τους εσωτερικούς πλόες (cabotage). Διευκρινίζεται ότι σε διεθνείς γραμμές, και στην περίπτωση που το δρομολόγιο περιλαμβάνει και ενδιάμεσα ελληνικά λιμάνια (π.χ. Πάτρα-Κέρκυρα-Ανκόνα), για μεν το τμήμα γραμμής μεταξύ ελληνικών λιμένων ισχύει εγκεκριμένο ναυλολόγιο, για δε το τμήμα γραμμής Ελλάδα-Ιταλία, οι τιμές των ναύλων καθορίζονται ελεύθερα από τις εταιρίες που εκμεταλλεύονται τη δρομολογιακή γραμμή. Στην περίπτωση αυτή —έμμεσα και μερικά, φυσικά— επηρεάζεται η συνολική τιμή του εισιτηρίου τελικού προορισμού Ιταλίας, λόγω του καθορισμένου από το κράτος ναυλολογίου για το εσωτερικό σκέλος της μεταφοράς.

Περαιτέρω, όσον αφορά τους ναύλους εξωτερικών πλόων —οι οποίοι όπως προαναφέρθηκε καθορίζονται ελεύθερα— η προτροπή του YEN προς τις ναυτιλιακές εταιρίες είναι να διατηρούνται σε επίπεδο ανταγωνιστικό και χαμηλό και, οπωσδήποτε, οι ετήσιες αυξήσεις να μη ξεπερνούν τα όρια του πληθωρισμού. Αυτό δε προς όφελος των εθνικών μας συμφερόντων που επιβάλλουν τη διατήρηση του εξαγωγικού μας εμπορίου σε ανταγωνιστικό επίπεδο, αλλά και την κατά το δυνατό μείωση του κόστους των εισαγωγών. Από εκεί και πέρα, οι εταιρίες έχουν δικαίωμα, σύμφωνα με τα δικά τους επιχειρηματικά/εμπορικά κριτήρια να καθορίσουν τις τιμές των ναύλων.

Η πιο πάνω ελευθερία των εταιριών περιορίζεται από την ελληνική νομοθεσία στην περίπτωση που οδηγεί στη δημιουργία αθέμιτου ανταγωνισμού. Πιο συγκεκριμένα, με τον νόμο 4195/1929 (αντίγραφο επισυνάπτεται), με σκοπό την αποφυγή αθέμιτου ανταγωνισμού μεταξύ των πλοιοκτητριών εταιριών που εξυπηρετούν γραμμές που συνδέουν ελληνικά λιμάνια με λιμένες εξωτερικού απαγορεύεται, μεταξύ άλλων, η υποτίμηση των ναύλων σε όρια ευτελή, η ταυτόχρονη αναχώρηση από το ίδιο λιμάνι δύο ή περισσοτέρων πλοίων που εκτελούν την ίδια γραμμή και η μη εκτέλεση του εξαγγελθέντος δρομολογίου (με εξαίρεση περιπτώσεις ανωτέρας βίας) (άρθρο 3). Στις περιπτώσεις μάλιστα που δημιουργείται αθέμιτος ανταγωνισμός δίνεται η δυνατότητα στο YEN να καθορίζει τα κατώτερα και ανώτατα όρια των ναύλων που θα χρεώνουν τα ελληνικά πλοία (άρθρο 4). Στα πλαίσια αυτά, το YEN άτυπα προτρέπει τις εταιρίες να διατηρούν τους ναύλους σε χαμηλά επίπεδα και οι ετήσιες αυξήσεις να μην ξεπερνούν τα όρια του πληθωρισμού.

4. Θεωρήσαμε αναγκαίες τις παραπάνω επισημάνσεις προκειμένου να καταστεί σαφές ότι η θαλάσσια γραμμή Πάτρα-Ιταλία που δημιουργήθηκε από την ιδιωτική πρωτοβουλία, χωρίς καμία κρατική ενίσχυση, θα πρέπει να συνεχίσει να λειτουργεί απρόσκοπτα προκειμένου τα δραστηριοποιούμενα πλοία να προσφέρουν τις υπηρεσίες δημοσίου συμφέροντος, όπως τις χαρακτηρίζουμε για τη χώρα μας, αφού η θαλάσσια αυτή σύνδεση αποτελεί τη μοναδική απ' ευθείας σύνδεση με τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

5. Τέλος, διευκρινίζουμε ότι το νομοθετικό πλαίσιο που καλύπτει τη χορήγηση και ανάκληση αδειών σκοπιμότητας, οι οποίες σημειωτέον χορηγούνται μόνο για εκτέλεση εσωτερικών πλόων, προβλέπει ότι σε περίπτωση που η εταιρία δεν τηρεί τις υποχρεώσεις που αναφέρονται στην άδεια σκοπιμότητας που της έχει χορηγηθεί (π.χ. ανελλιπής εκτέλεση δρομολογίων, χρονικό διάστημα ακινησίας, τήρηση ορισθείσης συχνότητας δρομολογίων κ.λπ.), τότε παρέχεται η δυνατότητα στο YEN να ανακαλέσει αυτή την άδεια σκοπιμότητας.»

133 Μολονότι οι δύο αυτές επιστολές των ελληνικών αρχών υπογραμμίζουν ότι η εύρυθμη λειτουργία και η τακτική εκτέλεση του δρομολογίου μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας αποτελούν ζήτημα εθνικής σημασίας, επιβεβαιώνουν το ότι η σύναψη συμφωνιών για τον καθορισμό των ναύλων που ισχύουν στις διεθνείς γραμμές δεν επιβάλλεται ούτε από την εφαρμοστέα στην Ελλάδα νομοθεσία ούτε από την πολιτική που εφαρμόζουν οι ελληνικές αρχές.

134 Βεβαίως, από τις διευκρινίσεις που οι ελληνικές αρχές έδωσαν στην Επιτροπή προκύπτει ότι ένα από τα κύρια μελήματά τους ήταν να διασφαλίσουν την τακτική εκτέλεση των δρομολογίων από και προς την Ιταλία καθ' όλη τη διάρκεια του έτους και ότι τις ανησυχούσαν τα επιβλαβή αποτελέσματα που μπορούσαν να προκαλέσουν οι πράξεις αθέμιτου ανταγωνισμού, όπως ένας ενδεχόμενος πόλεμος τιμών. Ομοίως δεν αμφισβητείται ότι, προκειμένου να αποφευχθούν οι πράξεις αυτές, ο νόμος παρέχει στο YEN εξουσίες καθορισμού ανώτατων και κατώτατων τιμών. Γεγονός παραμένει όμως ότι καμία συνεννόηση ως προς τις τιμές δεν είναι νόμιμη, ακόμη και σε τέτοια περίπτωση, διότι κάθε επιχείρηση παραμένει ελεύθερη να αποφασίζει τις τιμές αυτόνομα, εντός των εν λόγω ανώτατων και κατώτατων ορίων.

Επιπλέον, οι διευκρινίσεις που περιέχονται στις ανωτέρω εξετασθείσες επιστολές επιβεβαιώνουν ότι οι τιμές στις θαλάσσιες γραμμές μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας καθορίζονται ελεύθερα από τις εταιρίες που εκμεταλλεύονται τις εν λόγω γραμμές. Εξάλλου, προκύπτει επίσης αναμφισβήτητα από τις δηλώσεις αυτές ότι, προκειμένου να διασφαλιστεί η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών εξαγωγών και ο εύλογος χαρακτήρας των τιμών στη χώρα αυτή, το YEN παρότρυνε τις ναυτιλιακές εταιρίες όχι να συμπράξουν προκειμένου να αυξήσουν τις τιμές τους, αλλά μόνο να διατηρούν τις τιμές τους σε χαμηλό και ανταγωνιστικό επίπεδο και να αποφεύγουν, εν πάση περιπτώσει, τις ετήσιες αυξήσεις που υπερβαίνουν τα όρια του πληθωρισμού.

135 Επομένως, ήταν γνωστό τοις πάσι ότι καθεμία από τις ναυτιλιακές εταιρίες που εξυπηρετούσαν τις εν λόγω γραμμές απέλαυε αυτονομίας κατά τον καθορισμό της πολιτικής τιμών της και, συνεπώς, οι εταιρίες αυτές υπέκειντο πάντοτε στους κανόνες του ανταγωνισμού. Οι επιστολές αυτές εμφαίνουν ότι, για τις ελληνικές αρχές, η πλήρης εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού και, επομένως, η απαγόρευση των συμφωνιών περί τιμών η οποία απορρέει από το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης δεν εμπόδιζαν τις ναυτιλιακές εταιρίες, ούτε νομικώς ούτε εν τοις πράγμασι, να εκπληρώνουν την αποστολή που τους είχε αναθέσει η Ελληνική Κυβέρνηση. Επομένως, το γεγονός ότι, με την επιστολή της 17ης Μαρτίου 1995, η μόνιμη αντιπροσωπεία της Ελληνικής Δημοκρατίας χαρακτηρίζει την εκτέλεση των δρομολογίων μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας ως «υπηρεσίες δημοσίου συμφέροντος» δεν ασκεί επιρροή από πλευράς της εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης. Για τους ίδιους λόγους, δεν είναι αναγκαίο να εξετασθεί αν ορθώς η Επιτροπή αμφισβητεί τον ισχυρισμό ότι οι επιχειρήσεις τις οποίες αφορά η Απόφαση πρέπει να θεωρούνται στο κοινοτικό δίκαιο ως «επιχειρήσεις επιφορτισμένες με τη διαχείριση υπηρεσιών γενικού οικονομικού συμφέροντος», υπό την έννοια του άρθρου 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 86, παράγραφος 2, ΕΚ).

136 Οι πληροφορίες που περιέχουν οι εν λόγω επιστολές επιβεβαιώνουν ότι η προσφεύγουσα δεν μπορεί να επικαλείται τη δήθεν σωρευτική συνδρομή παραμέτρων οι οποίες επηρέασαν τους ναύλους που ίσχυαν για το διεθνές τμήμα των γραμμών μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας και που είχαν ως αποτέλεσμα τον περιορισμό της αυτονομίας των επιχειρήσεων κατά τον σχεδιασμό και τη διαμόρφωση της τιμολογιακής τους πολιτικής. Οι πληροφορίες αυτές επιβεβαιώνουν ότι το YEN δεν αναμειγνυόταν στην πολιτική καθορισμού των τιμών, την οποία εφάρμοζαν οι εταιρίες στις διεθνείς γραμμές, παρά μόνον για να τις ενθαρρύνει ανεπισήμως να διατηρούν τους ναύλους τους σε χαμηλά επίπεδα και να αποφεύγουν τις ετήσιες αυξήσεις που υπερβαίνουν τα όρια του πληθωρισμού. Δεδομένης αυτής της στάσεως των ελληνι-

κών αρχών, η δυνατότητα ανταγωνισμού δυναμένου να εμποδιστεί, περιοριστεί ή στρεβλωθεί από αυτοτελείς συμπεριφορές των επιχειρήσεων εξακολουθούσε προφανώς να υπάρχει στην αγορά.

137 Προσθετέον ότι ο νόμος 4195/1929 δεν περιέχει απαγόρευση της μειώσεως των εφαρμοστέων στις διεθνείς γραμμές ναύλων. Αν και ο νόμος αυτός, ο οποίος σκοπεί στην αποφυγή κάθε αθέμιτου ανταγωνισμού μεταξύ των πλοιοκτητριών εταιριών που δραστηριοποιούνται στις γραμμές που συνδέουν τους ελληνικούς λιμένες με τους λιμένες του εξωτερικού, απαγορεύει μεταξύ άλλων τη μείωση των ναύλων σε ευτελή όρια, τη σύγχρονη αναχώρηση από τον ίδιο λιμένα δύο ή περισσοτέρων πλοίων εκτελούντων το ίδιο δρομολόγιο και τη μη εκτέλεση του εξαγγελθέντος δρομολογίου, εξαιρουμένης της περιπτώσεως ανωτέρας βίας (άρθρο 2), δεν στερεί από τις εγκαλούμενες επιχειρήσεις «κάθε περιθώριο αυτονομίας». Αντιθέτως, επιβεβαιώνει ότι κάθε επιχείρηση είναι, κατ' αρχήν, ελεύθερη να χαράξει την τιμολογιακή της πολιτική όπως επιθυμεί, καθόσον δεν προβαίνει σε πράξεις αθέμιτου ανταγωνισμού. Η απαγόρευση τελέσεως πράξεων αθέμιτου ανταγωνισμού ουδόλως μπορεί να ερμηνευθεί ως επιβάλλουσα στις εν λόγω επιχειρήσεις τη σύναψη συμφωνιών με αντικείμενο των καθορισμό των εφαρμοστέων στις διεθνείς γραμμές ναύλων. Ελλείψει αναγκαστικής κανονιστικής διατάξεως επιβάλλουσας αντίθετη προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορά, η προσφεύγουσα δεν μπορεί να ισχυρίζεται ότι στερείται αυτονομίας, παρά μόνον αν επικαλεσθεί αντικειμενικές, κρίσιμες και συγκλίνουσες ενδείξεις περί του ότι τη συμπεριφορά αυτή την επέβαλαν μονομερώς οι ελληνικές αρχές, ασκώντας ακαταμάχητες πιέσεις, όπως, π.χ., απειλώντας ότι θα λάβουν κρατικά μέτρα δυνάμενα να προκαλέσουν σοβαρή οικονομική ζημία.

138 Οι ενδείξεις που περιέχονται στις προαναφερθείσες επιστολές των ελληνικών αρχών αποδεικνύουν ότι οι αρχές αυτές ουδόλως έλαβαν μέτρα ή εφάρμοσαν πρακτική δυνάμενη να χαρακτηρισθεί ως «ακαταμάχητη πίεση» προς τις ναυτιλιακές επιχειρήσεις προκειμένου αυτές να συνάψουν συμφωνίες περί των ναύλων. Επομένως, η προσφεύγουσα δεν μπορεί να ισχυρίζεται ότι οι εν λόγω επιχειρήσεις στερούνταν κάθε περιθωρίου αυτονομίας κατά τη χάραξη της τιμολογιακής τους πολιτικής και ότι η αντίθετη στον ανταγωνισμό συμπεριφορά που τους προσάπτει η Επιτροπή τούς επιβλήθηκε από την υφιστάμενη εθνική νομοθεσία ή από την πολιτική που εφάρμοζαν οι ελληνικές αρχές.

139 Όσον αφορά την εκ μέρους του YEN προτροπή περί διατηρήσεως σε χαμηλό επίπεδο των ναύλων για το διεθνές τμήμα των γραμμών και περί αποφυγής της υπερβάσεως των ορίων του πληθωρισμού κατά την ετήσια αύξηση των εν λόγω ναύλων, ναι μεν η επιστολή του YEN αναφέρεται σε μια ανεπίσημη «προτροπή», αλλά ουδόλως διαλαμβάνει μνεία περί «μονομερούς επιβολής» εκ μέρους του. Επομένως, οι εταιρίες είχαν τη δυνατότητα να αντιταχθούν στην εν λόγω ανεπίσημη προτροπή χωρίς για τον λόγο αυτό να εκτεθούν στον κίνδυνο επιβολής οποιωνδήποτε κρατικών μέτρων. Εξάλλου, το YEN αποκλείει κατηγορηματικώς ότι μπορούσε να απειλεί με ανάκληση των αδειών σκοπιμότητας για τις γραμμές εσωτερικού εφόσον οι εταιρίες δεν συμφωνούσαν για τους εφαρμοστέους στις διεθνείς γραμμές ναύλους, όπως προκύπτει από την από 23 Δεκεμβρίου 1994 επιστολή του.

140 Όσον αφορά την παράμετρο που συνίσταται στη δυνατότητα του YEN, κατ' εφαρμογήν του νόμου 4195/1929, να καθορίζει σε περίπτωση αθέμιτου ανταγωνισμού ανώτατα και κατώτατα όρια τιμών προκειμένου να αποφεύγεται ένας πόλεμος τιμών, διαπιστώνεται ότι ο εν λόγω νόμος δεν στερεί από τις εγκαλούμενες επιχειρήσεις «κάθε περιθώριο αυτονομίας», αλλά τους παρέχει κάποια ελευθερία κατά τη χάραξη της τιμολογιακής τους πολιτικής, εφόσον δεν τελούν πράξεις αθέμιτου ανταγωνισμού. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 4 του νόμου αυτού, το YEN έχει το δικαίωμα να καθορίζει τα εν λόγω κατώτατα και ανώτατα όρια μόνο στην περίπτωση που η ελευθερία των επιχειρήσεων να καθορίζουν αυτόνομα τους ναύλους των γραμμών με προορισμό το εξωτερικό καταλήγει σε πράξεις αθέμιτου ανταγωνισμού.

141 Κατόπιν όλων των προεκτεθέντων, ο λόγος αυτός ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος.

Επί του τρίτου λόγου ακυρώσεως, με τον οποίο προβάλλεται ανεπαρκής αιτιολογία της Αποφάσεως

Επιχειρηματολογία των διαδίκων

142 Η προσφεύγουσα προσάπτει στην Επιτροπή ότι αιτιολόγησε ανεπαρκώς την Απόφασή της όσον αφορά διάφορα επιχειρήματα που η προσφεύγουσα προέβαλε κατά τη διοικητική διαδικασία.

143 Πρώτον, θεωρεί ότι η Απόφαση είναι ανεπαρκώς αιτιολογημένη κατά το μέτρο που η Επιτροπή δεν διατύπωσε άποψη σχετικά με τις συνέπειες που έχουν οι υποχρεώσεις παροχής υπηρεσιών δημοσίου συμφέροντος για τον βαθμό αυτονομίας των εμπλεκομένων επιχειρήσεων να καθορίζουν τους ναύλους στο διεθνές τμήμα των δρομολογίων. Ειδικότερα, προσάπτει στην Επιτροπή ότι δεν εξέτασε σε ποιο μέτρο το ελληνικό κανονιστικό και νομοθετικό πλαίσιο, οι προτροπές των ελληνικών αρχών και οι υποχρεώσεις των εμπλεκομένων επιχειρήσεων να παρέχουν δημόσιες υπηρεσίες ήσαν παράγοντες που κατέστησαν το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ανεφάρμοστο. Δεύτερον, η Απόφαση δεν παραθέτει τους λόγους για τους οποίους η Επιτροπή αγνόησε τις παρατηρήσεις της προσφεύγουσας ως προς το ότι οι επιστολές της ΜΕΑ και του YEN επιβεβαιώνουν τις συνέπειες των παραγόντων αυτών για την αυτονομία των εμπλεκομένων επιχειρήσεων. Τρίτον, η Επιτροπή δεν αιτιολόγησε επαρκώς τους λόγους για τους οποίους έπρεπε να απορριφθούν ή να αγνοηθούν τα επιχειρήματα της προσφεύγουσας ως προς το ότι το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης δεν έχει εφαρμογή στα πραγματικά περιστατικά της υπό κρίση υποθέσεως.

144 Η προσφεύγουσα δέχεται ότι η Επιτροπή δεν ήταν υποχρεωμένη να επαναλάβει στην Απόφαση το σύνολο των επιχειρημάτων που προέβαλαν τα μέρη, αλλά ισχυρίζεται ότι, κατά τη νομολογία, η Επιτροπή όφειλε ωστόσο να εκθέσει τα πραγματικά περιστατικά και τις νομικές εκτιμήσεις που είχαν ουσιώδη σημασία για την οικονομία της Αποφάσεως (προπαρατεθείσα απόφαση Asia Motor France κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 104) και που είχαν άμεση σχέση με την υπόθεση (απόφαση του Πρωτοδικείου της 10ης Μαρτίου 1992, Τ-15/89, Chemie Linz κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. II-1275, σκέψη 328). Εν προκειμένω, η προσφεύγουσα θεωρεί ότι έχει αποδείξει ότι οι υποχρεώσεις παροχής υπηρεσιών δημοσίου συμφέροντος που επέβαλλε το YEN συνιστούν επιχείρημα ουσιώδους σημασίας για την οικονομία της υποθέσεως. Όμως, στην Απόφαση δεν γίνεται ούτε καν μνεία των υποχρεώσεων αυτών (βλ. την απόφαση του Δικαστηρίου της 17ης Ιανουαρίου 1995, C-360/92 P, Publishers Association κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. I-23).

145 Η Επιτροπή φρονεί ότι η αιτιολογία της Αποφάσεως παρέχει στην προσφεύγουσα τη δυνατότητα να ελέγξει το βάσιμό της. Θεωρεί ότι έχει εκτενώς λάβει θέση με την Απόφαση επί των προαναφερθέντων επιχειρημάτων της προσφεύγουσας και υπενθυμίζει ότι, στην Απόφαση, διέλαβε σαφώς τα στοιχεία επί των οποίων στηρίχθηκε.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

146 Όπως δέχεται η ίδια η προσφεύγουσα, η Επιτροπή δεν είναι υποχρεωμένη να επαναλάβει στην Απόφασή της το σύνολο των επιχειρημάτων που προέβαλαν τα μέρη. Οφείλει ωστόσο να εκθέσει τα πραγματικά περιστατικά και τις νομικές εκτιμήσεις που είχαν ουσιώδη σημασία για την οικονομία της Αποφάσεως (προπαρατεθείσες αποφάσεις Asia Motor France κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 104, και Chemie Linz κατά Επιτροπής, σκέψη 328).

147 Αντιθέτως προς τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας, από τα σημεία 98 έως 108 του αιτιολογικού της Αποφάσεως προκύπτει ότι η Επιτροπή έλαβε εμπεριστατωμένη θέση επί των επιχειρημάτων της προσφεύγουσας ως προς τις συνέπειες που έχουν οι υποχρεώσεις παροχής υπηρεσιών δημοσίου συμφέροντος για τον βαθμό αυτονομίας των εμπλεκομένων επιχειρήσεων και, επομένως, για το ζήτημα της εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης στα πραγματικά περιστατικά της υπό κρίση υποθέσεως. Ομοίως, από τα σημεία 101, 103, 105, 106 και 108 του αιτιολογικού της Αποφάσεως προκύπτει ότι η Επιτροπή αναφέρθηκε συγκεκριμένα στις επιστολές των ελληνικών αρχών τις οποίες επικαλείται η προσφεύγουσα.

148 Ωσαύτως, η προσφεύγουσα δεν μπορεί να ισχυρίζεται ότι αγνοήθηκαν τα επιχειρήματά της περί των υποχρεώσεων παροχής υπηρεσιών δημοσίου συμφέροντος που επέβαλλε το YEN. Μολονότι η ύπαρξη των υποχρεώσεων αυτών μπορούσε να αποβεί σημαντική εν προκειμένω, δεν αποτελεί παρά ένα από τα πλείονα στοιχεία που επικαλέσθηκε η προσφεύγουσα για να αποδείξει την έλλειψη αυτονομίας των εμπλεκομένων επιχειρήσεων, η οποία οφειλόταν στο νομοθετικό και κανονιστικό πλαίσιο, καθώς και στην πολιτική που ακολουθούσαν οι ελληνικές αρχές. Διαπιστώνεται ότι η θέση της Επιτροπής επί του ζητήματος αυτού εκτέθηκε στα σημεία 98 έως 198 του αιτιολογικού της Αποφάσεως και ότι, ειδικότερα, έγινε ρητή μνεία του επιχειρήματος περί των υποχρεώσεων παροχής υπηρεσιών δημοσίου συμφέροντος στο σημείο 99 του αιτιολογικού της Αποφάσεως, στο πλαίσιο της παραθέσεως των απαντήσεων της Επιτροπής στο επιχείρημα περί απωλείας αυτονομίας των εμπλεκομένων επιχειρήσεων. Υπό τις συνθήκες αυτές, η προσφεύγουσα δεν μπορεί να

ισχυρίζεται ότι η Επιτροπή δεν αιτιολόγησε επαρκώς την Απόφαση διότι δεν έδωσε συγκεκριμένη απάντηση στο επιχείρημα περί των υποχρεώσεων παροχής υπηρεσιών δημοσίου συμφέροντος. Τέλος και εν πάση περιπτώσει, όπως υπογραμμίζει η Επιτροπή, η προσφεύγουσα δεν μπορεί να της προσάπτει ότι δεν ανάλυσε λεπτομερέστερα τα επιχειρήματα αυτά, κατά το μέτρο που οι εν λόγω υποχρεώσεις παροχής υπηρεσιών δημοσίου συμφέροντος δεν αφορούν το διεθνές τμήμα των γραμμών μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας.

149 Επομένως, ο λόγος αυτός ακυρώσεως πρέπει να κηρυχθεί αβάσιμος.

II — *Επί του επικουρικού αιτήματος περί μειώσεως του προστίμου*

150 Προς στήριξη του αιτήματός της ακυρώσεως ή μειώσεως του επιβληθέντος προστίμου, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι, κατά τον καθορισμό του ύψους του προστίμου που της επιβλήθηκε, η Επιτροπή εκτίμησε εσφαλμένως τόσο τη σοβαρότητα όσο και τη διάρκεια της παραβάσεως, πράγμα που την οδήγησε να παραβιάσει την αρχή της αναλογικότητας.

A — *Επί του πρώτου σκέλους, με το οποίο προβάλλεται εσφαλμένη εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως*

Επιχειρηματολογία των διαδίκων

151 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι το πρόστιμο που της επιβλήθηκε είναι δυσανάλογο, δεδομένου ότι η Επιτροπή δεν εκτίμησε ορισμένους παράγοντες σχετικούς με τη σοβαρότητα της παραβάσεως. Ακόμη και αν υποτεθεί ότι συντρέχει παράβαση, αυτή είναι κατά την προσφεύγουσα ήσσονος σημασίας, υπό την έννοια των κατευ-

θυντηρίων γραμμών για τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλονται δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και του άρθρου 65, παράγραφος 5, της Συνθήκης ΕΚΑΧ (ΕΕ 1998, C 9, σ. 3, στο εξής: κατευθυντήριες γραμμές), λόγω του περιορισμένου ή και μηδενικού αντικτύπου στην αγορά και λόγω της περιορισμένης γεωγραφικής εμβέλειας της συμφωνίας.

152 Πρώτον, η Επιτροπή δεν έδωσε την απαιτούμενη σημασία στο ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο και στην πίεση που άσκησε το ΥΕΝ, ενώ κατά τη νομολογία ο σημαντικός αντίκτυπος του εθνικού νομοθετικού πλαισίου σε μια αγορά αποτελεί ελαφρυντική περίσταση (προπαρατεθείσες αποφάσεις Stichting Sigarettenindustrie κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψεις 94 και 96, και Suiker Unie, σκέψεις 618 έως 620). Εν προκειμένω, η Επιτροπή δεν ενδιαφέρθηκε να εξετάσει εντός ποίων ορίων οι εταιρίες μπορούσαν να ανταγωνιστούν μεταξύ τους και τη μορφή που ο ανταγωνισμός αυτός είχε στην εν λόγω αγορά. Τέλος, η προσφεύγουσα προσάπτει στην Επιτροπή ότι δεν έλαβε υπόψη το γεγονός ότι εν προκειμένω οι εκπτώσεις αποτελούσαν το μόνο διαθέσιμο περιθώριο ανταγωνισμού, πράγμα το οποίο το Δικαστήριο επέκρινε με την προαναφερθείσα απόφαση Suiker Unie κ.λπ. κατά Επιτροπής (σκέψεις 70 και 71).

153 Δεύτερον, δεν υπήρξε ζημία για τους καταναλωτές, όπως επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι η Επιτροπή δεν κατηγόρησε τις εμπλεκόμενες εταιρίες για απαράδεκτη αύξηση των ναύλων. Αντιθέτως, η τακτική και αδιάλειπτη εξυπηρέτηση των οικείων γραμμών με πολύ χαμηλές τιμές και με πλοία ιδιαιτέρως σύγχρονα και ασφαλή ωφέλησε τους χρήστες.

154 Τρίτον, κατά την προσφεύγουσα, υπάρχει αντίφαση στο γεγονός ότι κατηγορείται για σοβαρή παράβαση του κοινοτικού δικαίου λόγω συμμετοχής σε πρακτική που κατά την Ελληνική Κυβέρνηση υλοποιεί έναν από τους στόχους της Κοινότητας, δηλαδή την προώθηση και ανάπτυξη του ενδοκοινοτικού εμπορίου.

155 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η Επιτροπή δεν τήρησε τις κατευθυντήριες γραμμές χαρακτηρίζοντας σοβαρή την επίμαχη παράβαση, ενώ αυτή δεν αντιστοιχεί σε κανένα στοιχείο του ορισμού της σοβαρής παραβάσεως ο οποίος περιέχεται στις κατευθυντήριες γραμμές. Υπενθυμίζει ότι, βάσει των κατευθυντηρίων αυτών γραμμών, σοβαρές παραβάσεις είναι τις περισσότερες φορές οριζόντιοι ή κάθετοι περιορισμοί, όμοιοι με τις παραβάσεις ήσσονος σημασίας, οι οποίοι όμως εφαρμόζονται με μεγαλύτερη αυστηρότητα, έχουν πιο εκτεταμένες συνέπειες επί της αγοράς και είναι ικανοί να ασκήσουν επίδραση σε εκτεταμένες ζώνες της κοινής αγοράς. Στην κατηγορία αυτή μπορούν επίσης να εμπίπτουν συμπεριφορές συνιστάμενες στην κατάχρηση δεσπόζουσας θέσεως, όπως η άρνηση πωλήσεως, η διακριτική μεταχείριση, οι πρακτικές αποκλεισμού, οι εκπτώσεις που χορηγούνται προς πιστούς πελάτες από μια επιχείρηση η οποία κατέχει δεσπόζουσα θέση και επιζητεί τον αποκλεισμό των ανταγωνιστών της από την οικεία αγορά κ.λπ. Εν προκειμένω, η παράβαση που δήθεν διαπράχθηκε από τις εταιρίες δεν εφαρμοζόταν με αυστηρότητα δεν είχε εκτεταμένες συνέπειες στην αγορά, δεν είχε επίδραση σε εκτεταμένες ζώνες της αγοράς και δεν συνιστούσε κατάχρηση δεσπόζουσας θέσεως.

156 Τέλος, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι δεν είχε επίγνωση του παράνομου χαρακτήρα της συμπεριφοράς της δεδομένου ότι, λόγω της παρεμβάσεως της Ελληνικής Κυβερνήσεως και της προτροπής της να ακολουθηθούν διάφορες πρακτικές, οι εμπλεκόμενες εταιρίες δεν μπορούσαν να φανταστούν ότι η συμπεριφορά τους είναι παράνομη.

157 Η Επιτροπή αμφισβητεί τους ισχυρισμούς αυτούς.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

1. Γενικές σκέψεις

158 Εν προκειμένω, δεν αμφισβητείται ότι η Επιτροπή καθόρισε το ύψος του προστίμου που επέβαλε στην προσφεύγουσα σύμφωνα με τη γενική μέθοδο για τον υπολογισμό

του ύψους των προστίμων η οποία εκτίθεται στις κατευθυντήριες γραμμές, οι οποίες έχουν επίσης εφαρμογή στα πρόστιμα που επιβάλλονται βάσει του άρθρου 19, παράγραφος 2, του κανονισμού 4056/86. Διαπιστώνεται επίσης ότι η προσφεύγουσα δεν αμφισβητεί τη δυνατότητα εφαρμογής των εν λόγω κατευθυντηρίων γραμμών στην υπό κρίση περίπτωση.

159 Κατά το άρθρο 19, παράγραφος 2, του κανονισμού 4056/86, «η Επιτροπή μπορεί με απόφαση να επιβάλλει στις επιχειρήσεις ή ενώσεις επιχειρήσεων πρόστιμο ύψους τουλάχιστον 1 000 [ευρώ] και μέχρι 1 000 000 [ευρώ] κατ' ανώτατο όριο, με δυνατότητα να ανέλθει το ποσό αυτό στο 10 % του ποσού που αντιστοιχεί στον κύκλο εργασιών της προηγούμενης εταιρικής χρήσεως καθε μιάς από τις επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην παράβαση, όταν αυτές εκ προθέσεως ή εξ αμελείας [...] διαπράττουν παράβαση των διατάξεων του άρθρου 85, παράγραφος 1, [...] της Συνθήκης». Στην ίδια διάταξη προβλέπεται ότι «κατά τον καθορισμό του ύψους του προστίμου λαμβάνεται υπόψη εκτός της σοβαρότητος της παράβασης και η διάρκειά της».

160 Οι κατευθυντήριες γραμμές ορίζουν, στο σημείο 1, πρώτο εδάφιο, ότι, κατά τον υπολογισμό του ύψους των προστίμων, το βασικό ποσό καθορίζεται σε συνάρτηση με τη σοβαρότητα και τη διάρκεια της παραβάσεως, που είναι τα μόνα κριτήρια τα οποία προβλέπονται στο άρθρο 19, παράγραφος 2, του κανονισμού 4056/86.

161 Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές, η Επιτροπή λαμβάνει ως σημείο εκκινήσεως, κατά τον υπολογισμό των προστίμων, ένα ποσό που καθορίζεται σε συνάρτηση με τη σοβαρότητα της παραβάσεως. Η αξιολόγηση της σοβαρότητας της παραβάσεως πρέπει να λαμβάνει υπόψη τον χαρακτήρα της ίδιας της παραβάσεως, τον πραγματικό της αντίκτυπο επί της αγοράς, εφόσον αυτός είναι δυνατόν να εκτιμηθεί, καθώς και την έκταση της γεωγραφικής αγοράς αναφοράς (σημείο 1 A, πρώτο εδάφιο). Στο πλαίσιο αυτό, οι παραβάσεις κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες, ήτοι τις «ελαφρές παραβάσεις», για τις οποίες το ύψος των προβλεπόμενων προστίμων περιλαμβάνεται μεταξύ 1 000 ευρώ και 1 εκατομμυρίου ευρώ, τις «σοβαρές παραβάσεις» για τις οποίες το ύψος των προβλεπόμενων προστίμων μπορεί να ποικίλλει μεταξύ 1 εκατομμυρίου και 20 εκατομμυρίων ευρώ και τις «πολύ σοβαρές παραβάσεις» για τις οποίες το ύψος των προβλεπομένων προστίμων υπερβαίνει τα 20 εκατομμύρια ευρώ (σημείο 1 A, πρώτη έως τρίτη περίπτωση).

162 Στη συνέχεια, στο πλαίσιο της διαφοροποιημένης μεταχειρίσεως που πρέπει να επιφυλάσσεται στις επιχειρήσεις, οι κατευθυντήριες γραμμές ορίζουν ότι, εντός κάθε μιας από τις κατηγορίες των προεκτεθεισών παραβάσεων, και ιδίως για τις κατηγορίες που αποκαλούνται «σοβαρές» και «πολύ σοβαρές», η κλιμάκωση των προβλεπόμενων κυρώσεων καθιστά δυνατή τη διαφοροποίηση της μεταχειρίσεως που είναι σκόπιμο να επιφυλαχθεί στις επιχειρήσεις ανάλογα με τον χαρακτήρα των παραβάσεων που διαπράχθηκαν (σημείο 1 Α, τρίτο εδάφιο). Επιπλέον, είναι αναγκαίο να λαμβάνεται υπόψη η πραγματική οικονομική δυνατότητα του αυτουργού της παραβάσεως να προξενήσει σημαντική ζημία στους άλλους επιχειρηματίες, ιδίως στους καταναλωτές, και να καθορίζεται το ύψος του προστίμου σε επίπεδο που να του εξασφαλίζει επαρκώς αποτρεπτικό χαρακτήρα (σημείο 1 Α, τέταρτο εδάφιο). Εξάλλου, μπορεί να λαμβάνεται υπόψη το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις μεγάλου μεγέθους διαθέτουν, συνήθως, επαρκείς υποδομές για να κατέχουν νομικοοικονομικές γνώσεις που τους επιτρέπουν να αξιολογούν καλύτερα τον παράνομο χαρακτήρα της συμπεριφοράς τους και τις συνέπειές της από την άποψη του δικαίου του ανταγωνισμού (σημείο 1 Α, πέμπτο εδάφιο).

163 Εντός κάθε μιας από τις ανωτέρω τρεις κατηγορίες, θα είναι ενδεχομένως σκόπιμο να γίνει στάθμιση, σε περιπτώσεις στις οποίες εμπλέκονται πλείονες επιχειρήσεις όπως τα καρτέλ, του καθορισμένου ποσού, προκειμένου να ληφθεί υπόψη το ειδικό βάρος και, κατ' επέκταση, ο πραγματικός αντίκτυπος της παράνομης συμπεριφοράς κάθε επιχειρήσεως επί του ανταγωνισμού, ιδίως όταν υφίστανται σημαντικές διαφορές ως προς το μέγεθος των επιχειρήσεων που διαπράττουν το ίδιο είδος παραβάσεως, και να προσαρμόζεται κατά συνέπεια το ποσό εκκινήσεως ανάλογα με την ειδική φύση κάθε επιχειρήσεως (σημείο 1 Α, έκτο εδάφιο).

164 Όσον αφορά το στοιχείο της διάρκειας της παραβάσεως, οι κατευθυντήριες γραμμές καθιερώνουν διάκριση μεταξύ των παραβάσεων σύντομης διάρκειας (κατά κανόνα βραχύτερης του έτους), για τις οποίες δεν προβλέπεται προσαύξηση του ποσού εκκινήσεως που έχει καθοριστεί βάσει της σοβαρότητας, των παραβάσεων μέσης διάρκειας (κατά κανόνα από ένα έως πέντε έτη), για τις οποίες η προσαύξηση μπορεί να φθάσει έως το 50 % του ποσού εκκινήσεως, και των παραβάσεων μεγάλης διάρκειας (κατά κανόνα άνω των πέντε ετών), για τις οποίες μπορεί να υπάρξει προσαύξηση του ποσού αυτού κατά 10 % για κάθε έτος (σημείο 1 Β, παράγραφος 1, πρώτη έως τρίτη περίπτωση).

165 Στη συνέχεια, οι κατευθυντήριες γραμμές παραθέτουν, υπό τύπον παραδείγματος, έναν κατάλογο επιβαρυντικών και ελαφρυντικών περιστάσεων που μπορούν να ληφθούν υπόψη για την αύξηση ή τη μείωση του βασικού ποσού, κατόπιν δε παραπέμπουν στην ανακοίνωση της Επιτροπής, της 18ης Ιουλίου 1996, σχετικά με τη μη επιβολή ή τη μείωση των προστίμων (ΕΕ C 207, σ. 4).

166 Ως γενική παρατήρηση, διευκρινίζεται ότι το τελικό αποτέλεσμα του υπολογισμού του προστίμου βάσει της μεθόδου αυτής (εφαρμογή ποσοστών αυξήσεως ή μειώσεως επί του βασικού ποσού) δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να υπερβεί το 10 % του παγκοσμίου κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων, σύμφωνα με το άρθρο 19, παράγραφος 2, του κανονισμού 4056/86 (σημείο 5, στοιχείο α'). Επιπλέον, οι κατευθυντήριες γραμμές προβλέπουν ότι, αναλόγως των δεδομένων κάθε υποθέσεως και μετά την εκτέλεση των ανωτέρω υπολογισμών, ενδείκνυται να λαμβάνονται υπόψη ορισμένοι αντικειμενικοί παράγοντες, όπως οι συγκεκριμένες οικονομικές παράμετροι της παραβάσεως, το οικονομικό ή χρηματοοικονομικό όφελος που έχουν ενδεχομένως αποκομίσει οι παραβάτες, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των εμπλεκομένων επιχειρήσεων καθώς και η πραγματική τους ικανότητα να επωμισθούν το βάρος ενός προστίμου υπό τις συγκεκριμένες κοινωνικές συνθήκες, ούτως ώστε να αναπροσαρμόζεται τελικά το ύψος των προστίμων που πρόκειται να επιβληθούν (σημείο 5, στοιχείο β').

167 Συνεπώς, σύμφωνα με τη μέθοδο που περιγράφεται στις κατευθυντήριες γραμμές, ο υπολογισμός του ύψους των προστίμων εξακολουθεί να γίνεται βάσει των δύο κριτηρίων που μνημονεύονται στο άρθρο 19, παράγραφος 2, του κανονισμού 4056/86, ήτοι της σοβαρότητας της παραβάσεως και της διάρκειάς της, τηρουμένου συγχρόνως του ανωτάτου ορίου σε σχέση προς τον κύκλο εργασιών κάθε επιχειρήσεως το οποίο προβλέπει η ίδια αυτή διάταξη. Κατά συνέπεια, οι κατευθυντήριες γραμμές δεν βαίνουν πέραν του νομικού πλαισίου των κυρώσεων που καθορίζει η διάταξη αυτή (απόφαση του Πρωτοδικείου της 20ής Μαρτίου 2002, T-23/99, LR AF 1998 κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-1705, σκέψεις 231 και 232).

2. Επί του βασίμου του σκέλους του λόγου ακυρώσεως

168 Όπως μόλις υπομνήσθηκε, στις κατευθυντήριες γραμμές, τα καρτέλ κατατάσσονται, κατ' αρχήν, στις πολύ σοβαρές παραβάσεις, χαρακτηρισμός που αντικατοπτρίζεται

πλήρως στη νομολογία του Δικαστηρίου και του Πρωτοδικείου, σύμφωνα με την οποία αυτό το είδος παραβάσεως περιλαμβάνεται μεταξύ των πλέον σοβαρών περιορισμών του ανταγωνισμού, ιδίως οσάκις η σύμπραξη σκοπεί στον καθορισμό των τιμών.

169 Όσον αφορά την προκειμένη περίπτωση και την κατάσταση της προσφεύγουσας, από τα σημεία 147 έως 150 του αιτιολογικού της Αποφάσεως προκύπτει ότι, μολονότι η Επιτροπή επισήμανε (σημείο 147 του αιτιολογικού της Αποφάσεως) ότι «μία συμφωνία με την οποία είχαν καθοριστεί οι τιμές μεταφοράς επιβατών και φορτίων με roll-on/roll-off πορθμεία μεταξύ ορισμένων από τις σημαντικότερες εταιρίες εκμετάλλευσης πορθμείων στη σχετική αγορά συνιστά από τη φύση της πολύ σοβαρή παράβαση της κοινοτικής νομοθεσίας», θεώρησε στην πραγματικότητα την εν λόγω παράβαση ως απλώς σοβαρή παράβαση (σημείο 150 του αιτιολογικού της Αποφάσεως). Η Επιτροπή κατέληξε στη μείωση αυτή της σοβαρότητας της παραβάσεως αφού διαπίστωσε ότι, «ωστόσο, η παράβαση είχε περιορισμένο πραγματικό αντίκτυπο στην αγορά» και ότι, επειδή «η Ελληνική Κυβέρνηση, κατά τη διάρκεια της παράβασης, είχε ενθαρρύνει τις επιχειρήσεις να διατηρούν τις αυξήσεις των ναύλων εντός των ποσοστών του πληθωρισμού», «οι ναύλοι διατηρήθηκαν σε ένα από τα χαμηλότερα επίπεδα εντός της κοινής αγοράς για τις θαλάσσιες μεταφορές από ένα κράτος μέλος στο άλλο» (σημείο 148 του αιτιολογικού της Αποφάσεως). Επιπλέον, η Επιτροπή έλαβε υπόψη της το ότι «τα αποτελέσματα της παράβασης αφορούσαν ένα περιορισμένο τμήμα της κοινής αγοράς, δηλαδή τρεις από τις γραμμές της Αδριατικής», αγορά θεωρούμενη μικρή σε σύγκριση με τις άλλες αγορές εντός της Ευρωπαϊκής Ενώσεως (σημείο 149 του αιτιολογικού της Αποφάσεως).

170 Επομένως, ορθώς η Επιτροπή χαρακτήρισε την παράβαση σοβαρή με την Απόφαση.

171 Πρέπει επίσης να απορριφθεί το επιχείρημα περί της επιρροής που άσκησε το ελληνικό νομοθετικό και κανονιστικό πλαίσιο. Κατά την εξέταση του δευτέρου λόγου ακυρώσεως επισημάνθηκε ότι, εν προκειμένω, το νομοθετικό πλαίσιο και η συμπεριφορά των ελληνικών αρχών δεν εμπόδιζαν την εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, κατά το μέτρο που οι επιχειρήσεις διατηρούσαν

περιθώριο ελιγμών για τον καθορισμό της τιμολογιακής τους πολιτικής. Επομένως, η μνεία της λύσεως που έδωσε το Δικαστήριο, με την προπαρατεθείσα απόφαση Suiker Unie κ.λπ. κατά Επιτροπής, στο πρόβλημα της ελλείψεως εναπομένοντος ανταγωνισμού είναι αλυσιτελής εν προκειμένω. Περαιτέρω, όσον αφορά το εν λόγω ιδιαίτερο πλαίσιο, αρκεί η διαπίστωση ότι, όπως επισημαίνει η Επιτροπή, το έλαβε όντως υπόψη ως ελαφρυντική περίσταση. Πράγματι, από το σημείο 163 του αιτιολογικού της Αποφάσεως προκύπτει ότι η Επιτροπή έκρινε ότι η συνήθης πρακτική καθορισμού των ναύλων εσωτερικού στην Ελλάδα μέσω διαβουλεύσεως όλων των εγχώριων ναυτιλιακών εταιριών και της κατόπιν αποφάσεως του YEN μπορεί να προκάλεσε ορισμένες αμφιβολίες στις ελληνικές εταιρείες που ασκούν δραστηριότητες και στις εσωτερικές γραμμές για το κατά πόσον η διαβούλευση για τον καθορισμό τιμών στις διεθνείς γραμμές συνιστούσε πράγματι παράβαση. Τα στοιχεία αυτά δικαιολόγησαν μείωση των προστίμων κατά 15 % για όλες τις επιχειρήσεις. Για τους ίδιους αυτούς λόγους, η προσφεύγουσα δεν μπορεί να προσάπτει στην Επιτροπή ότι παραγνώρισε το γεγονός ότι η προσφεύγουσα δεν είχε επίγνωση του παρανόμου της συμπεριφοράς της.

172 Όσον αφορά το επιχείρημα ότι οι εν λόγω συμπράξεις δεν προξένησαν ζημία στους καταναλωτές, δεδομένου ότι δεν σημειώθηκε απαράδεκτη αύξηση των ναύλων, και ότι η παράβαση είχε περιορισμένο μόνον αντίκτυπο στην αγορά, αντιθέτως προς τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας διαπιστώνεται ότι το επιχείρημα αυτό ελήφθη υπόψη από την Επιτροπή, όπως προκύπτει από τα σημεία 148 και 149 του αιτιολογικού της Αποφάσεως. Στο σημείο 148, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι «[...] η παράβαση είχε περιορισμένο πραγματικό αντίκτυπο στην αγορά» και ότι, επειδή «η Ελληνική Κυβέρνηση, κατά τη διάρκεια της παράβασης, είχε ενθαρρύνει τις επιχειρήσεις να διατηρούν τις αυξήσεις των ναύλων εντός των ποσοστών του πληθωρισμού», «οι ναύλοι διατηρήθηκαν σε ένα από τα χαμηλότερα επίπεδα εντός της κοινής αγοράς για τις θαλάσσιες μεταφορές από ένα κράτος μέλος στο άλλο». Επιπλέον, η Επιτροπή έλαβε υπόψη της το ότι «τα αποτελέσματα της παράβασης αφορούσαν ένα περιορισμένο τμήμα της κοινής αγοράς, δηλαδή τρεις από τις γραμμές της Αδριατικής», αγορά θεωρούμενη μικρή σε σύγκριση με τις άλλες αγορές εντός της Ευρωπαϊκής Ενώσεως (σημείο 149 του αιτιολογικού της Αποφάσεως). Ακριβώς λαμβάνοντας υπόψη τις εν λόγω περιστάσεις, η Επιτροπή αποφάσισε να μειώσει τον βαθμό σοβαρότητας της παραβάσεως και χαρακτήρισε τα περιστατικά ως σοβαρή παράβαση αντί ως πολύ σοβαρή παράβαση, όπως θα μπορούσε να πράξει κατ' εφαρμογήν των κατευθυντηρίων γραμμών.

173 Επιπλέον, δεδομένου ότι αποδείχθηκε ότι η προσφεύγουσα διέπραξε σοβαρή παράβαση του κοινοτικού δικαίου μετέχοντας σε συμπράξεις με τους ανταγωνιστές της, δεν μπορεί να ισχυρίζεται ότι μετέσχε σε πρακτική που κατά την Ελληνική Κυβέρνηση προωθούσε τους στόχους της Κοινότητας. Ο στόχος της αναπτύξεως του ενδοκοινοτικού εμπορίου δεν μπορεί να υλοποιηθεί με μέσα ρητώς απαγορευόμενα από τις διατάξεις της Συνθήκης.

174 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι αυτό το σκέλος του λόγου ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Β — Επί του δευτέρου σκέλους, με το οποίο προβάλλεται εσφαλμένη εκτίμηση της διάρκειας της παραβάσεως

Επιχειρηματολογία των διαδίκων

175 Η προσφεύγουσα αμφισβητεί την εκτίμηση της Επιτροπής ως προς τη διάρκεια της παραβάσεως και υπογραμμίζει ότι ουδεμία συμφωνία περί των ναύλων επιτεύχθηκε κατά τα έτη 1987, 1988 και 1989. Όσον αφορά το 1987, η Επιτροπή δεν διέθετε αποδείξεις ως προς την ύπαρξη ενδεχομένης συμφωνίας σχετικά με την τιμολογιακή πολιτική. Οι διαβουλεύσεις μεταξύ των εταιριών το 1987, στις οποίες η προσφεύγουσα δέχεται ότι έλαβε μέρος, αφορούσαν αποκλειστικώς τους ναύλους του 1988. Όσον αφορά τα έτη 1988 και 1989, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι οι διαβουλεύσεις δεν κατέληξαν σε κοινό ναυλολόγιο επιβατών, όπως επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι οι εν λόγω ναύλοι που δημοσιοποίησε η προσφεύγουσα για τα έτη αυτά διαφέρουν από τους δημοσιοποιημένους από τις άλλες εταιρίες.

176 Η Επιτροπή υπενθυμίζει τη νομολογία κατά την οποία αυτή καθαυτή η προσχώρηση σε συμφωνίες για τον καθορισμό τιμών συνιστά παράβαση του άρθρου 85, παρά-

γραφος 1, της Συνθήκης και ισχυρίζεται ότι η συμμετοχή της προσφεύγουσας στις διαβουλεύσεις κατά τα έτη 1987, 1988 και 1989 αποδεικνύεται από τα έγγραφα των οποίων γίνεται μνεία στα σημεία 9, 10 και 12 του αιτιολογικού της Αποφάσεως. Τέλος, παρατηρεί ότι η απαγόρευση μιας συμφωνίας δεν εξαρτάται από τον βαθμό επιτυχίας κατά την εφαρμογή της.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

177 Εν προκειμένω, τα επιχειρήματα της προσφεύγουσας που αφορούν την εκτίμηση της διάρκειας της παραβάσεως, προκειμένου να καθορισθεί το ύψος του προστίμου, εν τέλει θέτουν υπό αμφισβήτηση τα προσκομισθέντα από την Επιτροπή αποδεικτικά στοιχεία ως προς την ύπαρξη και την έκταση της παραβάσεως. Συγκεκριμένα, η προσφεύγουσα αμφισβητεί την εκτίμηση της Επιτροπής ως προς τη διάρκεια της παραβάσεως διότι, κατ' αυτήν, καμία συμφωνία περί τιμών δεν συνήφθη για τα έτη 1987, 1988 και 1989. Συνεπώς, πρέπει να εξετασθεί αν τα αποδεικτικά στοιχεία για τα έτη 1987, 1988 και 1989 (σημεία 9 έως 12 του αιτιολογικού της Αποφάσεως) αρκούν για να αποδείξουν την ύπαρξη συμπράξεως όπως η διαπιστωθείσα από την Επιτροπή και τη συμμετοχή της προσφεύγουσας σ' αυτήν κατά τη διάρκεια του εν λόγω χρονικού διαστήματος.

178 Συναφώς, από την περιγραφή των πραγματικών περιστατικών, η οποία εκτίθεται στα σημεία 9 έως 12 του αιτιολογικού της Αποφάσεως και την οποία δεν αμφισβήτησε η προσφεύγουσα, και ιδίως από το τηλετύπημα της 15ης Μαρτίου 1989, στο οποίο αναφέρθηκε η Επιτροπή, προκύπτει ότι οι Μινωικές Γραμμές επιχείρησαν να πείσουν την ANEK να μετάσχει σε μια συμφωνία συναφθείσα, στις 18 Ιουλίου 1987, μεταξύ των άλλων ενεχομένων εταιριών που δραστηριοποιούνται στη γραμμή αυτή και ότι, λόγω των δισταγμών της ANEK να προσχωρήσει στη συμφωνία, οι άλλες επιχειρήσεις (δηλαδή οι Μινωικές Γραμμές, η Καραγεώργης, η Marlines και η προσφεύγουσα) αποφάσισαν να εφαρμόσουν συλλογικώς, από τις 26 Ιουνίου 1989, τα ίδια ναυλολόγια με αυτά που εφάρμοζε η ANEK στα φορτηγά. Επιπλέον, ένα τηλετύπημα με ημερομηνία 22 Ιουνίου 1989 αποδεικνύει ότι οι Μινωικές Γραμμές γνωστοποίησαν στην ANEK την απόφαση αυτή. Επομένως, η Επιτροπή ορθώς έκρινε ότι το περιεχόμενο του τηλετυπήματος αυτού αποδείκνυε όχι μόνον την ύπαρξη της συμφωνίας, αλλά και τη συμμετοχή της προσφεύγουσας σ' αυτήν.

179 Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι δεν υπάρχει απόδειξη της συμπράξεως για το 1987, κατά το μέτρο που οι διαβουλεύσεις μεταξύ των εταιριών το 1987, στις οποίες η προσφεύγουσα δέχεται ότι έλαβε μέρος, αφορούσαν αποκλειστικώς τους ναύλους του 1988. Ωστόσο, διαπιστώνεται ότι, όπως υπογραμμίζει η Επιτροπή στην Απόφαση (σημείο 9 του αιτιολογικού), ο συντάκτης του τηλετυπήματος της 15ης Μαρτίου 1989 επισήμανε τα εξής:

«η τιμολογιακή πολιτική για το 1988, όπως από κοινού με τους άλλους ενδιαφερόμενους καθορίστηκε, οριστικοποιήθηκε στις 18 Ιουλίου 1987. Αυτή δε είναι και η συνήθης πρακτική».

180 Όσον αφορά τα έτη 1988 και 1989, η προσφεύγουσα ομολογεί ότι όντως διεξήχθησαν διαπραγματεύσεις περί των ναύλων. Αντιθέτως όμως προς τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας, το γεγονός ότι οι εν λόγω διαβουλεύσεις δεν κατέληξαν σε κοινό ναυλολόγιο επιβατών δεν ασκεί επιρροή για τον καθορισμό του αν υπήρξε παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, εφόσον αποδεικνύεται, όπως εν προκειμένω, το αντιβαίνον προς τον ανταγωνισμό αντικείμενο των επιμάχων συμπράξεων.

181 Εξάλλου, όσον αφορά το αν ελήφθη υπόψη η μη πραγματική εφαρμογή της επίδικης συμφωνίας από τους συμβαλλομένους, τούτο όντως ελήφθη υπόψη από την Επιτροπή κατά τον υπολογισμό του προστίμου, όπως επισημάνθηκε ανωτέρω.

182 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι το δεύτερο αυτό σκέλος πρέπει να απορριφθεί.

Γ — Επί του τρίτου σκέλους, με το οποίο προβάλλεται παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας κατά τον καθορισμό του ύψους του προστίμου

Επιχειρηματολογία των διαδίκων

183 Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι η Επιτροπή παραβίασε την αρχή της αναλογικότητας, διότι της επέβαλε υπέρμετρο πρόστιμο σε σχέση με τον χαρακτήρα της παραβάσεως, λαμβανομένων υπόψη των υποχρεώσεων παροχής υπηρεσιών δημοσίου συμφέροντος τις οποίες υπείχε, της παρεμβάσεως του YEN και του περιορισμένου αντικτύπου των επιμάχων συμφωνιών.

184 Παρατηρεί ότι το πρόστιμο που της επιβλήθηκε αντιστοιχεί στο 2,6 % του παγκόσμιου κύκλου εργασιών της, το οποίο θεωρεί πολύ υψηλό για την εν λόγω παράβαση σε σχέση με άλλες παλαιότερες υποθέσεις. Επιπλέον, σημειώνει ότι το πρόστιμο που τελικά επέβαλε η Επιτροπή ανέρχεται στο 115 % του βασικού ποσού, ποσοστό το οποίο θεωρεί ιδιαίτερα υψηλό λαμβανομένου υπόψη του αριθμού των ελαφρυντικών περιστάσεων που, μολονότι συντρέχουν στην παρούσα υπόθεση, δεν ελήφθησαν υπόψη από την Επιτροπή. Συγκεκριμένα, η προσφεύγουσα θεωρεί ότι η Επιτροπή έπρεπε να εφαρμόσει υψηλότερα ποσοστά μειώσεως του προστίμου, δεδομένου ότι συνεργάστηκε με την Επιτροπή κατά τη διοικητική διαδικασία και ότι βρισκόταν σε αβεβαιότητα όσον αφορά την εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης και λαμβανομένων υπόψη του ελληνικού νομοθετικού και κανονιστικού πλαισίου, των υποχρεώσεών της παροχής υπηρεσιών δημοσίου συμφέροντος και της παρεμβάσεως του YEN στις γραμμές μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας.

185 Τέλος, η προσφεύγουσα προσάπτει στην Επιτροπή ότι δεν έλαβε υπόψη άλλους λόγους μειώσεως του προστίμου, όπως είναι το γεγονός ότι η παράβαση δεν υπήρξε προϊόν ανεξάρτητης βουλήσεως, η έλλειψη συμφωνίας για το 1987 και η εφαρμογή προγράμματος συμμορφώσεως προς τους κανόνες ανταγωνισμού. Συναφώς, επικαλείται την προπαρατεθείσα απόφαση PVC II (σκέψη 1162).

186 Η Επιτροπή θεωρεί ότι η προσφεύγουσα δεν επισήμανε τους λόγους για τους οποίους το πρόστιμο που επιβλήθηκε ήταν δυσανάλογο σε σχέση με τη σοβαρότητα και τη διάρκεια της παραβάσεως και υπενθυμίζει ότι οι ελαφρυντικές περιστάσεις που επικαλείται η προσφεύγουσα έχουν ήδη εκτιμηθεί στην Απόφαση (σημεία 110, 148 και 149 του αιτιολογικού).

187 Το επιχείρημα ότι η δυσαναλογία του προστίμου προκύπτει από τη μεταχείριση που επιφυλάχθηκε σε άλλες εταιρίες που διέπραξαν σοβαρότερες παραβάσεις δεν μπορεί να γίνει δεκτό, δεδομένου ότι ο προσδιορισμός των προστίμων δεν υπακούει σε κάποιον «μαθηματικό υπολογισμό».

188 Το πρόγραμμα για τη συμμόρφωση προς το δίκαιο του ανταγωνισμού, που επικαλείται η προσφεύγουσα, ουδόλως μεταβάλλει το ότι πράγματι διαπράχθηκε η παράβαση που διαπιστώθηκε εν προκειμένω. Επιπλέον, η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι έλαβε υπόψη το γεγονός ότι η προσφεύγουσα δεν αμφισβήτησε τα πραγματικά περιστατικά επί των οποίων στηρίζονται οι αιτιάσεις τις οποίες διαλαμβάνει η Απόφαση και ότι προέβη σε μείωση του προστίμου.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

189 Πρέπει να εξετασθεί αν το επιβληθέν στην προσφεύγουσα πρόστιμο ήταν δυσανάλογο σε σχέση με τη σοβαρότητα και τη διάρκεια της παραβάσεως.

190 Κατ' αρχάς, επισημαίνεται ότι, λόγω της συμμετοχής της προσφεύγουσας σε μακροχρόνια σύμπραξη ορθώς χαρακτηρισθείσα ως σοβαρή παράβαση, της επιβλήθηκε πρόστιμο 1 500 000 ECU, το οποίο αντιστοιχεί στο 2,6 % του παγκόσμιου κύκλου εργασιών της, όπως επισήμανε η ίδια. Το πρόστιμο που εν τέλει επέβαλε η Επιτροπή στην προσφεύγουσα ανερχόταν στο 115 % του βασικού ποσού.

191 Όσον αφορά τη σοβαρότητα της παραβάσεως, κατά την εξέταση του πρώτου σκέλους επισημάνθηκε ότι κακώς η προσφεύγουσα προβάλλει την εσφαλμένη εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως.

192 Όσον αφορά την εκτίμηση της διάρκειας της παραβάσεως, επισημαίνεται ότι οι κατευθυντήριες γραμμές προβλέπουν ότι οι παραβάσεις που διαρκούν άνω του έτους πρέπει να θεωρούνται παραβάσεις μεγάλης διάρκειας και ότι οι παραβάσεις αυτές δικαιολογούν την εφαρμογή ετήσιας προσαυξήσεως που μπορεί να ισούται με το 10 % του ποσού που επιβάλλεται για τη σοβαρότητα της παραβάσεως.

193 Εν προκειμένω, από το σημείο 153 του αιτιολογικού της Αποφάσεως προκύπτει ότι η Επιτροπή θεώρησε ότι, όσον αφορά την προσφεύγουσα και τις Μινωικές Γραμμές, η παράβαση άρχισε το αργότερο στις 18 Ιουλίου 1987 και διήρκεσε έως τον Ιούλιο του 1994 (ημερομηνία ενάρξεως των ερευνών της Επιτροπής), δηλαδή η παράβαση διήρκεσε επτά έτη, και μια τέτοια παράβαση χαρακτηρίζεται από την Επιτροπή ως «μεγάλης διάρκειας» για την προσφεύγουσα, τις Μινωικές Γραμμές και την Καραγεώργης και ως «μέσης διάρκειας» για τις άλλες εταιρίες (σημείο 155 του αιτολογικού της Αποφάσεως). Η Επιτροπή έκρινε ότι οι διαπιστώσεις αυτές δικαιολογούσαν «αύξηση των προστίμων κατά 10 % για κάθε έτος της παράβασης» για την προσφεύγουσα και τις Μινωικές Γραμμές, δηλαδή αύξηση κατά 70 % (σημείο 156 του αιτιολογικού της Αποφάσεως). Όσον αφορά τις άλλες επιχειρήσεις, η Επιτροπή αύξησε το ποσό του προστίμου κατά 20 % για τη Marlines και από 35 % έως 55 % για τους άλλους μεταφορείς. Στον πίνακα 2 αναγράφονται τα ποσά των προσαυξήσεων που επιβλήθηκαν στις διάφορες εταιρίες.

194 Συνεπώς και στο μέτρο κατά το οποίο οι κατευθυντήριες γραμμές προβλέπουν ότι οι παραβάσεις που διαρκούν άνω του έτους πρέπει να θεωρούνται παραβάσεις μεγάλης διάρκειας και ότι οι παραβάσεις αυτές δικαιολογούν την εφαρμογή ετήσιας προσαυξήσεως που μπορεί να ισούται με το 10 % του ποσού που επιβάλλεται για τη σοβαρότητα της παραβάσεως, η προσφεύγουσα δεν μπορεί να ισχυρίζεται ότι υπήρξε θύμα παραβιάσεως της αρχής της αναλογικότητας κατά τον καθορισμό της διάρκειας της παραβάσεως στην οποία μετέσχε.

195 Στη συνέχεια, προστίθεται ότι, αντιθέτως προς τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας, όλες οι ελαφρυντικές περιστάσεις που επικαλέσθηκε η προσφεύγουσα όντως ελήφθησαν υπόψη με την Απόφαση.

196 Από τα σημεία 162 έως 164 του αιτιολογικού της Αποφάσεως προκύπτει ότι η Επιτροπή έλαβε υπόψη της πλείονες ελαφρυντικές περιστάσεις για τις αποδέκτριες επιχειρήσεις.

197 Πρώτον, όπως έχει υπομνησθεί (σημείο 163 του αιτιολογικού της Αποφάσεως), η Επιτροπή έκρινε ότι μπορεί οι ελληνικές εταιρίες που ασκούσαν δραστηριότητες και στις εσωτερικές γραμμές να είχαν ορισμένες αμφιβολίες για το κατά πόσον η διαβούλευση για τον καθορισμό τιμών στις διεθνείς γραμμές συνιστούσε πράγματι παράβαση. Οι περιστάσεις αυτές δικαιολόγησαν μείωση των προστίμων κατά 15 % για όλες τις επιχειρήσεις.

198 Δεύτερον (σημείο 164 του αιτιολογικού της Αποφάσεως), η Επιτροπή έλαβε υπόψη της το γεγονός ότι η Marlines, η Adriatica, η ANEK και η Βεντούρης περιορίστηκαν απλώς να ακολουθήσουν τους πρωταίτιους της παραβάσεως και έκρινε ότι η διαπίστωση αυτή δικαιολογούσε μείωση των προστίμων κατά 15 % για τις εν λόγω τέσσερις εταιρίες. Η προσφεύγουσα δεν μπορεί να ισχυρίζεται ότι δικαιούται τέτοια μείωση, δεδομένου ότι δεν περιορίστηκε απλώς να ακολουθήσει τους πρωταίτιους της παραβάσεως όπως προκύπτει από το σύνολο των αποδεικτικών στοιχείων τα οποία αναφέρει η Απόφαση.

199 Τρίτον, υπενθυμίζεται ότι στο σημείο 169 του αιτιολογικού της Αποφάσεως η Επιτροπή επισήμανε ότι η μείωση των προστίμων κατά 20 % εφαρμόστηκε σε όλες τις εταιρίες, μεταξύ των οποίων η προσφεύγουσα, λαμβανομένου υπόψη του ότι αυτές δεν αμφισβήτησαν τα πραγματικά στοιχεία τα οποία εξέθεσε η Επιτροπή στην ανακοίνωση των αιτιάσεων. Επομένως, η προσφεύγουσα δεν μπορεί να υποστηρίζει ότι η συνεργασία της με την Επιτροπή δεν ελήφθη υπόψη κατά τον καθορισμό του ύψους του προστίμου και ότι αυτή έπρεπε να ληφθεί περισσότερο υπόψη, ελλείψει στοιχείων που να διευκρινίζουν τη φύση και την έκταση της προβαλλόμενης συνεργασίας.

200 Η προσφεύγουσα επίσης δεν μπορεί να προσάπτει στην Επιτροπή το ότι δεν εφάρμοσε επιπλέον μείωση του ποσού του προστίμου λόγω του ότι η προσφεύγουσα αγνοούσε πλήρως το παράνομο της συμπεριφοράς της, κατά το μέτρο που η σύγχυση την οποία προκάλεσαν το νομοθετικό πλαίσιο και η πολιτική των ελληνικών αρχών όσον αφορά τα εσωτερικά δρομολόγια ελήφθη όντως υπόψη και κατά το μέτρο που οι επιχειρήσεις έτυχαν, για τον λόγο αυτό, μειώσεως κατά 15 % (σημείο 163 του αιτιολογικού της Αποφάσεως).

201 Τέλος, το επιχείρημα με το οποίο προβάλλεται η δήθεν εφαρμογή προγράμματος συμμορφώσεως προς τους κανόνες ανταγωνισμού δεν μπορεί να γίνει δεκτό. Μολονότι είναι βεβαίως σημαντικό ότι η προσφεύγουσα έλαβε μέτρα για να εμποδίσει τη μελλοντική διάπραξη νέων παραβάσεων του κοινοτικού δικαίου περί του ανταγωνισμού από το προσωπικό της, ένα τέτοιο διάβημα δεν ασκεί επιρροή στο υποστατό και στην έκταση της διαπιστωθείσας παραβάσεως. Το γεγονός απλώς και μόνον ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, η Επιτροπή έλαβε υπόψη της, εκδίδοντας προγενέστερες αποφάσεις, την εφαρμογή προγράμματος πληροφορήσεως ως ελαφρυντική περίσταση δεν συνεπάγεται υποχρέωσή της να ενεργήσει κατά τον ίδιο τρόπο στην υπό κρίση περίπτωση (προπαρατεθείσα απόφαση PVC II, σκέψη 1162). Πρέπει να προστεθεί ότι η βούληση της προσφεύγουσας να συνεργασθεί με την Επιτροπή, η οποία αποδεικνύεται από το ότι δεν αμφισβήτησε τα πραγματικά περιστατικά επί των οποίων στηρίζονται οι αιτιάσεις τις οποίες αφορά η Απόφαση, έχει ήδη αναγνωρισθεί από την Επιτροπή και προκάλεσε μείωση του προστίμου κατά 20 %.

202 Επομένως, το τρίτο αυτό σκέλος και ολόκληρος ο λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθούν στο σύνολό τους.

203 Κατόπιν των προεκτεθέντων, η προσφυγή πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό της.

Επί των δικαστικών εξόδων

204 Κατά το άρθρο 87, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα έξοδα, εφόσον υπήρχε σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Δεδομένου ότι η προσφεύγουσα ηττήθηκε και η Επιτροπή ζήτησε την καταδίκη της προσφεύγουσας στα δικαστικά έξοδα, πρέπει να καταδικασθεί η τελευταία στα δικαστικά έξοδα της Επιτροπής.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ (πέμπτο τμήμα)

αποφασίζει:

1) Απορρίπτει την προσφυγή.

2) Η προσφεύγουσα φέρει τα δικαστικά της έξοδα καθώς και τα έξοδα της Επιτροπής.

Cooke García-Valdecasas Lindh

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 11 Δεκεμβρίου 2003.

Ο Γραμματέας Η Πρόεδρος

H. Jung P. Lindh

Περιεχόμενα

Ιστορικό της διαφοράς ..... II - 5441

Διαδικασία και αιτήματα των διαδίκων ..... II - 5446

Νομική εκτίμηση ..... II - 5447

I — Επί του αιτήματος περί ακυρώσεως της Αποφάσεως ..... II - 5448

Επί του πρώτου λόγου ακυρώσεως, με τον οποίο προβάλλεται το παράνομο του ελέγχου που διενήργησε η Επιτροπή στα γραφεία της ETA ..... II - 5448

Επιχειρηματολογία των διαδίκων ..... II - 5448

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5451

A — Επί του εννόμου συμφέροντος της προσφεύγουσας να προβάλει τον υπό κρίση λόγο ακυρώσεως ..... II - 5451

B — Επί της ουσίας ..... II - 5453

1. Εξουσίες της Επιτροπής όσον αφορά τη διενέργεια ελέγχων ... II - 5453

2. Επί του βασίμου του λόγου ακυρώσεως ..... II - 5460

α) Ουσιώδη πραγματικά περιστατικά μη αμφισβητηθέντα από τους διαδίκους ..... II - 5460

β) Επί της εν προκειμένω τηρήσεως των αρχών που διέπουν την εκ μέρους της Επιτροπής άσκηση των εξουσιών της όσον αφορά τη διενέργεια ελέγχων ..... II - 5463

γ) Επί του σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας και της μη υπερβολικής αναμείξεως της δημόσιας αρχής στη σφαίρα δραστηριότητας της ETA ..... II - 5469

Γ — Συμπέρασμα ..... II - 5470

Επί του δευτέρου λόγου ακυρώσεως, με τον οποίο προβάλλεται ότι κακώς εφαρμόστηκε το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης στην παρούσα υπόθεση, καθόσον οι επιχειρήσεις δεν διέθεταν την απαιτούμενη αυτονομία, δεδομένου ότι η συμπεριφορά τους επιβαλλόταν από το νομοθετικό πλαίσιο και από τις παροτρύνσεις των ελληνικών αρχών ..... II - 5470

Επιχειρηματολογία των διαδίκων ..... II - 5470

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5481

Επί του τρίτου λόγου ακυρώσεως, με τον οποίο προβάλλεται ανεπαρκής αιτιολογία της Αποφάσεως ..... II - 5493

Επιχειρηματολογία των διαδίκων ..... II - 5493

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5495

II — Επί του επικουρικού αιτήματος περί μειώσεως του προστίμου ..... II - 5496
A — Επί του πρώτου σκέλους, με το οποίο προβάλλεται εσφαλμένη εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως ..... II - 5496
Επιχειρηματολογία των διαδίκων ..... II - 5496
Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5498
1. Γενικές σκέψεις ..... II - 5498
2. Επί του βασίμου του σκέλους του λόγου ακυρώσεως ..... II - 5501
Β — Επί του δευτέρου σκέλους, με το οποίο προβάλλεται εσφαλμένη εκτίμηση της διάρκειας της παραβάσεως ..... II - 5504
Επιχειρηματολογία των διαδίκων ..... II - 5504
Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5505
Γ — Επί του τρίτου σκέλους, με το οποίο προβάλλεται παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας κατά τον καθορισμό του ύψους του προστίμου ..... II - 5507
Επιχειρηματολογία των διαδίκων ..... II - 5507
Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5508
Επί των δικαστικών εξόδων ..... II - 5512